

Dorota Jasik Wanda Królikowska

Ślady czasu

Program nauczania historii
dla technikum
zakres rozszerzony

Gdańskie Wydawnictwo Oświatowe

2024

Spis treści

1. Reforma programowa a rola nauczania historii.....	3
2. Treści nauczania	4
2.1. Ramowy podział treści nauczania historii w poszczególnych klasach.....	4
2.2. Środki i pomoce dydaktyczne potrzebne w realizacji treści nauczania.....	6
3. Cele edukacyjne.....	7
3.1. Cele kształcenia – wymagania ogólne	7
3.2. Treści nauczania – wymagania szczegółowe	8
3.3. Cele wychowawcze	28
4. Materiał nauczania	29
5. Procedury osiągania szczegółowych celów edukacyjnych.....	98
5.1. Przykładowy scenariusz zajęć w miejscu pamięci.....	99
6. Zakładane osiągnięcia uczniów	101
7. Liczba godzin przeznaczonych na realizację podstawy programowej	102
8. Propozycje oceniania postępów ucznia	103
8.1. Propozycje kryteriów wymagań ogólnych na poszczególne oceny.....	104
9. Sposoby ewaluacji programu	106
9.1. Ewaluacja	106
9.2. Cele ewaluacji	107
9.3. Kryteria ewaluacji	107
9.4. Pytania kluczowe	107
9.5. Metody zbierania danych	107
9.6. Przykładowa ankieta dla uczniów	108

1. Reforma programowa a rola nauczania historii

Wśród przedmiotów wchodzących w skład szkolnej edukacji historia zajmuje szczególne miejsce. To na lekcjach historii rozwijane są postawy obywatelskie i patriotyczne, poczucie przynależności do wspólnoty rodzinnej, lokalnej, grupy etnicznej i narodowej, kształtowane są postawy zrozumienia i tolerancji wobec odmiennych kultur, obyczajów i przekonań. Nauczanie historii ma ogromny wpływ na system wartości młodego pokolenia, a także na wyobrażenia uczniów o mechanizmach rządzących życiem społecznym.

Autorzy podstawy programowej z historii zatwierdzonej przez Ministerstwo Edukacji Narodowej w 2017 r.¹ oraz zmienionej w 2024 r. podkreślili, że szkoła powinna zadbać o to, aby uczeń nie pogubił się w gąszczu faktów, ale po poznaniu najważniejszych z nich potrafił wyjaśnić rządzące przeszłością reguły: polityczne, społeczne, gospodarcze, religijne i kulturowe. Takie podejście do wykładu dziejów ma pomóc uczniowi w zrozumieniu mechanizmów współczesności. Zwrócono także uwagę na ważny cel edukacji historycznej – ukształtowanie ucznia, który w dorosłym życiu będzie świadomie i odpowiedzialnie współtworzył europejską wspólnotę wartości, mając na uwadze szczególnie bliską nam, Polakom, ideę wolności.

Twórcy podstawy programowej wskazali ważne zadanie szkoły, jakim jest przygotowanie uczniów do życia w społeczeństwie informacyjnym. Nauczyciele powinni stwarzać uczniom warunki do nabywania umiejętności wyszukiwania, porządkowania i wykorzystywania informacji z różnych źródeł oraz dokumentowania swojej pracy, z uwzględnieniem prawidłowej kompozycji tekstu z zastosowaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych.

W podstawie programowej uwypuklono rolę edukacji medialnej. Ponieważ środki społecznego przekazu odgrywają coraz większą rolę, zarówno w życiu społecznym, jak i indywidualnym, każdy nauczyciel powinien poświęcić dużo uwagi edukacji medialnej, czyli przygotowaniu uczniów do właściwego odbioru i wykorzystania mediów.

Należy podkreślić, że w podstawie programowej dla szkół ponadpodstawowych historia państwa i narodu została znacznie mocniej niż w szkole podstawowej wpisana w historię powszechną, choć nadal wątek dziejów ojczystych pozostaje najważniejszy.

Autorki niniejszego programu nauczania wzięły pod uwagę wszystkie zalecenia zawarte w podstawie programowej. Chronologiczno-problemowy rozkład materiału, zaproponowany przez Autorki, nie tylko ułatwia uczniom opanowanie materiału faktograficznego, ale także daje możliwość takiej prezentacji zjawisk i faktów na lekcjach, aby były one kluczem do zrozumienia cech danej epoki.

¹ Rozporządzenie ministra edukacji narodowej z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia – Dz.U. z 2018 r. poz. 467.

2. Treści nauczania

Program jest przeznaczony do nauczania historii na podstawie podręczników wydanych przez Gdańskie Wydawnictwo Oświatowe w serii *Ślady czasu*. Stwarza warunki do wszechstronnego doskonalenia i poszerzania wiedzy i umiejętności uczniów zdobytych w trakcie nauki historii w ośmioletniej szkole podstawowej. Zawarte w nim treści są zgodne z podstawą programową kształcenia ogólnego dla czteroletniego liceum ogólnokształcącego i pięcioletniego technikum, przygotowaną przez Ministerstwo Edukacji Narodowej i zawartą w rozporządzeniu z dnia 30 stycznia 2018 r. oraz zmienioną rozporządzeniem z dnia 28 czerwca 2024 r. Układ treści nauczania oraz sposób i czas ich realizacji jest propozycją Gdańskiego Wydawnictwa Oświatowego.

Realizacja treści odbywa się w liceum ogólnokształcącym w 4-letnim cyklu nauczania. W każdej klasie uczniowie realizujący program historii na poziomie podstawowym mają 2 godziny lekcyjne tego przedmiotu w tygodniu (8 godzin lekcyjnych w cyklu nauczania). Zaproponowane w programie tematy (41 w 1. klasie, 38 w 2. klasie, 46 w 3. klasie i 33 w 4. klasie) mogą być realizowane na większej niż jedna liczbie godzin lekcyjnych. Autorki zaproponowały także lekcje powtórzeniowe, które powinny poprzedzać każdy pisemny sprawdzian wiedzy i umiejętności uczniów.

2.1. Ramowy podział treści nauczania historii w poszczególnych klasach

Klasa 1

- I. Historia jako nauka.
- II. Pradzieje i historia starożytnego Wschodu.
- III. Świat starożytnych Greków.
- IV. Społeczeństwo, życie polityczne i kultura starożytnego Rzymu.
- V. Bizancjum i świat islamu.
- VI. Europa wczesnego średniowiecza.
- VII. Europa w okresie krucjat.
- VIII. Gospodarcze i społeczne realia średniowiecznej Europy.

Klasa 2

- IX. Polska w okresie wczesnopiastowskim.
- X. Polska w okresie rozbiegów dzielnicowego.
- XI. Europa późnego średniowiecza.
- XII. Polska w XIV i XV w.
- XIII. Kultura średniowiecza.
- XIV. Odkrycia geograficzne i europejski kolonializm doby nowożytnej.
- XV. Czasy renesansu.
- XVI. Reformacja i jej skutki.
- XVII. Państwo polsko-litewskie w czasach ostatnich Jagiellonów.

XVIII. Powstanie Rzeczypospolitej Obojga Narodów.

XIX. Pierwsze wolne elekcje i ich następstwa.

XX. Renesans w Polsce.

Klasa 3

XXI. Europa w XVI i XVII w.

XXII. Polityka wewnętrzna i zagraniczna Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w.

XXIII. Ustrój, społeczeństwo i kultura Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w.

XXIV. Europa w dobie oświecenia.

XXV. Rewolucje XVIII w.

XXVI. Rzeczpospolita w XVIII w. (od czasów saskich do Konstytucji 3 maja).

XXVII. Upadek Rzeczypospolitej (wojna z Rosją i powstanie kościuszkowskie).

XXVIII. Kultura doby oświecenia w Rzeczypospolitej.

XXIX. Epoka napoleońska.

XXX. Europa i świat po kongresie wiedeńskim.

XXXI. Ziemie polskie i ich mieszkańcy w latach 1815–1848.

XXXII. Europa i świat w II połowie XIX i na początku XX w.

XXXIII. Przemiany gospodarcze i społeczne. Nowe prądy ideowe.

Klasa 4

XXXIV. Powstanie styczniowe i jego następstwa.

XXXV. Ziemie polskie pod zaborami w II połowie XIX i na początku XX w.

XXXVI. Kultura i nauka polska w II połowie XIX i na początku XX w.

XXXVII. I wojna światowa.

XXXVIII. Sprawa polska w przededniu i podczas I wojny światowej.

XXXIX. Europa i świat po I wojnie światowej.

XL. Narodziny i rozwój totalitaryzmów w okresie międzywojennym.

XLI. Walka o odrodzenie państwa polskiego po I wojnie światowej.

XLII. Dzieje polityczne II Rzeczypospolitej.

XLIII. Społeczeństwo i gospodarka II Rzeczypospolitej.

XLIV. Kultura i nauka w okresie II Rzeczypospolitej.

XLV. Świat na drodze do II wojny światowej.

XLVI. Wojna obronna Polski w 1939 r. Agresja Niemiec (1 września) i Związku Sowieckiego (17 września).

XLVII. II wojna światowa i jej etapy.

XLVIII. Polska pod okupacją niemiecką i sowiecką.

XLIX. Niemiecka polityka eksterminacji.

L. Działalność władz Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie i w okupowanym kraju.

LI. Proces przejmowania władzy przez komunistów w Polsce (1944–1948).

LII. Stalinizm w Polsce i jego erozja.

LIII. Polska w latach 1957–1981.

LIV. Dekada 1981–1989.

Klasa 5

- LV. Świat po II wojnie światowej. Początek zimnej wojny.
- LVI. Dekolonizacja, integracja i nowe konflikty.
- LVII. Przemiany cywilizacyjne na świecie.
- LVIII. Świat na przełomie tysiącleci.
- LIX. Narodziny III Rzeczypospolitej i jej miejsce w świecie na przełomie XX i XXI w.

2.2. Środki i pomoce dydaktyczne potrzebne w realizacji treści nauczania

Prawidłowa realizacja programu nauczania wymaga wyposażenia ucznia i nauczyciela w pomoce i środki dydaktyczne, które zapewniają skuteczne i właściwe opanowanie treści zawartych w niniejszym programie.

Do podstawowych należą:

- podręcznik,
- zestawy ćwiczeń do źródeł i map zamieszczone na stronie wydawnictwa,
- atlas historyczny online.

Warto zwrócić uwagę na ilustrowanie omawianych zagadnień ikonografią i dokumentami audio oraz audiowizualnymi. Korzystanie z takich środków dydaktycznych daje uczniom możliwość nie tylko poznania historii, ale również jej przeżywania.

Gdańskie Wydawnictwo Oświatowe do tradycyjnych środków i pomocy dydaktycznych dodaje zestaw multimedialnych pomocy, m.in.: multipodręcznik, mapy, infografiki, filmy, animacje, wykłady i teksty źródłowe. Dzięki zastosowaniu nowoczesnych rozwiązań technicznych, z których uczniowie będą korzystali na lekcjach i podczas pracy w domu, młodzież pozna historię jako przedmiot barwny, ciekawy, emocjonujący, atrakcyjny.

- Atlas historyczny online (e-atlas) – zbiór map pogrupowanych w katalogi zgodnie z epokami, do których się odnoszą (mapyonline.gwo.pl).
- Multipodręcznik (w dwóch wersjach: uczniowskiej i nauczycielskiej) – cyfrowa wersja podręcznika drukowanego, wzbogacona o dodatkowe materiały dydaktyczne. Przeznaczona dla klas wyposażonych w tablice interaktywne.
- Linia czasu online – najważniejsze wydarzenia z historii Polski i świata ułożone w linearny ciąg (liniaczasu.gwo.pl).
- Filmy edukacyjne – nowoczesne animacje z planszami poglądowymi, mapami, osią czasu, ikonografią, narracją czytaną przez lektora oraz ścieżką dźwiękową (filmyhistoryczne.gwo.pl).
- Podcasty – kilkuminutowe nagrania przedstawiające interesujące omówienie konkretnego zagadnienia (gwo.pl/podcasty-historia).
- Infografiki online – infografiki z podręcznika w wersji interaktywnej, wzbogacone o dodatkowe materiały wizualne i źródłowe. Dają dużo możliwości wykorzystania do ćwiczeń i prezentacji (gwo.pl/infografiki-wizualizujemy-wiedze).
- Prezentacje – przedstawienie najważniejszych informacji dotyczących konkretnego tematu w zwartej, skondensowanej formie, do wyświetlenia na tablicy multimedialnej w kla-

sie (gwo.pl/prezentacje-liceum-i-technikum).

- Klucze do obrazów – krótkie filmy objaśniające problematykę wybranych dzieł malar- skich, przybliżające postaci, detale i symbole oraz wyjaśniające artystyczną wizję wyda- rzeń historycznych. Towarzyszy im ciekawa narracja. Do filmów przygotowano specjalne karty pracy dla uczniów (kluczedoobrazow.gwo.pl)
- Quizy historyczne i gry online – pozwalające na powtórzenie partii materiału w luźniej- szej, zabawowej, bardziej przystępnej dla uczniów formie (gwo.pl/przed sprawdzianem oraz gwo.pl).
- Podsumowania – podsumowania rozdziałów z podręczników w wersji do przeglądania na komputerze lub smartfonie. Ułatwiają przyswojenie i uporządkowanie zdobytej wiedzy (gwo.pl/powtorkizhistorii).

Podczas ćwiczenia z uczniami określonych umiejętności oraz sprawdzenia stopnia ich opano- wania pomogą nauczycielom:

- zestawy ćwiczeń ze źródłami przygotowane do każdego tematu,
- zestawy ćwiczeń z mapami przygotowane do wszystkich map znajdujących się w podręczniku,
- zestawy ćwiczeń kontrolnych – kartkówki do każdego rozdziału oraz sprawdziany do po- szczególnych działów,
- zestawy zadań przygotowujących do matury z historii.

Istotną pomocą w zaplanowaniu przebiegu lekcji będzie specjalna wersja podręcznika dla nauczyciela zawierająca rozmieszczoną na marginesach obudowę metodyczną, czyli wska- zówki, inspiracje, pomysły, zaplanowane etapy lekcji itp.

3. Cele edukacyjne

3.1. Cele kształcenia – wymagania ogólne

I. Chronologia historyczna. Uczeń:

- 1) porządkuje i synchronizuje wydarzenia z historii powszechnej oraz dziejów ojczystych;
- 2) dostrzega zmienność i dynamikę wydarzeń w dziejach, a także ciągłość procesów histo- rycznych i cywilizacyjnych.

II. Analiza i interpretacja historyczna. Uczeń:

- 1) analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależ- ności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego;
- 2) rozpoznaje rodzaje źródeł i zna instytucje przechowujące źródła historyczne, ocenia przy- datność źródła do wyjaśnienia problemu historycznego;
- 3) dostrzega mnogość perspektyw badawczych zmierzających do poznania prawdy o prze- szłości oraz różnorakie interpretacje historii i ich przyczyny;
- 4) ugruntowuje potrzebę poznawania przeszłości dla rozumienia współczesnych mecha- nizmów społecznych i kulturowych.

III. Tworzenie narracji historycznej. Uczeń:

- 1) tworzy narrację historyczną w ujęciu zarówno przekrojowym, jak i problemowym;
- 2) dostrzega problem i buduje argumentację, uwzględniając różne aspekty procesu historycz- nego;

3) dokonuje selekcji i hierarchizacji oraz integruje informacje pozyskane z różnych źródeł wiedzy.

3.2. Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Klasa 1

I. Historia jako nauka

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) definiuje podstawowe pojęcia (prehistoria, historia, historiografia, źródło historyczne);
- 2) przedstawia periodyzację dziejów powszechnych i ojczystych.

II. Pradzieje i historia starożytnego Wschodu

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) wymienia najważniejsze cywilizacje starożytnego Bliskiego Wschodu (Sumerowie, Babilon, Egipt, Persja) oraz przedstawia ich wkład do kulturowego dziedzictwa ludzkości;
- 2) omawia najważniejsze etapy w starożytnych dziejach narodu żydowskiego.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) wyjaśnia konsekwencje wprowadzenia rolnictwa, hodowli i przejścia do osiadłego trybu życia;
- 2) charakteryzuje organizację państw i strukturę społeczeństw w cywilizacjach starożytnego Dalekiego Wschodu.

III. Świat starożytnych Greków

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) porównuje organizację społeczeństw: Aten i Sparty oraz formy ustrojowe greckich *poleis*;
- 2) charakteryzuje kulturowe i polityczne konsekwencje wojen grecko-perskich oraz podbojów Aleksandra Macedońskiego;
- 3) rozpoznaje osiągnięcia kulturowe starożytnych Greków w dziedzinie filozofii, teorii społecznych, literatury i sztuki, ze szczególnym uwzględnieniem ich wkładu w kulturę europejską.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) porównuje geograficzne uwarunkowania narodzin cywilizacji starożytnego Wschodu i starożytnej Grecji;
- 2) charakteryzuje kolonizację grecką w basenie Morza Śródziemnego i Czarnego w odniesieniu do zasięgu oraz konsekwencji kulturowych, politycznych i gospodarczych;
- 3) ocenia funkcjonowanie demokracji w Atenach czasów Peryklesa;
- 4) wyjaśnia specyfikę kultury hellenistycznej oraz charakteryzuje założenia edukacji klasycznej i ideał *paidei*.

IV. Społeczeństwo, życie polityczne i kultura starożytnego Rzymu

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) charakteryzuje przemiany ustrojowe i społeczne (w tym problem niewolnictwa) w państwie rzymskim doby republiki oraz cesarstwa, z uwzględnieniem roli Juliusza Cezara i Oktawiana Augusta;
- 2) omawia kierunki i charakter ekspansji rzymskiej; wyjaśnia pojęcie imperium;
- 3) wyjaśnia genezę chrześcijaństwa i zmiany sytuacji chrześcijan w państwie rzymskim;
- 4) charakteryzuje kulturowe znaczenie chrześcijaństwa;
- 5) wyjaśnia wewnętrzne i zewnętrzne przyczyny upadku imperium rzymskiego i cesarstwa zachodniorzymskiego;
- 6) rozpoznaje osiągnięcia kulturowe starożytnych Rzymian i ich wkład w kulturę europejską.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) omawia początki Rzymu;
- 2) charakteryzuje organizację armii oraz etapy ekspansji rzymskiej;
- 3) rozpoznaje dziedzictwo antyku grecko-rzymskiego we współczesnym świecie;
- 4) wyjaśnia pojęcia obywatel i obywatelstwo w polis ateńskiej i republikańskim Rzymie oraz wyjaśnia recepcję antycznego pojęcia obywatel w późniejszych epokach.

V. Bizancjum i świat islamu

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) lokalizuje w czasie i przestrzeni cesarstwo bizantyjskie i charakteryzuje jego osiągnięcia w zakresie kultury;
- 2) wyjaśnia genezę islamu i charakteryzuje główne zasady tej religii;
- 3) przedstawia charakter i główne kierunki ekspansji arabskiej;
- 4) opisuje charakterystyczne cechy kultury arabskiej.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) charakteryzuje etapy ekspansji Arabów i ocenia ich politykę wobec ludności podbitej;
- 2) wyjaśnia wzajemne wpływy cywilizacji islamskiej, łacińskiej i bizantyjskiej.

VI. Europa wczesnego średniowiecza

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) opisuje zasięg terytorialny, organizację władzy, gospodarkę i kulturę państwa Franków, ze szczególnym uwzględnieniem polityki Karola Wielkiego;
- 2) charakteryzuje ideę odnowienia cesarstwa rzymskiego na przykładzie jej realizacji przez państwo Karolingów oraz Ottonów;
- 3) opisuje proces tworzenia się państw w Europie, z uwzględnieniem ich chrystianizacji;

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) charakteryzuje Słowiańszczyznę we wczesnym średniowieczu;
- 2) opisuje proces powstawania pierwszych państw w Europie Środkowo-Wschodniej;
- 3) ocenia znaczenie renesansu karolińskiego dla rozwoju kultury europejskiej.

VII. Europa w okresie krucjat

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) wyjaśnia przyczyny rywalizacji papieżstwa z cesarstwem o przewodnictwo w *christianitas*;
- 2) charakteryzuje uwarunkowania wypraw krzyżowych do Ziemi Świętej oraz przedstawia ich skutki.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) charakteryzuje istotę i przebieg reformy Kościoła w X i XI w. (reformy gregoriańskie);
- 2) wyjaśnia związek między reformami gregoriańskimi a powstaniem etosu rycerskiego i ruchem krucjatowym;
- 3) charakteryzuje i ocenia rolę zakonów w średniowiecznej Europie;
- 4) charakteryzuje uwarunkowania rekonkwisty i przedstawia jej skutki.

VIII. Gospodarcze i społeczne realia średniowiecznej Europy

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) charakteryzuje funkcjonowanie władzy, struktur społecznych i gospodarki w systemie feudalnym;
- 2) opisuje charakterystyczne przejawy ożywienia społeczno-gospodarczego w Europie XI–XIII w.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) opisuje formy produkcji i handlu w średniowieczu;
- 2) charakteryzuje genezę, rozwój i rolę średniowiecznych miast, z uwzględnieniem miejskich republik kupieckich;
- 3) wyjaśnia rolę zmian klimatycznych dla przemian gospodarczych w średniowiecznej Europie.

Klasa 2

IX. Polska w okresie wczesnopiastowskim

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) wyjaśnia uwarunkowania powstania państwa polskiego i jego chrystianizacji, z uwzględnieniem roli Mieszka I i Bolesława Chrobrego;
- 2) wyjaśnia znaczenie organizacji kościelnej dla funkcjonowania państwa wczesnopiastowskiego;
- 3) opisuje zmiany terytorialne państwa polskiego w X–XII w.;

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) charakteryzuje organizację państwa wczesnopiastowskiego;
- 2) dokonuje bilansu panowania władców piastowskich (do 1138 r.).

X. Polska w okresie rozbitcia dzielnicowego

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) wyjaśnia przyczyny polityczne i społeczno-gospodarcze oraz następstwa rozbitcia dzielnic-

cowego;

- 2) opisuje przemiany społeczno-gospodarcze na ziemiach polskich oraz ocenia społeczno-kulturowe skutki kolonizacji na prawie niemieckim;
- 3) charakteryzuje proces przezwyciężenia rozbicia politycznego ziem polskich, ze wskazaniem na rolę władców i Kościoła;

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) charakteryzuje przebieg walk o tron senioralny w kontekście postanowień tzw. testamentu Bolesława Krzywoustego;
- 2) przedstawia zagrożenia zewnętrzne (Marchia Brandenburska, zakon krzyżacki, Mongołowie);
- 3) charakteryzuje zasady kolonizacji na prawie niemieckim;
- 4) charakteryzuje proces formowania się społeczeństwa stanowego w Polsce.

XI. Europa późnego średniowiecza

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) charakteryzuje przemiany społeczne i gospodarcze w Europie w późnym średniowieczu;
- 2) charakteryzuje następstwa upadku cesarstwa bizantyjskiego i ekspansji tureckiej dla Europy.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) wyjaśnia przyczyny kryzysu idei władzy uniwersalnej w Europie późnego średniowiecza;
- 2) charakteryzuje kryzysy religijne, polityczne, społeczne i zdrowotne (czarna śmierć) późnego średniowiecza;
- 3) wyjaśnia proces powstawania monarchii stanowych w Europie.

XII. Polska w XIV i XV w.

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) opisuje proces zjednoczeniowy i zmiany terytorialne państwa polskiego w XIV i XV w.;
- 2) charakteryzuje rozwój monarchii stanowej w Polsce, uwzględniając strukturę społeczeństwa polskiego w późnym średniowieczu i rozwój przywilejów szlacheckich;
- 3) wyjaśnia międzynarodowe i wewnętrzne uwarunkowania związków Polski z Węgrami i Litwą w XIV i XV w.;
- 4) charakteryzuje i ocenia stosunki polsko-krzyżackie na płaszczyźnie politycznej, gospodarczej i kulturowej;

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) ocenia znaczenie unii polsko-litewskiej z perspektywy obu narodów;
- 2) rozpoznaje polityczne i kulturowe znaczenie ekspansji wschodniej podjętej w okresie panowania ostatniego Piasta na polskim tronie;
- 3) wyjaśnia wpływ rozwoju przywilejów szlacheckich na sytuację gospodarczą państwa oraz utrwalenie unii polsko-litewskiej;
- 4) charakteryzuje i wyjaśnia znaczenie polskiej szkoły prawa międzynarodowego z XV w.;
- 5) dokonuje bilansu panowania władców panujących w Polsce w XIV i XV w.;
- 6) ocenia politykę dynastyczną Jagiellonów w XV w.

XIII. Kultura średniowiecza

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) wyjaśnia uniwersalny charakter kultury zachodniego średniowiecza, wskazując na wyjątkową rolę chrześcijaństwa (*christianitas*, łacina, etos rycerski i sztuka);
- 2) rozpoznaje dokonania okresu średniowiecza w dziedzinie kultury, z uwzględnieniem dorobku polskiego średniowiecza;
- 2) określa znaczenie chrześcijaństwa w obrządku łacińskim dla rozwoju kultury polskiej;
- 3) charakteryzuje sztukę romańską i gotycką w odniesieniu do swojego regionu.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) opisuje rolę uniwersytetów i ich organizację oraz wyjaśnia przyczyny trwałości idei uniwersyteckiej;
- 2) charakteryzuje znaczenie scholastyki dla rozwoju teologii, filozofii i nauk przyrodniczych;
- 3) charakteryzuje przemiany życia religijnego w okresie średniowiecza, w tym rolę franciszkanów i dominikanów.

XIV. Odkrycia geograficzne i europejski kolonializm doby nowożytnej

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) charakteryzuje przyczyny, przebieg i skutki wypraw odkrywczych;
- 2) wyjaśnia wpływ wielkich odkryć geograficznych na społeczeństwo, gospodarkę i kulturę Europy oraz obszarów pozaeuropejskich.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) charakteryzuje cywilizacje prekolumbijskie;
- 2) przedstawia proces rozrostu posiadłości kolonialnych państw europejskich w XVI–XVIII w.

XV. Czasy renesansu

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) charakteryzuje główne prądy ideowe epoki;
- 2) rozpoznaje dokonania twórców renesansowych w dziedzinie kultury;
- 3) charakteryzuje sztukę renesansową w odniesieniu do swojego regionu.

XVI. Reformacja i jej skutki

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) wyjaśnia religijne, polityczne, gospodarcze, społeczne, kulturowe uwarunkowania i następstwa reformacji, opisując jej główne nurty i postaci;
- 2) wyjaśnia rolę soboru trydenckiego i opisuje różne aspekty reformy Kościoła katolickiego;
- 3) opisuje mapę wyznaniową Europy w XVI w. i miejsce Rzeczypospolitej na niej.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) porównuje główne zasady luteranizmu, kalwinizmu, anglikanizmu;
- 2) ocenia reformę katolicką oraz kontrreformacyjne działania Kościoła katolickiego, ze szczególnym uwzględnieniem roli jezuitów;

- 3) wyjaśnia wpływ reformacji i kontrreformacji na kulturę;
- 4) charakteryzuje najważniejsze wojny religijne.

XVII. Państwo polsko-litewskie w czasach ostatnich Jagiellonów

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) opisuje zmiany terytorialne państwa polsko-litewskiego i charakteryzuje jego stosunki z sąsiadami w XVI w.;
- 2) ocenia funkcjonowanie najważniejszych instytucji życia politycznego w XVI-wiecznej Polsce;
- 3) omawia polską specyfikę w zakresie rozwiązań ustrojowych, struktury społecznej i modelu życia gospodarczego (gospodarka folwarczno-pańszczyźniana) na tle europejskim;
- 4) przedstawia sytuację wyznaniową na ziemiach państwa polsko-litewskiego w XVI w.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) ocenia rozwiązanie problemu państw zakonnych w Prusach i Inflantach;
- 2) wyjaśnia program „zbierania ziem ruskich” i koncepcję „Trzeciego Rzymu” w polityce moskiewskiej w kontekście obecności Rzeczypospolitej na ziemiach litewsko-ruskich;
- 3) charakteryzuje ruch egzekucyjny szlachty i ocenia jego znaczenie dla rozwoju parlamentaryzmu w państwie polsko-litewskim;
- 4) charakteryzuje główne nurty reformacji w państwie polsko-litewskim.

XVIII. Powstanie Rzeczypospolitej Obojga Narodów

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) wyjaśnia przyczyny, okoliczności i następstwa zawarcia unii realnej między Koroną a Litwą;
- 2) charakteryzuje ustrój Rzeczypospolitej Obojga Narodów w świetle postanowień unii lubelskiej;
- 3) opisuje strukturę terytorialną i ludnościową Rzeczypospolitej Obojga Narodów;
- 4) wyjaśnia prawne i kulturowe podstawy tolerancji religijnej na ziemiach Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVI w.

XIX. Pierwsze wolne elekcje i ich następstwa

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) opisuje okoliczności, zasady, przebieg i następstwa pierwszych wolnych elekcji, uwzględniając artykuły henrykowskie i *pacta conventa*;
- 2) charakteryzuje działania Stefana Batorego w zakresie polityki wewnętrznej i zagranicznej;

Zakres rozszerzony. Uczeń:

charakteryzuje sytuację wewnętrzną i międzynarodową Rzeczypospolitej na początku panowania Zygmunta III Wazy.

XX. Renesans w Polsce

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) charakteryzuje i ocenia dorobek polskiej myśli politycznej doby renesansu;
- 2) rozpoznaje dokonania twórców polskiego odrodzenia w dziedzinie kultury w odniesieniu do swojego regionu.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

ocenia wpływ reformacji i kontrreformacji na rozwój kultury w Rzeczypospolitej Obojga Narodów.

Klasa 3

XXI. Europa w XVI i XVII w.

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) wyjaśnia znaczenie wojny trzydziestoletniej;
- 2) porównuje ewolucję ustroju Francji i Anglii w XVII w.;
- 3) opisuje przemiany w kulturze europejskiej w XVII w.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) opisuje proces kształtowania się państwa moskiewskiego/rosyjskiego w XVI i XVII w.;
- 2) charakteryzuje konflikty polityczne w Europie, w uwzględnieniu ekspansji tureckiej i charakteru wojny trzydziestoletniej;
- 3) charakteryzuje przemiany kapitalistyczne w życiu gospodarczym Europy Zachodniej XVI i XVII w.;
- 4) wyjaśnia rolę zmian klimatycznych („mała epoka lodowcowa”) dla procesów gospodarczych w Europie;
- 5) charakteryzuje sztukę barokową.

XXII. Polityka wewnętrzna i zagraniczna Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w.

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) omawia konflikty wewnętrzne i zewnętrzne Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w.;
- 2) ocenia znaczenie bitwy pod Wiedniem dla losów Rzeczypospolitej Obojga Narodów i Europy;
- 3) charakteryzuje zmiany granic Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w.;

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) przedstawia przebieg wojen toczonych przez Rzeczpospolitą Obojga Narodów w XVII w., z uwzględnieniem roli wybitnych dowódców i polityków, w tym: Stanisława Żółkiewskiego, Jana Karola Chodkiewicza, Stefana Czarnieckiego i Jana III Sobieskiego;
- 2) wyjaśnia okoliczności powstania i treść sarmackiej idei „przedmurza chrześcijaństwa”.

XXIII. Ustrój, społeczeństwo i kultura Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w.

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) opisuje proces oligarchizacji życia politycznego Rzeczypospolitej Obojga Narodów, uwzględniając wpływy obce, *liberum veto* i rokosze;
- 2) wyjaśnia przyczyny kryzysów wewnętrznych oraz załamania gospodarczego Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w.;
- 3) rozpoznaje dokonania twórców epoki baroku powstałe na terytorium Rzeczypospolitej Obojga Narodów;

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) charakteryzuje udział poszczególnych stanów w życiu gospodarczym Rzeczypospolitej Obojga Narodów;
- 2) opisuje i ocenia projekty wzmocnienia władzy królewskiej w Rzeczypospolitej Obojga Narodów;
- 3) charakteryzuje sarmatyzm;
- 4) charakteryzuje atrakcyjność kulturową Rzeczypospolitej dla ościennych narodów w XVII w.

XXIV. Europa w dobie oświecenia

Zakres podstawowy. Uczeń:

- a. charakteryzuje postęp techniczny i przemiany kapitalistyczne w Europie Zachodniej;
- b. wyjaśnia główne idee oświecenia i rozpoznaje dokonania epoki w dziedzinie kultury;
- 3) charakteryzuje procesy modernizacyjne państw sąsiadujących z Rzeczapospolitą Obojga Narodów;

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) opisuje rozwój parlamentaryzmu i rewolucję przemysłową w Anglii;
- 2) charakteryzuje sztukę klasycystyczną;
- 3) charakteryzuje najważniejsze konflikty polityczne w Europie i na świecie w XVIII w.

XXV. Rewolucje XVIII w.

Zakres podstawowy. Uczeń:

- a. wyjaśnia genezę i skutki rewolucji amerykańskiej;
- b. charakteryzuje ustrój Stanów Zjednoczonych Ameryki w świetle założeń konstytucji amerykańskiej;
- 3) wyjaśnia przyczyny i opisuje skutki rewolucji francuskiej;
- 4) przedstawia wkład Polaków w walkę o niepodległość Stanów Zjednoczonych Ameryki.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) przedstawia etapy rewolucji francuskiej prowadzące do jej radykalizacji, z uwzględnieniem przyczyn i przebiegu wojny w Wandei;
- 2) ocenia znaczenie amerykańskiej wojny o niepodległość i rewolucji francuskiej z perspektywy politycznej, gospodarczej i społecznej.

XXVI. Rzeczpospolita w XVIII w. (od czasów saskich do Konstytucji 3 maja)

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) opisuje i ocenia sytuację wewnętrzną i międzynarodową Rzeczypospolitej w czasach saskich;

- 2) charakteryzuje politykę Rosji, Prus i Austrii wobec Rzeczypospolitej ze wskazaniem przejawów osłabienia suwerenności państwa polskiego;
- 3) przedstawia reformy z pierwszych lat panowania Stanisława Augusta;
- 4) wyjaśnia przyczyny i przedstawia zasięg terytorialny pierwszego rozbioru Rzeczypospolitej;
- 5) wyjaśnia okoliczności zwołania Sejmu Wielkiego i przedstawia jego reformy, ze szczególnym uwzględnieniem postanowień Konstytucji 3 maja.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) charakteryzuje i ocenia projekty naprawy Rzeczypospolitej w I połowie XVIII w.;
- 2) wyjaśnia znaczenie konfederacji barskiej;
- 3) charakteryzuje położenie międzynarodowe i sytuację wewnętrzną Rzeczypospolitej po pierwszym rozbiorze;
- 4) porównuje polskie rozwiązania konstytucyjne z amerykańskimi i francuskimi.

XXVII. Upadek Rzeczypospolitej (wojna z Rosją i powstanie kościuszkowskie)

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) wyjaśnia wpływ konfederacji targowickiej na wybuch wojny z Rosją;
- 2) charakteryzuje przebieg powstania kościuszkowskiego, z uwzględnieniem roli jego przywódców;
- 3) opisuje zasięg terytorialny drugiego i trzeciego rozbioru Rzeczypospolitej;
- 4) przedstawia przyczyny upadku Rzeczypospolitej w XVIII w.;

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) przedstawia przebieg wojny w obronie Konstytucji 3 maja;
- 2) ocenia rolę Tadeusza Kościuszki w walce o zachowanie niepodległości Polski oraz jako bohatera walki „za naszą i waszą wolność”;
- 3) charakteryzuje wewnętrzne i zewnętrzne przyczyny upadku Rzeczypospolitej w XVIII w.;
- 4) charakteryzuje skutki upadku Rzeczypospolitej dla Europy.

XXVIII. Kultura doby oświecenia w Rzeczypospolitej

Zakres podstawowy. Uczeń:

- a. rozpoznaje dokonania polskiego oświecenia w dziedzinie kultury w odniesieniu do swojego regionu;
- 2) omawia rolę instytucji oświeceniowych (Komisja Edukacji Narodowej, Biblioteka Załuskich).

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) wyjaśnia specyfikę oświecenia polskiego na tle europejskim;
- 2) omawia rolę Stanisława Augusta jako mecenasa sztuki.

XXIX. Epoka napoleońska

Zakres podstawowy. Uczeń:

- a. charakteryzuje walkę Francji o dominację w Europie;

- 2) przedstawia przykłady zaangażowania się Polaków po stronie Napoleona, z uwzględnieniem Legionów Polskich we Włoszech;
- 3) charakteryzuje genezę, ustrój i dzieje Księstwa Warszawskiego;
- 4) ocenia znaczenie epoki napoleońskiej dla losów Francji i Europy.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) wyjaśnia istotę systemu napoleońskiego w Europie;
- 2) przedstawia sukcesy i porażki wewnętrznej polityki Napoleona; ocenia stosunek Napoleona do sprawy polskiej.

XXX. Europa i świat po kongresie wiedeńskim

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) przedstawia decyzje kongresu wiedeńskiego w odniesieniu do Europy i świata, z uwzględnieniem podziału ziem polskich;
- 2) przedstawia przebieg rewolucji przemysłowej oraz wskazuje jej najważniejsze konsekwencje społeczno-gospodarcze;
- 3) omawia najważniejsze prądy kulturowe oraz nurty ideowe w I poł. XIX w.;
- 4) wyjaśnia genezę i skutki Wiosny Ludów;
- 5) charakteryzuje znaczenie wojny krymskiej.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) ocenia rolę Świętego Przymierza;
- 2) opisuje funkcjonowanie systemu wiedeńskiego i charakteryzuje próby jego podważenia;
- 3) charakteryzuje ruchy społeczne i niepodległościowe w I połowie XIX w. w Europie i Ameryce Łacińskiej;
- 4) wyjaśnia założenia doktryny Monroe;
- 5) charakteryzuje przebieg Wiosny Ludów w Europie, uwzględniając udział Polaków.

XXXI. Ziemie polskie i ich mieszkańcy w latach 1815–1848

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) charakteryzuje sytuację polityczną, społeczno-gospodarczą i kulturową Królestwa Polskiego, ziem zabranych, zaboru pruskiego i austriackiego;
- 2) wyjaśnia genezę powstania listopadowego i opisuje jego następstwa;
- 3) opisuje działania władz powstańczych, charakter toczonych walk oraz międzynarodową reakcję na powstanie;
- 4) wyjaśnia okoliczności w jakich doszło do rabacji galicyjskiej;
- 5) rozpoznaje i charakteryzuje dorobek kultury polskiej w I poł. XIX w., ze szczególnym uwzględnieniem romantycznego mesjanizmu.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) porównuje programy głównych obozów Wielkiej Emigracji i rozpoznaje ich przedstawicieli;
- 2) wyjaśnia okoliczności wybuchu powstania krakowskiego i opisuje jego skutki;
- 3) opisuje następstwa Wiosny Ludów na ziemiach polskich.

XXXII. Europa i świat w II połowie XIX i na początku XX w.

Zakres podstawowy. Uczeń:

- a. porównuje procesy zjednoczeniowe Włoch i Niemiec w XIX w.;
- b. wyjaśnia przyczyny i skutki wojny secesyjnej w Stanach Zjednoczonych Ameryki;
- 3) omawia przyczyny, zasięg i następstwa ekspansji kolonialnej państw europejskich, Stanów Zjednoczonych Ameryki i Japonii.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) charakteryzuje podział polityczny świata u schyłku XIX w.;
- 2) przedstawia reformy wewnętrzne w państwach zaborczych w II połowie XIX i na początku XX w.;
- 3) charakteryzuje proces modernizacji Japonii.

XXXIII. Przemiany gospodarcze i społeczne. Nowe prądy ideowe

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) przedstawia przemiany gospodarcze w Europie i na świecie, wymienia najważniejsze odkrycia naukowe i dokonania techniczne; charakteryzuje procesy migracyjne;
- 2) charakteryzuje nowe prądy ideowe (nacjonalizm, socjalizm, ruch chrześcijańsko-społeczny) i kulturowe, emancypację kobiet, przemiany obyczajowe i początki kultury masowej;
- 3) wyjaśnia procesy demokratyzacji ustrojów państw Europy Zachodniej;
- 4) charakteryzuje różne formy zorganizowanej działalności robotników.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) rozpoznaje wybitnych teoretyków i działaczy nowych ideologii; opisuje ich dokonania;
- 2) wyjaśnia związki ideologii z ruchami narodowowyzwoleńczymi i zjednoczeniowymi, z działalnością partii politycznych oraz związków zawodowych;
- 3) charakteryzuje kulturowe i polityczne skutki laicyzacji.

Klasa 4

XXXIV. Powstanie styczniowe i jego następstwa

Zakres podstawowy. Uczeń:

- a. wyjaśnia genezę powstania styczniowego i opisuje jego następstwa;
- 2) opisuje działania władz powstańczych, charakter toczonych walk oraz międzynarodową reakcję na powstanie (postawa Francji i Prus);
- 3) charakteryzuje organizację polskiego państwa podziemnego w okresie powstania styczniowego oraz rolę jego przywódców;
- 4) przedstawia problem uwłaszczenia chłopów w zaborze rosyjskim oraz porównuje go z procesem uwłaszczeniowym w pozostałych zaborach.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) ocenia znaczenie powstania styczniowego dla kształtowania się nowoczesnego narodu polskiego;

2) opisuje przykłady działalności Polaków w czasie zesłania na Syberii

XXXV. Ziemie polskie pod zaborami w II połowie XIX i na początku XX w.

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) wyjaśnia cele i porównuje metody polityki zaborców wobec mieszkańców ziem dawnej Rzeczypospolitej (w tym ziem zabranych) – rusyfikacja, germanizacja, autonomia galicyjska;
- 2) porównuje zmiany zachodzące w sytuacji społeczno-gospodarczej w trzech zaborach;
- 3) charakteryzuje postawy społeczeństwa polskiego w stosunku do zaborców;
- 4) charakteryzuje proces formowania się nowoczesnej świadomości narodowej Polaków i innych grup narodowych zamieszkujących tereny dawnej Rzeczypospolitej;
- 5) przedstawia genezę nowoczesnych ruchów politycznych (socjalizm, ruch ludowy, ruch narodowy), z uwzględnieniem ich przedstawicieli, w tym: Wincentego Witosa, Ignacego Daszyńskiego, Romana Dmowskiego, Józefa Piłsudskiego i Wojciecha Korfańskiego;
- 6) wyjaśnia genezę, charakter i skutki rewolucji w latach 1905–1907 w Królestwie Polskim.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) charakteryzuje rozwój przemysłowy ziem polskich, z uwzględnieniem dokończenia procesów uwłaszczeniowych oraz urbanizacji;
- 2) charakteryzuje nowe klasy i warstwy społeczne;
- 3) porównuje programy nowoczesnych ruchów politycznych; charakteryzuje dokonania najważniejszych przedstawicieli tych ruchów;
- 4) rozpoznaje przejawy odradzania się polskości na Górnym Śląsku, Warmii i Mazurach;
- 5) porównuje przyczyny i przebieg rewolucji w latach 1905–1907 w Rosji i Królestwie Polskim;
- 6) przedstawia rezultaty wystąpień rewolucyjnych i ocenia ich znaczenie.

XXXVI Kultura i nauka polska w II połowie XIX i na początku XX w.

Zakres podstawowy. Uczeń:

- b. wyjaśnia specyfikę polskiego pozytywizmu;
- c. rozpoznaje dorobek kultury polskiej doby pozytywizmu i Młodej Polski;
- 3) rozpoznaje najważniejszych ludzi nauki oraz omawia ich dokonania.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) charakteryzuje podstawy ideowe i program polskiego pozytywizmu;
- 2) charakteryzuje różne nurty w sztuce na przełomie XIX i XX w.;
- 3) ocenia rolę kultury polskiej w dziele zachowania tożsamości narodowej przez Polaków w dobie rusyfikacji i germanizacji;
- 4) charakteryzuje przejawy ożywienia religijnego w społeczeństwie polskim.

XXXVII. I wojna światowa

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) wyjaśnia pośrednie i bezpośrednie przyczyny wybuchu wojny;
- 2) opisuje charakter działań wojennych na różnych frontach;

- 3) wyjaśnia okoliczności przystąpienia Stanów Zjednoczonych Ameryki do wojny i ich rolę w konflikcie;
- 4) przedstawia przyczyny i skutki rewolucji lutowej i październikowej w Rosji;
- 5) wyjaśnia przyczyny klęski państw centralnych i Rosji.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) omawia najważniejsze konflikty polityczne i militarne poprzedzające I wojnę światową, z uwzględnieniem sytuacji na Bałkanach;
- 2) przedstawia przebieg działań wojennych na najważniejszych frontach, dostrzegając zależności między nimi;
- 3) charakteryzuje sytuację ludności cywilnej, z uwzględnieniem przykładów jej eksterminacji.

XXXVIII. Sprawa polska w przededniu i podczas I wojny światowej

Zakres podstawowy. Uczeń:

- a. omawia stosunek państw zaborczych do sprawy polskiej w przededniu i po wybuchu wojny; z uwzględnieniem poboru polskich rekrutów do walczących ze sobą armii
- 2) przedstawia koncepcje polskich ugrupowań politycznych wobec nadciągającego konfliktu światowego;
- 3) analizuje umiędzynarodowienie sprawy polskiej;
- 4) charakteryzuje przykłady zaangażowania militarne Polaków podczas wojny, ze szczególnym uwzględnieniem losów Legionów.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) opisuje polskie przedsięwzięcia polityczne po stronie państw centralnych i ententy;
- 2) charakteryzuje skalę zniszczeń wojennych na ziemiach polskich.

XXXIX. Europa i świat po I wojnie światowej

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) charakteryzuje polityczne, społeczne, gospodarcze i kulturowe następstwa wojny; ocenia straty wojenne;
- 2) przedstawia postanowienia traktatu wersalskiego; wskazuje słabe strony ładu wersalskiego;
- 3) wyjaśnia znaczenie układów z Rapallo i Locarno dla ładu międzynarodowego;
- 4) charakteryzuje wielki kryzys gospodarczy;
- 5) rozpoznaje dorobek okresu międzywojennego w dziedzinie kultury i nauki.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) przedstawia postanowienia traktatów pokojowych podpisanych z sojusznikami Niemiec;
- 2) ocenia funkcjonowanie Ligi Narodów i skutki amerykańskiego izolacjonizmu;
- 3) wyjaśnia przyczyny wielkiego kryzysu gospodarczego i ocenia skuteczność metod jego zwalczania na świecie;
- 4) ocenia sytuację Niemiec w latach 20.;
- 5) charakteryzuje przemiany cywilizacyjne na świecie w okresie międzywojennym.

XL. Narodziny i rozwój totalitaryzmów w okresie międzywojennym

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) wyjaśnia genezę państwa sowieckiego i charakteryzuje jego politykę wewnętrzną i zagraniczną w okresie międzywojennym;
- 2) wyjaśnia genezę faszyzmu i charakteryzuje faszystowskie Włochy;
- 3) charakteryzuje genezę i główne idee niemieckiego narodowego socjalizmu oraz drogę Hitlera do władzy w Niemczech;
- 4) charakteryzuje politykę wewnętrzną i zagraniczną III Rzeszy Niemieckiej w latach 30.;
- 5) porównuje funkcjonowanie aparatu terroru w ZSRS i III Rzeszy Niemieckiej;

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) wyjaśnia zjawisko totalitaryzmu; porównuje systemy totalitarne, charakteryzując ich imperialne cele;
- 2) wyjaśnia rolę ideologii w systemach totalitarnych i zjawisko kultu jednostki;
- 3) wyjaśnia przyczyny i opisuje przejawy kryzysu demokracji parlamentarnej w okresie międzywojennym;
- 4) charakteryzuje państwa autorytarne w Europie i na świecie; wyjaśnia różnice między totalitaryzmem a autorytaryzmem;
- 5) ukazuje skalę wewnętrznych represji w ZSRS w latach 30. (w tym tzw. operację polską NKWD 1937–1938).

XLI. Walka o odrodzenie państwa polskiego po I wojnie światowej

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) analizuje proces formowania się centralnego ośrodka władzy państwowej;
- 2) przedstawia postanowienia konferencji pokojowej w Paryżu dotyczące Polski;
- 3) charakteryzuje proces kształtowania się polskiej granicy z Niemcami, z uwzględnieniem powstania wielkopolskiego, powstań śląskich i plebiscytów;
- 4) charakteryzuje proces kształtowania się polskiej granicy wschodniej, ze szczególnym uwzględnieniem wojny polsko-bolszewickiej;
- 5) porównuje kształt terytorialny I i II Rzeczypospolitej.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) wyjaśnia wewnętrzne i międzynarodowe uwarunkowania odzyskania niepodległości przez Polskę;
- 2) wyjaśnia genezę powstania wielkopolskiego 1918–1919 i ocenia jego znaczenie dla przebiegu walk o granice i niepodległość Polski;
- 3) opisuje genezę i przebieg wojny polsko-bolszewickiej oraz jej powiązanie z kwestią ukraińską i litewską;
- 4) ocenia znaczenie bitwy warszawskiej;
- 5) charakteryzuje proces formowania się granic z Czechosłowacją i Litwą;
- 6) omawia sposoby upamiętnienia heroizmu Polaków na przykładzie Grobu Nieznanego Żołnierza, Cmentarza Obrońców Lwowa, Muzeum Powstań Śląskich, Muzeum Powstania Wielkopolskiego 1918–1919.

XLII. Dzieje polityczne II Rzeczypospolitej

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) charakteryzuje ustrój polityczny II Rzeczypospolitej na podstawie konstytucji marcowej z 1921 r.;
- 2) wyjaśnia przyczyny przewrotu majowego, charakteryzuje jego przebieg oraz ocenia skutki ustrojowe (nowela sierpniowa, konstytucja kwietniowa z 1935 r.);
- 3) charakteryzuje życie polityczne w Polsce w czasie rządów sanacyjnych;

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) porównuje ustrój i rzeczywistość polityczną w II Rzeczypospolitej przed przewrotem majowym i po nim;
- 2) charakteryzuje politykę zagraniczną II Rzeczypospolitej;
- 3) ocenia wpływ Józefa Piłsudskiego, Romana Dmowskiego oraz innych polityków na powstanie i kształt II Rzeczypospolitej; porównuje ich wizje Polski.

XLIII. Społeczeństwo i gospodarka II Rzeczypospolitej

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) charakteryzuje skalę i skutki wojennych zniszczeń zaborowe „dziedzictwo” oraz „dziedzictwo” pozaborowe;
- 2) charakteryzuje strukturę społeczeństwa II Rzeczypospolitej, uwzględniając jego wielonarodowy, wielokulturowy i wieloreligijny charakter;
- 3) omawia skutki światowego kryzysu gospodarczego na ziemiach polskich;
- 4) charakteryzuje i ocenia osiągnięcia gospodarcze II Rzeczypospolitej.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) charakteryzuje przemiany społeczne i gospodarcze w II Rzeczypospolitej, z uwzględnieniem problemu reformy rolnej;
- 2) analizuje stosunki narodowościowe i religijne na obszarze II Rzeczypospolitej;
- 3) ocenia politykę gospodarczą i społeczną władz II Rzeczypospolitej.

XLIV. Kultura i nauka w okresie II Rzeczypospolitej

Zakres podstawowy. Uczeń:

rozpoznaje osiągnięcia w dziedzinie kultury i nauki z okresu II Rzeczypospolitej oraz ich twórców;

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) opisuje proces upowszechniania oświaty w II Rzeczypospolitej;
- 2) charakteryzuje przejawy kultury masowej w Polsce międzywojennej.

XLV. Świat na drodze do II wojny światowej

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) przedstawia ideologiczne, polityczne i gospodarcze przyczyny wybuchu II wojny światowej;
- 2) wyjaśnia wpływ polityki hitlerowskich Niemiec oraz Związku Sowieckiego na rozbijanie systemu wersalskiego;
- 3) charakteryzuje politykę *appeasementu*;
- 4) wyjaśnia genezę paktu Ribbentrop–Mołotow i przedstawia jego postanowienia.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) charakteryzuje proces marginalizowania Ligi Narodów;

2) charakteryzuje i ocenia ekspansję Włoch oraz wojnę domową w Hiszpanii i jej uwarunkowania wewnętrzne i zewnętrzne.

XLVI. Wojna obronna Polski w 1939 r. Agresja Niemiec (1 września) i Związku Sowieckiego (17 września)

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) charakteryzuje położenie międzynarodowe Polski w przededniu wybuchu II wojny światowej;
- 2) wyjaśnia cele wojenne hitlerowskich Niemiec i ZSRS; charakteryzuje niemieckie i sowieckie uzasadnienie agresji na Polskę;
- 3) charakteryzuje etapy wojny obronnej, podaje przykłady bohaterstwa obrońców, uwzględniając żołnierzy i ludność cywilną, oraz zbrodni wojenne dokonanych przez agresorów, z uwzględnieniem władnego regionu;
- 4) przedstawia podział ziem polskich między okupantów;
- 5) wyjaśnia znaczenie powołania polskich władz państwowych i sił zbrojnych na uchodźstwie;
- 6) wyjaśnia przyczyny przegranej przez Polskę wojny obronnej;

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) porównuje potencjał walczących stron;
- 2) ocenia zachowanie dowódców wojskowych i władz cywilnych podczas wojny obronnej w 1939 r.;
- 3) przedstawia i ocenia zachowania innych państw wobec agresji hitlerowskich Niemiec i agresji sowieckiej;
- 4) wskazuje przykłady współpracy między okupantami.

XLVII. II wojna światowa i jej etapy

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) charakteryzuje etapy agresji i aneksji obu totalitarnych mocarstw;
- 2) sytuuje w czasie i przestrzeni przełomowe wydarzenia II wojny światowej (polityczne i militarne);
- 3) charakteryzuje politykę hitlerowskich Niemiec na terenach okupowanej Europy, z uwzględnieniem różnic w modelach polityki okupacyjnej realizowanej przez Niemcy na wschodzie i na zachodzie;
- 4) wyjaśnia przyczyny klęski państw Osi;
- 5) opisuje uwarunkowania militarne i polityczne konferencji Wielkiej Trójki (Teheran, Jalta, Poczdam) oraz przedstawia ich ustalenia.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) omawia współpracę hitlerowskich Niemiec i ZSRS w latach 1939–1941;
- 2) charakteryzuje przebieg działań wojennych na Dalekim Wschodzie i innych frontach II wojny światowej;
- 3) omawia narodziny i działalność Wielkiej Koalicji;
- 4) charakteryzuje sytuację ludności cywilnej oraz jeńców wojennych, z uwzględnieniem przykładów eksterminacji.

XLVIII. Polska pod okupacją niemiecką i sowiecką

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) przedstawia realia życia codziennego w okupowanej Polsce;
- 2) wymienia i charakteryzuje przykłady największych zbrodni niemieckich i sowieckich – zarówno tych o wymiarze ogólnokrajowym (np. zbrodnia katyńska, Auschwitz-Birkenau), jak i regionalnym (np. Palmiry, Piaśnica, Ponary);
- 3) porównuje system sowieckich i niemieckich obozów pracy, obozów koncentracyjnych oraz obozów zagłady; omawia kwestie deportacji i wysiedleń ludności polskiej;
- 4) wyjaśnia przyczyny i znaczenie konfliktu polsko-ukraińskiego, w tym ludobójstwa ludności polskiej na Wołyniu i w Małopolsce Wschodniej;
- 5) charakteryzuje różne postawy polskiego społeczeństwa wobec polityki okupantów, wymienia przykłady heroizmu Polaków;
- 6) charakteryzuje sytuację i postawy dzieci i młodzieży pod okupacją niemiecką i sowiecką;
- 7) omawia sposoby upamiętnienia zbrodni obu okupantów oraz heroizm Polaków na przykładzie:
 - a) Muzeum Powstania Warszawskiego,
 - b) Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu,
 - c) Polskiego Cmentarza Wojennego w Katyniu.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) przedstawia decyzje władz okupacyjnych dotyczące terytorium Rzeczypospolitej i jej ludności;
- 2) wyjaśnia rolę okupantów w zaognianiu trudnych relacji polsko-litewskich i polsko-ukraińskich;
- 3) porównuje oraz ocenia założenia i metody polityki III Rzeszy Niemieckiej i Związku Sowieckiego w okupowanej Polsce.

XLIX. Niemiecka polityka eksterminacji

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) przedstawia ideologiczne podstawy eksterminacji Żydów oraz innych grup etnicznych i społecznych przez Niemcy hitlerowskie;
- 2) charakteryzuje etapy eksterminacji Żydów (dyskryminacja, stygmatyzacja, izolacja, zagłada);
- 3) opisuje położenie ludności żydowskiej oraz formy oporu na przykładzie powstania w getcie warszawskim;
- 4) charakteryzuje postawy społeczeństwa polskiego i społeczności międzynarodowej wobec Holokaustu, z uwzględnieniem Sprawiedliwych, na przykładzie Ireny Sendlerowej, Antoniny i Jana Żabińskich oraz rodziny Ulmów.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) wyjaśnia religijne, kulturowe i polityczne korzenie rasizmu i antysemityzmu oraz ich związek z hasłami naukowości, nowoczesności i postępu;
- 2) przedstawia i omawia działania rządu Rzeczypospolitej Polskiej wobec tragedii Zagłady.

L. Działalność władz Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie i w okupowanym kraju

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) omawia działalność rządu Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie;
- 2) ocenia znaczenie układu Sikorski–Majski dla obywateli polskich, znajdujących się pod okupacją sowiecką;
- 3) przedstawia przykłady bohaterstwa żołnierzy polskich na frontach II wojny światowej;
- 4) analizuje politykę mocarstw wobec sprawy polskiej w czasie II wojny światowej;
- 5) charakteryzuje organizację i cele Polskiego Państwa Podziemnego;
- 6) charakteryzuje polityczną i militarną działalność Armii Krajowej oraz Narodowych Sił Zbrojnych i Batalionów Chłopskich; wskazuje różne formy oporu wobec okupantów;
- 7) omawia uwarunkowania i cele akcji „Burza”;
- 8) charakteryzuje powstanie warszawskie (uwarunkowania polityczne, charakter przebiegu walk, położenie ludności cywilnej, ludobójstwo na Woli, następstwa powstania, postawę aliantów i Związku Sowieckiego).

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) opisuje położenie rządu Rzeczypospolitej Polskiej na arenie międzynarodowej;
- 2) charakteryzuje losy armii gen. Władysława Andersa;
- 3) charakteryzuje działania polskich formacji wojskowych na różnych frontach II wojny światowej.

LI. Proces przejmowania władzy przez komunistów w Polsce (1944–1948)

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) opisuje straty demograficzne, terytorialne, gospodarcze i kulturowe po II wojnie światowej;
- 2) charakteryzuje okoliczności i etapy przejmowania władzy w Polsce przez komunistów;
- 3) omawia przejawy oporu społecznego wobec komunizmu, w tym działalność opozycji legalnej oraz działalność podziemia antykomunistycznego;
- 4) charakteryzuje okres odbudowy oraz ocenia projekt i realizację reformy rolnej i nacjonalizacji przemysłu oraz handlu.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) ocenia następstwa społeczno-gospodarcze zmiany granic państwa polskiego;
- 2) omawia sytuację polskiej emigracji politycznej.

LII. Stalinizm w Polsce i jego erozja

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) charakteryzuje proces sowietyzacji na przykładzie na płaszczyźnie ustrojowej, społeczno-gospodarczej i kulturowej;
- 2) charakteryzuje terror stalinowski;
- 3) opisuje relacje państwo – Kościół w okresie stalinizmu;
- 4) wyjaśnia przyczyny, postulaty i następstwa poznańskiego czerwca oraz znaczenie wydarzeń październikowych 1956 r.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) wyjaśnia założenia propagandy komunistycznej i charakteryzuje cechy sztuki socrealizmu;
- 2) ocenia efekty społeczne i gospodarcze planu sześcioletniego; charakteryzuje przejawy

odwilży popaździernikowej.

3) charakteryzuje przejawy odwilży popaździernikowej.

LIII. Polska w latach 1957–1981

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) charakteryzuje system władzy w latach 60. i 70. w PRL i stopień uzależnienia od ZSRS; opisuje proces industrializacji i funkcjonowanie gospodarki planowej;
- 2) opisuje proces industrializacji i funkcjonowanie gospodarki planowej;
- 3) wyjaśnia genezę i następstwa kryzysów społecznych w latach 1968, 1970 i 1976;
- 4) wyjaśnia społeczno-polityczną rolę Kościoła katolickiego, ze szczególnym uwzględnieniem roli prymasa Stefana Wyszyńskiego oraz papieża Jana Pawła II i jego wpływu na przemiany w Polsce;
- 5) charakteryzuje i ocenia działalność opozycji politycznej i niezależnego ruchu wydawniczego w latach 1976–1980;
- 6) wyjaśnia przyczyny i następstwa strajków w 1980 r.;
- 7) charakteryzuje ruch społeczny „Solidarność” i ocenia jego wpływ na przemiany społeczno-polityczne w Polsce i w Europie.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) opisuje postawy społeczne wobec władzy komunistycznej (od negacji i oporu po przystosowanie i współpracę);
- 2) przedstawia najważniejsze postacie „Solidarności” (z perspektywy ogólnopolskiej i lokalnej).

LIV. Dekada 1981–1989

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) wyjaśnia przyczyny i skutki wprowadzenia stanu wojennego oraz formy oporu społecznego;
- 2) wyjaśnia przyczyny zawarcia porozumienia okrągłego stołu, opisuje i ocenia jego skutki;
- 3) rozpoznaje największe powojenne polskie osiągnięcia w dziedzinie kultury i nauki, z uwzględnieniem twórczości emigracyjnej.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) ocenia międzynarodową reakcję na wprowadzenie stanu wojennego w Polsce;
- 2) opisuje relacje państwo – Kościół w latach 80., z uwzględnieniem postaci ks. Jerzego Popiełuszki;
- 3) opisuje znaczenie Kościoła katolickiego dla samoorganizacji Polaków po 13 grudnia 1981 r.;
- 4) charakteryzuje realia życia codziennego w PRL lat 80.

Klasa 5

LV. Świat po II wojnie światowej. Początek zimnej wojny

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) charakteryzuje polityczne, społeczne, gospodarcze i kulturowe skutki II wojny światowej;
- 2) wyjaśnia genezę zimnej wojny i wskazuje najpoważniejsze punkty zapalne w pierwszej jej fazie (wojna w Korei, problem niemiecki);
- 3) wyjaśnia genezę NATO i Układu Warszawskiego;
- 4) omawia proces sowyetyzacji państw Europy Środkowo-Wschodniej i opór wobec komunizmu (Berlin – 1953 r., Węgry – 1956 r., Czechosłowacja – 1968 r.).
- 5) charakteryzuje skutki przejścia władzy w Chinach przez komunistów

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) charakteryzuje zagadnienia związane z osądzeniem zbrodni wojennych popełnionych podczas II wojny światowej;
- 2) ocenia działalność Organizacji Narodów Zjednoczonych w powojennym świecie;
- 3) wyjaśnia okoliczności utworzenia państwa Izrael i genezę konfliktu arabsko-izraelskiego;
- 4) omawia przemiany w Chinach po II wojnie światowej; charakteryzuje system maoistowski;
- 5) przedstawia przemiany kulturowe i cywilizacyjne na świecie w latach zimnej wojny.

LVI. Dekolonizacja, integracja i nowe konflikty

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) wyjaśnia genezę i skutki procesów dekolonizacyjnych w Azji i Afryce;
- 2) wyjaśnia przyczyny i przedstawia skutki konfliktów zimnowojennych, w tym: wojny w Wietnamie, kryzysu kubańskiego oraz wojny w Afganistanie;
- 3) wyjaśnia charakter konfliktów na Bliskim Wschodzie, ze szczególnym uwzględnieniem konfliktu arabsko-izraelskiego;
- 4) charakteryzuje genezę i etapy integracji europejskiej;

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) charakteryzuje tzw. rok Afryki;
- 2) wyjaśnia przyczyny i uwarunkowania rozwoju terroryzmu w Europie i na świecie.

LVII. Przemiany cywilizacyjne na świecie

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) analizuje najważniejsze przemiany kulturowe i społeczne po II wojnie światowej;
- 2) charakteryzuje tło kulturowe oraz konsekwencje rewolty studenckiej i rewolucji seksualnej przełomu lat 60. i 70.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) charakteryzuje najważniejsze współczesne zagrożenia cywilizacyjne;
- 2) wyjaśnia znaczenie Soboru Watykańskiego II oraz tzw. reform posoborowych dla działalności Kościoła katolickiego w świecie i idei ekumenizmu;
- 3) wyjaśnia przyczyny wzrostu znaczenia islamu we współczesnym świecie, z uwzględnieniem rozwoju ruchów fundamentalistycznych;
- 4) charakteryzuje rolę kultury masowej i sportu we współczesnym świecie.

LVIII. Świat na przełomie tysiącleci

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) charakteryzuje przemiany społeczno-polityczne w Europie Środkowej i Wschodniej w latach 1989–1991;
- 2) charakteryzuje procesy integracyjne w Europie.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) porównuje proces obalania komunizmu w krajach Europy Środkowo-Wschodniej i transformacji ustrojowej tych państw;
- 2) wyjaśnia przyczyny rosnącego znaczenia Chin w świecie współczesnym;
- 3) charakteryzuje nowe zagrożenia dla ładu międzynarodowego.

LIX. Narodziny III Rzeczypospolitej i jej miejsce w świecie na przełomie XX i XXI w.

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) opisuje kluczowe przemiany ustrojowe w latach 1989–1997, wyjaśnia ich międzynarodowe uwarunkowania;
- 2) ocenia proces transformacji ustrojowej i gospodarczej;
- 3) charakteryzuje i ocenia polską politykę zagraniczną, w tym przystąpienie Polski do NATO i do Unii Europejskiej;
- 4) charakteryzuje główne przemiany kulturowe, polityczne, społeczne i gospodarcze w Polsce XXI w.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) wyjaśnia kontrowersje wokół problemu dekomunizacji i lustracji;
- 2) charakteryzuje przemiany społeczno-polityczne, gospodarcze i kulturowe lat 90.;
- 3) charakteryzuje polityczne spory o kształt wolnej Polski;
- 4) ocenia społeczne koszty transformacji;
- 5) charakteryzuje stosunki Polski z państwami sąsiednimi.

3.3. Cele wychowawcze

Edukacja historyczna pełni ważne cele wychowawcze. Umożliwia w szczególności:

- 1) pogłębianie wiedzy o ważnych wydarzeniach z dziejów narodu i państwa polskiego oraz dziejów powszechnych, aby móc oceniać przeszłość zgodnie z prawdą o niej (nawet gdy jest trudna) oraz lepiej rozumieć teraźniejszość i odpowiedzialnie budować przyszłość;
- 2) wzmacnianie poczucia miłości do ojczyzny przez szacunek i przywiązanie do tradycji i historii własnego narodu oraz jego osiągnięć, kultury i języka ojczystego; utrwalenie świadomości istnienia więzów łączących polskie dziedzictwo narodowe z szerszym kręgiem cywilizacyjnym powstałym z połączenia osiągnięć greckiej filozofii, prawa rzymskiego i religii chrześcijańskiej;
- 3) kształtowanie więzi z krajem ojczystym, świadomości obywatelskiej, postawy szacunku i odpowiedzialności za własne państwo; utrwalanie poczucia godności i dumy narodowej; budowanie szacunku dla innych ludzi oraz dokonań innych narodów i państw;
- 4) kształtowanie szacunku dla dziedzictwa narodowego; wyrabianie poczucia troski o pa-

miątki i zabytki historyczne;

- 5) rozbudzanie zainteresowań własną przeszłością, przeszłością swojej rodziny oraz historią lokalną i regionalną;
- 6) rozwijanie myślenia historycznego oraz wrażliwości moralnej i estetycznej;
- 7) kształtowanie zdolności humanistycznych, sprawności językowej, umiejętności samodzielnego poszukiwania wiedzy i korzystania z różnorodnych źródeł informacji, krytycznego formułowania i wypowiadania własnych opinii.

4. Materiał nauczania

Klasa 1

Temat	Zagadnienia	Odniesienia do podstawy programowej
1. Historia – od opowieści do nauki	▪ historia jako nauka ▪ chronologia w historii ▪ periodyzacja dziejów powszechnych i ojczystych ▪ rodzaje źródeł historycznych	I. Historia jako nauka. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) definiuje podstawowe pojęcia (prehistoria, historia, historiografia, źródło historyczne); 2) przedstawia periodyzację dziejów powszechnych i ojczystych.
PRADZIEJE I HISTORIA STAROŻYTNEGO WSCHODU		
2. Pradzieje ludzkości	▪ pochodzenie człowieka ▪ etapy ewolucji człowieka ▪ rozprzestrzenianie się ludzi na Ziemi ▪ człowiek rozumny ▪ rewolucja neolityczna i Żyzny Półksiężyc ▪ migracje neolitycznych rolników ▪ pierwsze miasta i wykształcenie się cywilizacji na Bliskim Wschodzie	I. Historia jako nauka. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) definiuje podstawowe pojęcia (prehistoria [...]). II. Pradzieje i historia starożytnego Wschodu. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) wyjaśnia konsekwencje wprowadzenia rolnictwa, hodowli i przejścia do osiadłego trybu życia.
3. W dorzeczu Tygrysu i Eufratu	▪ warunki naturalne Mezopotamii ▪ cywilizacja Sumerów ▪ powstanie, rozwój i upadek państw w Mezopotamii – imperium akadyjskiego, imperium starobabilońskiego, imperium asyryjskiego, imperium nowobabilońskiego, imperium perskiego Achemenidów	II. Pradzieje i historia starożytnego Wschodu. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) wymienia najważniejsze cywilizacje starożytnego Bliskiego Wschodu (Sumerowie, Babilon, Egipt, Persja) oraz przedstawia ich wkład do kulturowego dziedzictwa ludzkości.

	▪ ustrój, organizacja władzy i społeczeństwo w państwach na terenie Mezopotamii ▪ powstanie systemów prawnych, Kodeks Hammurabiego ▪ osiągnięcia kulturowe i techniczne społeczeństw Mezopotamii	
4. Egipt faraonów	▪ warunki naturalne w starożytnym Egipcie i ich wpływ na gospodarkę ▪ dzieje polityczne starożytnego Egiptu ▪ struktura społeczna i organizacja państwa w starożytnym Egipcie ▪ osiągnięcia cywilizacyjne Egipcjan	II. Pradzieje i historia starożytnego Wschodu. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) wymienia najważniejsze cywilizacje starożytnego Bliskiego Wschodu (Sumerowie, Babilon, Egipt, Persja) oraz przedstawia ich wkład do kulturowego dziedzictwa ludzkości.
5. Starożytny Izrael	▪ Biblia jako źródło historyczne ▪ początki dziejów Izraela ▪ Królestwo Izraela i Królestwo Judy – rozwój i upadek ▪ rozbieżności polityczne, niewola babilońska, obce panowanie ▪ powstania antyrzymskie i okres diaspory ▪ judaizm – religia monoteistyczna	II. Pradzieje i historia starożytnego Wschodu. Zakres podstawowy. Uczeń: 2) omawia najważniejsze etapy w starożytnych dziejach narodu żydowskiego.
6. Starożytne Chiny i Indie	▪ warunki naturalne starożytnych Chin i powstanie Państwa Środka ▪ organizacja państwa i społeczeństwa w starożytnych Chinach ▪ osiągnięcia cywilizacyjne starożytnych Chin ▪ powstanie cywilizacji Doliny Indusu ▪ organizacja państwa i struktura społeczna starożytnych Indii	II. Pradzieje i historia starożytnego Wschodu. Zakres rozszerzony. Uczeń: 2) charakteryzuje organizację państw i strukturę społeczeństw w cywilizacjach starożytnego Dalekiego Wschodu.
Powtórzenie. Pradzieje i historia starożytnego Wschodu		

STAROŻYTNA GRECJA

7. Grecja – kolebka cywilizacji europejskiej	▪ warunki naturalne starożytnej Grecji i ich wpływ na gospodarkę ▪ wieki ciemne w dziejach starożytnej Grecji ▪ powstanie miast-państw greckich – organizacja państwa i podział społeczny ▪ różne ustroje greckich <i>poleis</i> ▪ wielka kolonizacja grecka i jej skutki	III. Świat starożytnych Greków. Zakres podstawowy. Uczeń: 3) rozpoznaje osiągnięcia kulturowe starożytnych Greków w dziedzinie filozofii, teorii społecznych, literatury i sztuki, ze szczególnym uwzględnieniem ich wkładu w kulturę europejską. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) porównuje geograficzne uwarunkowania narodzin cywilizacji starożytnego Wschodu i starożytnej Grecji; 2) charakteryzuje kolonizację grecką w basenie Morza Śródziemnego i Czarnego w odniesieniu do zasięgu oraz konsekwencji kulturowych, politycznych i gospodarczych.
8. Sparta i Ateny – dwa modele greckich <i>poleis</i>	▪ początki Sparty i działalność Likurga ▪ społeczeństwo i ustrój polityczny Sparty ▪ rola armii w życiu Sparty ▪ ateńska droga do demokracji – prawa Drakona, reformy Solona, Klejstenesa i Peryklesa ▪ funkcjonowanie demokracji w Atenach ▪ społeczeństwo Aten ▪ ocena demokracji ateńskiej	III. Świat starożytnych Greków. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) porównuje organizację społeczeństw: Aten i Sparty oraz formy ustrojowe greckich <i>poleis</i>. Zakres rozszerzony. Uczeń: 3) ocenia funkcjonowanie demokracji w Atenach czasów Peryklesa;
9. Wojny grecko-perskie	▪ przyczyny, przebieg i skutki wojen grecko-perskich ▪ armia grecka, rola falangi w armii greckiej ▪ powstanie i znaczenie Związku Morskiego	III. Świat starożytnych Greków. Zakres podstawowy. Uczeń: 2) charakteryzuje kulturowe i polityczne konsekwencje wojen grecko-perskich [...].
10. Kultura starożytnych Greków	▪ religia i mitologia grecka ▪ osiągnięcia starożytnych Greków w dziedzinie literatury, filozofii, architektury, sztuk plastycznych	III. Świat starożytnych Greków. Zakres podstawowy. Uczeń:

	▪ teatr grecki i jego znaczenie w życiu starożytnych Greków ▪ sport w starożytnej Grecji – organizacja igrzysk ▪ znaczenie kultury greckiej dla współczesnej Europy ▪ <i>paideia</i> i edukacja klasyczna	3) rozpoznaje osiągnięcia kulturowe starożytnych Greków w dziedzinie filozofii, teorii społecznych, literatury i sztuki, ze szczególnym uwzględnieniem ich wkładu w kulturę europejską. Zakres rozszerzony. Uczeń: 4) wyjaśnia specyfikę kultury hellenistycznej oraz charakteryzuje założenia edukacji klasycznej i ideał <i>paidei</i>.
11. Imperium Aleksandra Wielkiego	▪ królestwo Macedonii ▪ armia macedońska za panowania Filipa II ▪ wojna z Atenami, powstanie Związku Korynckiego ▪ wojna z Persją i wyprawa Aleksandra Wielkiego do Indii ▪ kultura hellenistyczna, jej specyfika i osiągnięcia ▪ dziedzictwo epoki hellenistycznej	III. Świat starożytnych Greków. Zakres podstawowy. Uczeń: 2) charakteryzuje kulturowe i polityczne konsekwencje [...] podbojów Aleksandra Macedońskiego. Zakres rozszerzony. Uczeń: 4) wyjaśnia specyfikę kultury hellenistycznej [...].
Powtórzenie. Starożytna Grecja		
STAROŻYTNY RZYM		
12. Powstanie starożytnego Rzymu i jego podboje	▪ warunki naturalne Półwyspu Apenińskiego i ich wpływ na gospodarkę ▪ powstanie Rzymu – mity, legendy, świadectwa archeologiczne ▪ armia rzymska i podbój Italii ▪ wojny punickie ▪ podbój basenu Morza Śródziemnego ▪ skutki podbojów dla organizacji państwa i społeczeństwa rzymskiego	IV. Społeczeństwo, życie polityczne i kultura starożytnego Rzymu. Zakres podstawowy. Uczeń: 2) omawia kierunki i charakter ekspansji rzymskiej; [...]. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) omawia początki Rzymu; 2) charakteryzuje organizację armii oraz etapy ekspansji rzymskiej.

13. Rzym – od republiki do cesarstwa	▪ organizacja władzy republiki rzymskiej ▪ przemiany społeczne i ich wpływ na ustrój Rzymu ▪ kryzys republiki ▪ niewolnictwo w Rzymie i powstanie Spartakusa ▪ wojna domowa i rządy Gajusza Juliusza Cezara ▪ przejście władzy przez Oktawiana Augusta ▪ pryncypat	IV. Społeczeństwo, życie polityczne i kultura starożytnego Rzymu. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) charakteryzuje przemiany ustrojowe i społeczne (w tym problem niewolnictwa) w państwie rzymskim doby republiki oraz cesarstwa, z uwzględnieniem roli Juliusza Cezara i Oktawiana Augusta; 2) omawia kierunki i charakter ekspansji rzymskiej; wyjaśnia pojęcie imperium. Zakres rozszerzony. Uczeń: 2) charakteryzuje organizację armii oraz etapy ekspansji rzymskiej; 4) wyjaśnia pojęcia obywatel i obywatelstwo w polis ateńskiej i republikańskim Rzymie oraz wyjaśnia recepcję antycznego pojęcia obywatel w późniejszych epokach.
14. Rozkwit i upadek Imperium Romanum	▪ organizacja władzy i społeczeństwa w okresie cesarstwa ▪ ekspansja rzymska w okresie cesarstwa ▪ romanizacja prowincji ▪ dominat i reformy Dioklecjana ▪ podział Imperium Romanum na Cesarstwo Zachodniorzymskie i Cesarstwo Wschodniorzymskie ▪ zagrożenie zewnętrzne dla Cesarstwa Rzymskiego ▪ kryzys wewnętrzny i upadek cesarstwa na Zachodzie	IV. Społeczeństwo, życie polityczne i kultura starożytnego Rzymu. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) charakteryzuje przemiany ustrojowe i społeczne (w tym problem niewolnictwa) w państwie rzymskim doby [...] cesarstwa, z uwzględnieniem roli [...] Oktawiana Augusta; 2) omawia kierunki i charakter ekspansji rzymskiej; wyjaśnia pojęcie imperium; 5) wyjaśnia wewnętrzne i zewnętrzne przyczyny upadku imperium rzymskiego i cesarstwa zachodniorzymskiego.
15. Religia Rzymian. Początki chrześcijaństwa	▪ religia Rzymian ▪ korzenie i rozwój chrześcijaństwa ▪ prześladowanie chrześcijan ▪ edykt mediolański i jego znaczenie	IV. Społeczeństwo, życie polityczne i kultura starożytnego Rzymu. Zakres podstawowy. Uczeń:

	▪ chrześcijaństwo religią państwową ▪ wpływ chrześcijaństwa na kulturę i obyczajowość Rzymian	3) wyjaśnia genezę chrześcijaństwa i zmiany sytuacji chrześcijan w państwie rzymskim; 4) charakteryzuje kulturowe znaczenie chrześcijaństwa.
16. Kultura i osiągnięcia starożytnych Rzymian	▪ kształtowanie się kultury rzymskiej – przejmowanie i recepcja obcych wzorców kulturowych ▪ osiągnięcia Rzymian w dziedzinie literatury, filozofii, architektury, budownictwa, sztuk plastycznych i nauki ▪ prawo rzymskie ▪ życie codzienne i osiągnięcia techniczne Rzymian	IV. Społeczeństwo, życie polityczne i kultura starożytnego Rzymu. Zakres podstawowy. Uczeń: 6) rozpoznaje osiągnięcia kulturowe starożytnych Rzymian i ich wkład w kulturę europejską. Zakres rozszerzony. Uczeń: 3) rozpoznaje dziedzictwo antyku grecko-rzymskiego we współczesnym świecie.
Powtórzenie. Starożytny Rzym		
BIZANCJUM I ŚWIAT ISLAMU		
17. Cesarstwo Bizantyńskie – „nowy Rzym”	▪ początki Cesarstwa Bizantyńskiego ▪ reformy Justyniana I Wielkiego i odbudowa imperium ▪ kultura Bizancjum	V. Bizancjum i świat islamu. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) lokalizuje w czasie i przestrzeni cesarstwo bizantyjskie i charakteryzuje jego osiągnięcia w zakresie kultury.
18. Świat islamu. Ekspansja Arabów	▪ geneza islamu ▪ powstanie i rozwój islamu ▪ główne kierunki ekspansji arabskiej ▪ etapy ekspansji Arabów ▪ osiągnięcia cywilizacyjne i kulturowe Arabów ▪ wzajemne wpływy cywilizacji islamskiej, łacińskiej i bizantyjskiej	V. Bizancjum i świat islamu. Zakres podstawowy. Uczeń: 2) wyjaśnia genezę islamu i charakteryzuje główne zasady tej religii; 3) przedstawia charakter i główne kierunki ekspansji arabskiej; 4) opisuje charakterystyczne cechy kultury arabskiej. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) charakteryzuje etapy ekspansji Arabów i ocenia ich politykę wobec ludności podbitej; 2) wyjaśnia wzajemne wpływy cywilizacji islamskiej, łacińskiej i bizantyjskiej.

EUROPA ŚREDNIOWIECZNA

19. Państwa barbarzyńskie i monarchia Karola Wielkiego	▪ tworzenie się nowych państw na gruzach Imperium Rzymskiego ▪ powstanie państwa Franków ▪ chrzest Chlodwiga, chrystianizacja plemion germańskich ▪ państwo Franków pod rządami Merowingów ▪ początki potęgi Karolingów ▪ wyprawa Pepina Krótkiego do Italii i utworzenie Państwa Kościelnego ▪ podboje Karola Wielkiego ▪ koronacja Karola Wielkiego na cesarza, odnowienie Cesarstwa Rzymskiego ▪ uniwersalizm karoliński ▪ państwo Karola Wielkiego – organizacja władzy, gospodarka, armia, rozwój kultury ▪ znaczenie renesansu karolińskiego dla kultury europejskiej	VI. Europa wczesnego średniowiecza. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) opisuje zasięg terytorialny, organizację władzy, gospodarkę i kulturę państwa Franków, ze szczególnym uwzględnieniem polityki Karola Wielkiego; 2) charakteryzuje ideę odnowienia cesarstwa rzymskiego na przykładzie jej realizacji przez państwo Karolingów [...]; 3) opisuje proces tworzenia się państw w Europie, z uwzględnieniem ich chrystianizacji. Zakres rozszerzony. Uczeń: 3) ocenia znaczenie renesansu karolińskiego dla rozwoju kultury europejskiej.
20. Państwo Ottonów	▪ rozpad monarchii Karola Wielkiego – decyzje traktatu w Verdun ▪ przejęcie władzy w państwie wschodniofrankijskim przez Ottona I z dynastii saskiej (z rodu Ludolfingów) ▪ odnowienie cesarstwa w Europie – koronacja Ottona I na cesarza Świętego Cesarstwa Rzymskiego ▪ idea cesarstwa uniwersalistycznego Ottona III	VI. Europa wczesnego średniowiecza. Zakres podstawowy. Uczeń: 2) charakteryzuje ideę odnowienia cesarstwa rzymskiego na przykładzie jej realizacji przez państwo [...] Ottonów; 3) opisuje proces tworzenia się państw w Europie [...].
21. Powstanie nowych państw w Europie	▪ Normanowie (Wikingowie) i ich państwa ▪ podbój Anglii przez Wilhelma Zdobywcę ▪ pochodzenie i rozmieszczenie Słowian ▪ organizacja społeczna Słowian ▪ gospodarka i religia Słowian ▪ państwo Samona	VI. Europa wczesnego średniowiecza. Zakres podstawowy. Uczeń: 3) opisuje proces tworzenia się państw w Europie, z uwzględnieniem ich chrystianizacji. Zakres rozszerzony. Uczeń:

	▪ państwo Bułgarów ▪ Państwo Wielkomorawskie i misja świętych Cyryla i Metodego ▪ powstanie państwa czeskiego ▪ Ruś Kijowska i przyjęcie chrztu przez Włodzimierza I Wielkiego ▪ Węgrzy i początki ich państwa, koronacja Stefana I Świętego	1) charakteryzuje Słowiańszczyznę we wczesnym średniowieczu; 2) opisuje proces powstawania pierwszych państw w Europie Środkowo-Wschodniej.
22. Feudalizm w Europie	▪ gospodarka i społeczeństwo we wczesnym średniowieczu ▪ feudalizm ▪ renta feudalna ▪ system lenny ▪ drabina feudalna ▪ rozdrobnienie feudalne	VIII. Gospodarcze i społeczne realia średniowiecznej Europy. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) charakteryzuje funkcjonowanie władzy, struktur społecznych i gospodarki w systemie feudalnym.
23. Rywalizacja cesarstwa z papieżem	▪ walka cesarstwa z papieżem o przewodnictwo w <i>christianitas</i>; spór o inwestyturę ▪ kryzys w Kościele ▪ reforma kluniacka; reguła św. Benedykta z Nursji ▪ wielka schizma wschodnia ▪ reforma gregoriańska; <i>Dictatus papae</i> ▪ spór Henryka IV z papieżem Grzegorzem VII ▪ konkordat w Wormacji ▪ rola zakonów w średniowiecznej Europie	VII. Europa w okresie krucjat. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) wyjaśnia przyczyny rywalizacji papieża z cesarstwem o przewodnictwo w <i>christianitas</i>. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) charakteryzuje istotę i przebieg reformy Kościoła w X i XI w. (reformy gregoriańskie); 3) charakteryzuje i ocenia rolę zakonów w średniowiecznej Europie.
24. Wyprawy krzyżowe	▪ sytuacja w Europie i na Bliskim Wschodzie w przededniu krucjat ▪ przyczyny wypraw krzyżowych ▪ pierwsza wyprawa krzyżowa i powstanie Królestwa Jerozolimskiego ▪ kolejne wyprawy krzyżowe i ich uczestnicy	VII. Europa w okresie krucjat. Zakres podstawowy. Uczeń: 2) charakteryzuje uwarunkowania wypraw krzyżowych do Ziemi Świętej oraz przedstawia ich skutki.

	▪ powstanie i organizacja zakonów rycerskich ▪ upadek państw łacińskich na Bliskim Wschodzie ▪ upadek idei krucjat ▪ przyczyny klęski wypraw krzyżowych ▪ skutki wypraw krzyżowych	Zakres rozszerzony. Uczeń: 3) charakteryzuje i ocenia rolę zakonów w średniowiecznej Europie; 4) charakteryzuje uwarunkowania rekonkwisty i przedstawia jej skutki.
25. Przemiany społeczno-gospodarcze w Europie w XI–XIII w.	▪ przyczyny ożywienia społeczno-gospodarczego w XI–XIII w. ▪ przemiany w rolnictwie – wprowadzenie trójpolówki i nowych narzędzi ▪ rozwój osadnictwa ▪ organizacja życia na wsi (samorząd wiejski) ▪ zakładanie miast i organizacja życia w mieście (samorząd miejski) ▪ rozwój gospodarki towarowo-pieniężnej ▪ organizacja produkcji rzemieślniczej (cechy) ▪ organizacja handlu ▪ pierwsze banki ▪ miejskie republiki kupieckie ▪ Hanza niemiecka	VIII. Gospodarcze i społeczne realia średniowiecznej Europy. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) charakteryzuje funkcjonowanie władzy, struktur społecznych i gospodarki w systemie feudalnym; 2) opisuje charakterystyczne przejawy ożywienia społeczno-gospodarczego w Europie XI–XIII w. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) opisuje formy produkcji i handlu w średniowieczu; 2) charakteryzuje genezę, rozwój i rolę średniowiecznych miast, z uwzględnieniem miejskich republik kupieckich; 3) wyjaśnia rolę zmian klimatycznych dla przemian gospodarczych w średniowiecznej Europie.
26. Kryzys idei uniwersalistycznej. Powstanie monarchii stanowych	▪ Walka o prymat w Europie – panowanie cesarza Fryderyka Barbarossy, dążenie papieża Innocentego III do realizacji idei papocezaryzmu ▪ upadek idei uniwersalistycznej ▪ kształtowanie się monarchii stanowej w Europie Zachodniej w XIII w. ▪ Anglia pod panowaniem Plantagenetów ▪ Wielka Karta Swobód ▪ początki parlamentu angielskiego ▪ władza Kapetyngów we Francji ▪ powstanie Stanów Generalnych we Francji ▪ osłabienie władzy królewskiej w Niemczech	XI. Europa późnego średniowiecza. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) charakteryzuje przemiany społeczne i gospodarcze w Europie w późnym średniowieczu. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) wyjaśnia przyczyny kryzysu idei władzy uniwersalnej w Europie późnego średniowiecza; 2) wyjaśnia proces powstawania monarchii stanowych w Europie.

Powtórzenie. Bizancjum i świat islamu. Europa średniowieczna		
Klasa 2		
Temat	Zagadnienia	Odniesienia do podstawy programowej
POLSKA PIASTÓW		
27. Narodziny państwa polskiego. Mieszko I	▪ plemiona słowiańskie na terenie Polski ▪ państwo Piastów ▪ przyczyny przyjęcia chrztu przez Mieszka I ▪ skutki przyjęcia chrztu ▪ stosunki państwa Mieszka I z sąsiadami ▪ <i>Dagome iudex</i>	IX. Polska w okresie wczesnopiastowskim. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) wyjaśnia uwarunkowania powstania państwa polskiego i jego chrystianizacji, z uwzględnieniem roli Mieszka I [...]; 3) opisuje zmiany terytorialne państwa polskiego w X–XII w.
28. Bolesław Chrobry i jego państwo	▪ początki rządów Bolesława Chrobrego ▪ misja św. Wojciecha w Prusach ▪ zjazd gnieźnieński ▪ wojny Bolesława Chrobrego z sąsiadami ▪ koronacja Bolesława Chrobrego i jej znaczenie dla państwa polskiego ▪ organizacja państwa pierwszych Piastów	IX. Polska w okresie wczesnopiastowskim. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) wyjaśnia uwarunkowania narodzin państwa polskiego i jego chrystianizacji, z uwzględnieniem roli [...] Bolesława Chrobrego. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) charakteryzuje organizację państwa wczesnopiastowskiego; 2) charakteryzuje rolę współdziałania Kościoła i państwa dla utrwalenia polskiej suwerenności (św. Wojciech, arcybiskupstwo gnieźnieńskie); 3) opisuje zmiany terytorialne państwa polskiego w X–XII w.; 4) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski i Europy w X–XII w.

29. Kryzys i odbudowa monarchii piastowskiej	▪ sukcesja po Bolesławie Chrobrym, początki rządów Mieszka II ▪ kryzys państwa pierwszych Piastów ▪ najazd Brzetysława na Polskę ▪ bunt Mieczława ▪ powrót do Polski Kazimierza Odnowiciela i jego rządy ▪ odbudowa państwa piastowskiego ▪ koronacja Bolesława Śmiałego i jego polityka zagraniczna ▪ przyczyny opuszczenia Polski przez Bolesława Śmiałego ▪ rządy Władysława Hermana ▪ przejęcie władzy przez Bolesława Krzywoustego ▪ stosunki z sąsiadami za panowania Bolesława Krzywoustego ▪ między centralizacją a decentralizacją ▪ bilans panowania pierwszych Piastów	IX. Polska w okresie wczesnopiastowskim. Zakres podstawowy. Uczeń: 2) wyjaśnia znaczenie organizacji kościelnej dla funkcjonowania państwa wczesnopiastowskiego; 3) opisuje zmiany terytorialne państwa polskiego w X–XII w. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) charakteryzuje organizację państwa wczesnopiastowskiego; 2) dokonuje bilansu panowania władców piastowskich (do 1138 r.).
30. Rozbicie dzielnicowe (XII–XIII w.)	▪ ustawa sukcesyjna Bolesława Krzywoustego i jej zasady ▪ przyczyny polityczne i społeczno-gospodarcze rozbitcia dzielnicowego ▪ walka o władzę między synami Bolesława Krzywoustego ▪ zjazd w Łęczycy i złamanie zasady senioratu ▪ walka o tron krakowski i upadek zasady pryncypatu ▪ państwo Henryków śląskich ▪ skutki rozbitcia dzielnicowego ▪ najazd mongolski na Polskę, bitwa pod Legnicą i śmierć Henryka Pobożnego	IX. Polska w okresie wczesnopiastowskim. Zakres podstawowy. Uczeń: 3) opisuje zmiany terytorialne państwa polskiego w X–XII w. X. Polska w okresie rozbitcia dzielnicowego. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) wyjaśnia przyczyny polityczne i społeczno-gospodarcze oraz skutki rozbitcia dzielnicowego. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) charakteryzuje przebieg walk o tron senioralny w kontekście postanowień tzw. testamentu Bolesława Krzywoustego; 2) przedstawia zagrożenia zewnętrzne ([...])

	▪ skutki rozbicia dzielnicowego	Mongołowie).
31. Ziemie polskie w XIII w.	▪ powstanie Marchii Brandenburskiej i jej ekspansja ▪ najazdy Prusów na ziemie polskie ▪ sprowadzenie zakonu krzyżackiego do Polski ▪ polityczne i gospodarcze przesłanki zjednoczenia państwa ▪ kult świętego Stanisława ▪ pierwsze próby zjednoczenia – Henryk IV Probus ▪ koronacja Przemysła II ▪ Wacław II z dynastii Przemyślidów królem Polski	X. Polska w okresie rozbicia dzielnicowego. Zakres podstawowy. Uczeń: 3) charakteryzuje proces przewyciężenia rozbicia politycznego ziem polskich, ze wskazaniem na rolę władców i Kościoła. Zakres rozszerzony. Uczeń: 3) przedstawia zagrożenia zewnętrzne (Marchia Brandenburska, zakon krzyżacki [...]).
32. Przeobrażenia społeczno-gospodarcze Polski w XIII w.	▪ ożywienie gospodarcze na ziemiach polskich i jego przyczyny ▪ kolonizacja ▪ zakładanie wsi na prawie niemieckim ▪ lokacja miast i ich organizacja ▪ kształtowanie się społeczeństwa stanowego ▪ stany i ich prawa w średniowiecznej Polsce ▪ skutki przemian gospodarczych w XII–XIII w. na ziemiach polskich	X. Polska w okresie rozbicia dzielnicowego. Zakres podstawowy. Uczeń: 3) opisuje przemiany społeczno-gospodarcze na ziemiach polskich oraz ocenia społeczno-kulturowe skutki kolonizacji na prawie niemieckim. Zakres rozszerzony. Uczeń: 3) charakteryzuje zasady kolonizacji na prawie niemieckim; 4) charakteryzuje proces formowania się społeczeństwa stanowego w Polsce.
Powtórzenie. Polska Piastów		
SCHYLEK ŚREDNIOWIECZA		
33. Europa w XIV i XV w.	▪ niewola awiniońska i wielka schizma zachodnia ▪ geneza konfliktu między Anglią i Francją ▪ wojna stuletnia i jej skutki	XI. Europa późnego średniowiecza. Zakres rozszerzony. Uczeń: 2) charakteryzuje kryzysy religijne, polityczne, [...]

		późnego średniowiecza.
34. Niepokoje późnego średniowiecza	▪ czarna śmierć ▪ przyczyny epidemii dżumy ▪ następstwa epidemii dżumy ▪ wpływ kryzysu w rolnictwie i spadku wartości renty feudalnej w XIV w. na niepokoje społeczne ▪ bunt społeczny (zakieria, powstanie Wata Tylera) ▪ niepokoje religijne w Europie w późnym średniowieczu: Jan Wiktoryk, lollardowie, husytyzm	XI. Europa późnego średniowiecza. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) charakteryzuje przemiany społeczne i gospodarcze w Europie w późnym średniowieczu. Zakres rozszerzony. Uczeń: 2) charakteryzuje kryzysy religijne [...] społeczne i zdrowotne (czarna śmierć) późnego średniowiecza.
35. Ekspansja turecka w Europie. Upadek Cesarstwa Bizantyńskiego	▪ powstanie Imperium Osmańskiego ▪ ekspansja turecka na Bałkanach – bitwa pod Warną ▪ zajęcie Konstantynopola przez Turków i kres Bizancjum ▪ skutki ekspansji tureckiej	XI. Europa późnego średniowiecza. Zakres podstawowy. Uczeń: 2) charakteryzuje następstwa upadku cesarstwa bizantyjskiego i ekspansji tureckiej dla Europy.
36. Kultura średniowiecznej Europy	▪ cechy kultury średniowiecznej ▪ uniwersalny charakter kultury średniowiecza, rola chrześcijaństwa, łaciny, etosu rycerskiego i sztuki ▪ wzorce osobowe w średniowieczu ▪ kultura rycerska ▪ literatura średniowiecznej Europy ▪ szkolnictwo w średniowieczu i powstanie pierwszych uniwersytetów w Bolonii i Paryżu ▪ organizacja uniwersytetów ▪ scholastyka i filozofia średniowieczna ▪ przemiany w życiu religijnym ▪ sztuka romańska ▪ sztuka gotycka	XIII. Kultura średniowiecza. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) wyjaśnia uniwersalny charakter kultury zachodniego średniowiecza, wskazując na wyjątkową rolę chrześcijaństwa (<i>christianitas</i>, łacina, etos rycerski i sztuka); 2) rozpoznaje dokonania okresu średniowiecza w dziedzinie kultury [...]; 4) charakteryzuje sztukę romańską i gotycką [...]. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) opisuje rolę uniwersytetów i ich organizację oraz wyjaśnia przyczyny trwałości idei uniwersyteckiej; 2) charakteryzuje znaczenie scholastyki dla rozwoju teologii, filozofii i nauk przyrodniczych;

		3) charakteryzuje przemiany życia religijnego w okresie średniowiecza[...].
Powtórzenie. Schyłek średniowiecza		
OSTATNI PIASTOWIE. JAGIELLONOWIE NA POLSKIM TRONIE		
37. Zjednoczenie Polski przez Władysława Łokietka w XIV w.	▪ początki panowania Władysława Łokietka ▪ utrata Pomorza Gdańskiego ▪ walka o zjednoczenie kraju ▪ koronacja Władysława Łokietka ▪ konflikty z sąsiadami – konflikt z Krzyżakami i Czechami ▪ sojusz z Węgrami ▪ wojna z zakonem krzyżackim i bitwa pod Płowcami	XII. Polska w XIV i XV w. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) opisuje proces zjednoczeniowy i rozwój terytorialny państwa polskiego w XIV i XV w.; 3) wyjaśnia międzynarodowe i wewnętrzne uwarunkowania związków Polski z Węgrami i Litwą w XIV i XV w.; 4) charakteryzuje i ocenia stosunki polsko-krzyżackie na płaszczyźnie politycznej, gospodarczej i kulturowej.
38. Państwo Kazimierza Wielkiego	▪ koronacja Kazimierza Wielkiego ▪ polityka zagraniczna Kazimierza Wielkiego – spór z Krzyżakami i zawarcie pokoju kaliskiego, konflikt z Czechami, przyłączenie Rusi Halickiej, sojusz z Węgrami, zjazd monarchów w Krakowie ▪ polityka wewnętrzna Kazimierza Wielkiego – budowa systemu obronnego, osadnictwo, nadawanie miastom przywilejów, spisanie statutów wiślicko-piotrkowskich, utworzenie uniwersytetu krakowskiego ▪ organizacja administracji, urzędów, sądownictwa, skarbu ▪ usprawnienie polityki fiskalnej ▪ reforma monetarna ▪ problem sukcesji tronu po Kazimierzu Wielkim ▪ wieloetniczne, wielowyznaniowe i wielokulturowe	XII. Polska w XIV i XV w. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) opisuje [...] rozwój terytorialny państwa polskiego w XIV i XV w.; 2) charakteryzuje rozwój monarchii stanowej w Polsce, uwzględniając strukturę społeczeństwa polskiego w późnym średniowieczu [...]; 3) wyjaśnia międzynarodowe i wewnętrzne uwarunkowania związków Polski z Węgrami i Litwą w XIV i XV w.; 5) charakteryzuje i ocenia stosunki polsko-krzyżackie na płaszczyźnie politycznej, gospodarczej i kulturowej. Zakres rozszerzony. Uczeń: 2) rozpoznaje polityczne i kulturowe znaczenie ekspansji wschodniej podjętej w okresie panowania ostatniego Piasta na polskim tronie.

	państwo	
39. Unie Polski w XIV–XV w.	▪ unia z Węgrami ▪ przyczyny i okoliczności objęcia przez Jadwigę Andegawenską tronu w Polsce ▪ nadanie przez Ludwika Węgierskiego pierwszego przywileju generalnego dla szlachty ▪ przyczyny zawarcia unii polsko-litewskiej w Krewie ▪ znaczenie unii polsko-litewskiej dla Królestwa Polskiego i Wielkiego Księstwa Litewskiego	XII. Polska w XIV i XV w. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) opisuje [...] rozwój terytorialny państwa polskiego w XIV i XV w.; 2) charakteryzuje rozwój monarchii stanowej w Polsce, uwzględniając strukturę społeczeństwa polskiego w późnym średniowieczu i rozwój przywilejów szlacheckich; 3) wyjaśnia międzynarodowe i wewnętrzne uwarunkowania związków Polski z [...] Litwą w XIV i XV w. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) ocenia znaczenie unii polsko-litewskiej z perspektywy obu narodów;
40. Wojny z zakonem krzyżackim w XV w.	▪ przyczyny wybuchu wielkiej wojny z zakonem krzyżackim ▪ bitwa pod Grunwaldem ▪ pokój w Toruniu z 1411 r. ▪ spór polsko-krzyżacki na soborze w Konstancji i wystąpienie Pawła Włodkowica ▪ polityka państwa krzyżackiego w Prusach ▪ powstanie Związku Pruskiego ▪ wojna trzynastoletnia ▪ postanowienia i skutki II pokoju toruńskiego	XII. Polska w XIV i XV w. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) opisuje [...] rozwój terytorialny państwa polskiego w XIV i XV w.; 3) wyjaśnia międzynarodowe i wewnętrzne uwarunkowania związków Polski z Węgrami i Litwą w XIV i XV w.; 4) charakteryzuje i ocenia stosunki polsko-krzyżackie na płaszczyźnie politycznej, gospodarczej i kulturowej.
41. Monarchia stanowa w Polsce	▪ ukształtowanie się społeczeństwa stanowego ▪ przywileje szlacheckie ▪ geneza polskiego parlamentaryzmu i jego początki ▪ wpływ rozwoju przywilejów szlacheckich na sytuację gospodarczą państwa ▪ polityka dynastyczna Jagiellonów ▪ bilans panowania władców panujących w Polsce w XIV i XV w.	XII. Polska w XIV i XV w. Zakres podstawowy. Uczeń: 3) charakteryzuje rozwój monarchii stanowej w Polsce, uwzględniając strukturę społeczeństwa polskiego w późnym średniowieczu i rozwój przywilejów szlacheckich. Zakres rozszerzony. Uczeń: 3) wyjaśnia wpływ rozwoju przywilejów szlacheckich na sytuację gospodarczą państwa oraz utrwalenie unii

		polsko-litewskiej; 5) dokonuje bilansu panowania władców panujących w Polsce w XIV i XV w.; 6) ocenia politykę dynastyczną Jagiellonów w XV w.
42. Kultura średniowiecznej Polski	▪ Polska w kręgu kultury europejskiej ▪ ośrodki życia kulturalnego ▪ rola zakonów i początki szkolnictwa ▪ początki polskiego dziejopisarstwa ▪ rola uniwersytetu krakowskiego ▪ architektura i sztuka romańska w Polsce ▪ sztuki plastyczne i architektura gotycka w Polsce ▪ Polska szkoła prawa narodów	XII. Polska w XIV i XV w. Zakres rozszerzony. Uczeń: 4) charakteryzuje i wyjaśnia znaczenie polskiej szkoły prawa międzynarodowego z XV w. XIII. Kultura średniowiecza. Zakres podstawowy. Uczeń: 2) rozpoznaje dokonania okresu średniowiecza w dziedzinie kultury, z uwzględnieniem dorobku polskiego średniowiecza; 3) określa znaczenie chrześcijaństwa w obrządku łacińskim dla rozwoju kultury polskiej; 4) charakteryzuje sztukę romańską i gotyką w odniesieniu do swojego regionu.
Powtórzenie. Ostatni Piastowie. Jagiellonowie na polskim tronie		
W EPOCE HUMANISTÓW I WIELKICH ODKRYĆ GEOGRAFICZNYCH		
1. Cywilizacje prekolumbijskie	▪ charakterystyka kultury Ameryki czasów przedkolumbijskich ▪ największe osiągnięcia cywilizacji prekolumbijskich ▪ przyczyny klęski Indian w konfrontacji z Europejczykami	XIV. Odkrycia geograficzne i europejski kolonializm doby nowożytnej. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) charakteryzuje cywilizacje prekolumbijskie.

2. Wielkie odkrycia geograficzne	▪ wiedza Europejczyków w XV w. na temat otaczającego świata ▪ sytuacja polityczna, społeczna i gospodarcza Hiszpanii i Portugalii w XV w. ▪ przyczyny odkryć geograficznych i ich przebieg ▪ powstanie pierwszych zamorskich kolonii ▪ wpływ wielkich odkryć geograficznych na gospodarkę, społeczeństwo i kulturę zarówno Europy, jak i obszarów pozaeuropejskich ▪ dlaczego Ameryka, a nie Kolumbia? ▪ odkrycie Australii i Nowej Zelandii	XIV. Odkrycia geograficzne i europejski kolonializm doby nowożytnej. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) charakteryzuje przyczyny, przebieg i skutki wypraw odkrywczych; 2) wyjaśnia wpływ wielkich odkryć geograficznych na społeczeństwo, gospodarkę i kulturę Europy oraz obszarów pozaeuropejskich. Zakres rozszerzony. Uczeń: 2) przedstawia proces rozrostu posiadłości kolonialnych państw europejskich w XVI–XVIII w.
3. Walka o Nowy Świat	▪ układ w Tordesillas ▪ traktacie w Saragossie ▪ etapy kolonizacji hiszpańskiej, jej konsekwencje dla rdzennej ludności Ameryki oraz dla Hiszpanii ▪ różnice i podobieństwa w kolonizacji Nowego Świata przez państwa europejskie ▪ skutki podboju Nowego Świata	XIV. Odkrycia geograficzne i europejski kolonializm doby nowożytnej. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) charakteryzuje przyczyny, przebieg i skutki wypraw odkrywczych; 3) wyjaśnia wpływ wielkich odkryć geograficznych na społeczeństwo, gospodarkę i kulturę Europy oraz obszarów pozaeuropejskich. Zakres rozszerzony. Uczeń: 2) przedstawia proces rozrostu posiadłości kolonialnych państw europejskich w XVI–XVIII w.
4. Renesans	▪ geneza renesansu ▪ główne cechy humanizmu ▪ renesansowe malarstwo, rzeźba i architektura oraz ich twórcy ▪ literatura renesansu i jej twórcy ▪ myśl polityczna i filozoficzna renesansu oraz ich przedstawiciele ▪ osiągnięcia naukowe ▪ teatr ▪ książka drukowana	XV. Czasy renesansu. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) charakteryzuje główne prądy ideowe epoki; 2) rozpoznaje dokonania twórców renesansowych w dziedzinie kultury; 3) charakteryzuje sztukę renesansową [...].

5. Reformacja w Europie	▪ przyczyny reformacji i sytuacja w Kościele katolickim pod koniec XV w. ▪ główne kierunki reformacji (luteranizm, kalwinizm, anglikanizm) ▪ podobieństwa i różnice między wyznaniem protestanckimi ▪ występowanie nowych wyznań w Europie ▪ działalność Marcina Lutra i Jana Kalwina oraz Ulricha Zwingliego ▪ sytuacja polityczna w Rzeszy na przełomie XV i XVI w. (wojna chłopska oraz wojny szmalkaldzkie) ▪ pokój w Augsburgu ▪ sytuacja polityczna i społeczna we Francji w XVI w. (wojna religijna) ▪ edykt nantejski i jego znaczenie ▪ wpływ upowszechnienia druku na rozwój reformacji ▪ wpływ reformacji na kulturę	XVI. Reformacja i jej skutki. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) wyjaśnia religijne, polityczne, gospodarcze, społeczne, kulturowe uwarunkowania i następstwa reformacji, opisując jej główne nurty i postaci. 3) opisuje mapę wyznaniową Europy w XVI w. i miejsce Rzeczypospolitej na niej. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) porównuje główne zasady luteranizmu, kalwinizmu, anglikanizmu; 3) wyjaśnia wpływ reformacji [...] na kulturę. 4) charakteryzuje najważniejsze wojny religijne.
6. Reforma Kościoła katolickiego w XVI w.	▪ sobór trydencki i jego postanowienia ▪ powołanie i działalność Towarzystwa Jezusowego ▪ misje jezuickie w Ameryce ▪ działalność inkwizycji ▪ <i>Indeks ksiąg zakazanych</i> ▪ utrwalenie podziału religijnego w Europie w XVI w. ▪ wpływ kontrreformacji na kulturę ▪ bilans reformy kościoła	XVI. Reformacja i jej skutki. Zakres podstawowy. Uczeń: 2) wyjaśnia rolę soboru trydenckiego i opisuje różne aspekty reformy Kościoła katolickiego; 3) opisuje mapę wyznaniową Europy w XVI w. i miejsce Rzeczypospolitej na niej. Zakres rozszerzony. Uczeń: 2) ocenia reformę katolicką oraz kontrreformacyjne działania Kościoła katolickiego, ze szczególnym uwzględnieniem roli jezuitów; 3) wyjaśnia wpływ [...] kontrreformacji na kulturę.

7. Rywalizacja o prymat w Europie Zachodniej w XVI w.	▪ imperium Habsburgów ▪ Francja Walezjusów ▪ wojny włoskie ▪ rewolucja w Niderlandach ▪ konflikt hiszpańsko-angielski ▪ Imperium Osmańskie i jego rozwój terytorialny w XVI w.	XVII. Europa w XVI i XVII w. Zakres rozszerzony. Uczeń: 2) charakteryzuje konflikty polityczne w Europie, z uwzględnieniem ekspansji tureckiej [...].
8. Przemiany gospodarcze w Europie w XVI w.	▪ wpływ klimatu i klęsk elementarnych na życie ludzi ▪ wzrost demograficzny w Europie pod koniec XVI w. ▪ rozwój miast ▪ organizacja produkcji i rozwój techniki w miastach ▪ handel i nowe formy jego organizacji ▪ rola pieniądza w gospodarce nowożytnej, rozwój banków oraz giełd ▪ rewolucja cen w Europie ▪ początki gospodarki kapitalistycznej ▪ przemiany w rolnictwie europejskim ▪ geneza i główne cechy dualizmu gospodarczego	XIV. Odkrycia geograficzne i europejski kolonializm doby nowożytnej. Zakres podstawowy. Uczeń: 2) wyjaśnia wpływ wielkich odkryć geograficznych na społeczeństwo, gospodarkę [...] Europy [...]. XVII. Europa w XVI i XVII w. Zakres rozszerzony. Uczeń: 3) charakteryzuje przemiany kapitalistyczne w życiu w życiu gospodarczym Europy Zachodniej XVI i XVII w.; 4) wyjaśnia rolę zmian klimatycznych („mała epoka lodowcowa”) dla procesów gospodarczych w Europie.
9. Europa Wschodnia w XVI w. i początkach XVII w.	▪ rozpad Złotej Ordy ▪ kształtowanie się państwa moskiewskiego/rosyjskiego w XVI–XVII w. ▪ polityka wewnętrzna Iwana Groźnego ▪ rywalizacja między Habsburgami a Jagiellonami o Węgry i Czechy w XVI w. ▪ kraje skandynawskie ▪ geneza wojen o dominację nad Bałtykiem – <i>dominium Maris Baltici</i> zwanych wojnami północnymi	XVII. Europa w XVI i XVII w. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) opisuje proces kształtowania się państwa moskiewskiego /rosyjskiego w XVI i XVII w.; 2) charakteryzuje konflikty polityczne w Europie [...]. XVIII. Państwo polsko-litewskie w czasach ostatnich Jagiellonów. Zakres rozszerzony. Uczeń: 2) wyjaśnia program „zbierania ziem ruskich” i koncepcję „Trzeciego Rzymu” w polityce moskiewskiej w kontekście obecności Rzeczypospolitej na ziemiach litewsko-ruskich.

Powtórzenie. W epoce humanistów i wielkich odkryć geograficznych

POLSKA ZŁOTEGO WIEKU

10. Polska za panowania ostatnich Jagiellonów	▪ polityka zagraniczna ostatnich Jagiellonów ▪ wojna z Moskwą ▪ układ wiedeński z Habsburgami ▪ ostatnia wojna z zakonem krzyżackim i hołd pruski ▪ sekularyzacja państwa zakonnego w Inflantach ▪ wojna o Inflanty za panowania Zygmunta Augusta ▪ polska polityka morska	XVIII. Państwo polsko-litewskie w czasach ostatnich Jagiellonów. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) opisuje zmiany terytorialne państwa polsko-litewskiego i charakteryzuje jego stosunki z sąsiadami w XVI w. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) ocenia rozwiązanie problemu państw zakonnych w Prusach i Inflantach; 2) wyjaśnia program „zbierania ziem ruskich” i koncepcję „Trzeciego Rzymu” w polityce moskiewskiej w kontekście obecności Rzeczypospolitej na ziemiach litewsko-ruskich.
11. Kształtowanie się demokracji szlacheckiej	▪ dominacja polityczna szlachty ▪ przywileje szlacheckie – przyczyny nadania, postanowienia, skutki ▪ powstanie sejmu walnego i jego funkcjonowanie ▪ ruch egzekucyjny – powstanie i program ▪ ruch egzekucyjny za panowania ostatnich Jagiellonów	XVIII. Państwo polsko-litewskie w czasach ostatnich Jagiellonów. Zakres podstawowy. Uczeń: 2) ocenia funkcjonowanie najważniejszych instytucji życia politycznego w XVI-wiecznej Polsce i ocenia funkcjonowanie demokracji szlacheckiej; 3) omawia polską specyfikę w zakresie rozwiązań ustrojowych [...] na tle europejskim. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) charakteryzuje ruch egzekucyjny szlachty i ocenia jego znaczenie dla rozwoju parlamentaryzmu w państwie polsko-litewskim.

12. Odrodzenie w Polsce	▪ początki humanizmu i odrodzenia na ziemiach polskich, rozwój mecenatu ▪ literatura doby renesansu w państwie polsko-litewskim ▪ dorobek myśli politycznej i społecznej polskiego odrodzenia w Rzeczpospolitej ▪ renesansowe architektura, rzeźba i malarstwo ▪ przebudowa Wawelu ▪ Zamość – miasto idealne ▪ rozwój szkolnictwa i nauki ▪ rozwój drukarstwa ▪ Mikołaj Kopernik i jego dzieło	XXI. Renesans w Polsce. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) charakteryzuje i ocenia dorobek polskiej myśli politycznej doby renesansu; 2) rozpoznaje dokonania twórców polskiego odrodzenia w dziedzinie kultury w odniesieniu do swojego regionu. Zakres rozszerzony. Uczeń: ocenia wpływ reformacji i kontrreformacji na rozwój kultury w Rzeczpospolitej Obojga Narodów.
13. Reformacja na ziemiach polskich	▪ sytuacja wyznaniowa na ziemiach państwa polsko-litewskiego ▪ początki reformacji w państwie polsko-litewskim ▪ główne wyznania protestanckie i ich lokalizacja ▪ doktryny religijne głównych wyznań protestanckich w Rzeczpospolitej (luteranizm, kalwinizm, bracia czescy, bracia polscy) ▪ polityka wyznaniowa Zygmunta Starego i Zygmunta Augusta ▪ konfederacja warszawska i tolerancja religijna w Rzeczpospolitej ▪ kontrreformacja ▪ unia brzeska	XVIII. Państwo polsko-litewskie w czasach ostatnich Jagiellonów. Zakres podstawowy. Uczeń: 4) przedstawia sytuację wyznaniową na ziemiach państwa polsko-litewskiego w XVI w. Zakres rozszerzony. Uczeń: 3) charakteryzuje główne nurty reformacji w państwie polsko-litewskim. XIX. Powstanie Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Zakres podstawowy. Uczeń: 4) wyjaśnia prawne i kulturowe podstawy tolerancji religijnej na ziemiach Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVI w.
14. Rzeczpospolita Obojga Narodów	▪ przyczyny i okoliczności zawarcia unii lubelskiej ▪ ustrój Rzeczypospolitej Obojga Narodów – urzędy ministerialne, administracja państwa, sądownictwo ▪ skutki unii lubelskiej	XIX. Powstanie Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) wyjaśnia przyczyny, okoliczności i następstwa zawarcia unii realnej między Koroną a Litwą; 2) charakteryzuje ustrój Rzeczypospolitej Obojga Narodów w świetle postanowień unii lubelskiej; 3) opisuje strukturę terytorialną i ludnościową Rzeczypospolitej Obojga Narodów.

15. Pierwsi władcy elekcyjni na polskim tronie	▪ pierwsze bezkrólewie ▪ pierwsza wolna elekcja ▪ artykuły henrykowskie i <i>pacta conventa</i> ▪ wybór Henryka Walezego na króla i przyczyny jego ucieczki do Francji ▪ druga wolna elekcja ▪ polityka wewnętrzna i zagraniczna Stefana Batorego	XX. Pierwsze wolne elekcje i ich następstwa. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) opisuje okoliczności, zasady, przebieg i następstwa pierwszych wolnych elekcji, z uwzględnieniem artykułów henrykowskich i <i>pacta conventa</i>; 2) charakteryzuje działania Stefana Batorego w zakresie polityki wewnętrznej i zagranicznej.
16. Gospodarka i społeczeństwo państwa polsko-litewskiego w XVI i na początku XVII w.	▪ geneza gospodarki folwarczno-pańszczyźnianej ▪ funkcjonowanie folwarków pańszczyźnianych ▪ poddaństwo chłopów ▪ główne miasta Rzeczypospolitej ▪ rola i pozycja mieszczaństwa ▪ rozwój handlu i rola Rzeczypospolitej w gospodarce europejskiej ▪ różnice w strukturze gospodarczej Rzeczypospolitej i państw Europy Zachodniej	XVIII. Państwo polsko-litewskie w czasach ostatnich Jagiellonów. Zakres podstawowy. Uczeń: 3) omawia polską specyfikę w zakresie [...] struktury społecznej i modelu życia gospodarczego (gospodarka folwarczno-pańszczyźniana) na tle europejskim. XIX. Powstanie Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Zakres podstawowy. Uczeń: 3) opisuje strukturę terytorialną i ludnościową Rzeczypospolitej Obojga Narodów.
Powtórzenie. Polska złotego wieku		
Klasa 3		
Temat	Zagadnienia	Odniesienia do podstawy programowej
EUROPA I RZECZPOSPOLITA W XVII W.		
17. Wojna trzydziestoletnia	▪ geneza wojny trzydziestoletniej ▪ powstanie Unii Ewangelickiej i Unii Katolickiej	XVII. Europa w XVI i XVII w. Zakres podstawowy. Uczeń:

	▪ defenestracja praska ▪ etapy i uczestnicy wojny trzydziestoletniej ▪ postanowienia pokoju westfalskiego ▪ skutki polityczne, gospodarcze i społeczne wojny trzydziestoletniej	1) wyjaśnia znaczenie wojny trzydziestoletniej. Zakres rozszerzony. Uczeń: 2) charakteryzuje konflikty polityczne w Europie, z uwzględnieniem ekspansji tureckiej i charakteru wojny trzydziestoletniej.
18. Absolutyzm we Francji	▪ Francja na początku XVII w. ▪ epoka kardynała Richelieu ▪ rządy Ludwika XIV ▪ polityka wewnętrzna i zagraniczna w czasach panowania Ludwika XIV ▪ reformy gospodarcze Colberta w duchu merkantylizmu	XVII. Europa w XVI i XVII w. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) porównuje ewolucję ustroju Francji i Anglii w XVII w.
19. Powstanie monarchii parlamentarnej w Anglii	▪ sytuacja społeczno-gospodarcza w Anglii w XVII w. ▪ konflikty religijne w Anglii w XVII w. ▪ charakterystyka rządów Stuartów ▪ wojna domowa w Anglii ▪ dyktatura Cromwella ▪ restauracja Stuartów ▪ ukształtowanie się monarchii parlamentarnej w Anglii ▪ chwalebna rewolucja	XVII. Europa w XVI i XVII w. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) porównuje ewolucję ustroju Francji i Anglii w XVII w.
20. Barok w Europie i w Polsce	▪ geneza baroku ▪ główne cechy baroku ▪ dzieła malarstwa, rzeźby i architektury barokowej w Europie i ich twórcy ▪ literatura, teatr, opera i muzyka w okresie baroku ▪ filozofia i nauka w epoce baroku ▪ barok w państwie polsko-litewskim i jego najwybitniejsi przedstawiciele ▪ sarmatyzm	XVII. Europa w XVI i XVII w. Zakres podstawowy. Uczeń: 3) opisuje przemiany w kulturze europejskiej w XVII w. Zakres rozszerzony. Uczeń: 4) charakteryzuje sztukę barokową. XXIII. Ustrój, społeczeństwo i kultura Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w. Zakres podstawowy. Uczeń: 3) rozpoznaje dokonania twórców epoki baroku powstałe

		na terytorium Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Zakres rozszerzony. Uczeń: 3) charakteryzuje sarmatyzm; 4) charakteryzuje atrakcyjność kulturową Rzeczypospolitej dla ościennych narodów w XVII w.
21. Król, magnateria i szlachta Rzeczypospolitej	▪ podwójna elekcja ▪ początki rządów Zygmunta III Wazy ▪ klientelizm, oligarchizacja i wzrost politycznej roli magnaterii ▪ walka stronnictw i rokosz Zebrzydowskiego ▪ przemiany społeczno-gospodarcze w Rzeczypospolitej w XVII w.	XVIII. Ustrój, społeczeństwo i kultura Rzeczypospolitej Zakres podstawowy. Uczeń: 3) omawia polską specyfikę w zakresie rozwiązań ustrojowych, struktury społecznej i modelu życia gospodarczego (gospodarka folwarczno-pańszczyźniana) na tle europejskim. XX. Pierwsze wolne elekcje i ich następstwa. Zakres rozszerzony. Uczeń: charakteryzuje sytuację wewnętrzną i międzynarodową Rzeczypospolitej na początku panowania Zygmunta III Wazy. XXII. Polityka wewnętrzna i zagraniczna Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) omawia konflikty wewnętrzne [...] Rzeczypospolitej Obojga Narodów w okresie panowania Wazów. XXIII. Ustrój, społeczeństwo i kultura Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) opisuje proces oligarchizacji życia politycznego Rzeczypospolitej Obojga Narodów, uwzględniając wpływy obce [...] i rokosze;

		2) wyjaśnia przyczyny kryzysów wewnętrznych [...] Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w.. Zakres rozszerzony. Uczeń: 3) opisuje i ocenia projekty wzmocnienia władzy królewskiej w Rzeczypospolitej Obojga Narodów.
22. Wojny Rzeczypospolitej ze Szwecją i z Turcją	▪ główne cele i kierunki polityki zagranicznej Rzeczypospolitej za panowania Wazów ▪ wojny ze Szwecją w pierwszej połowie XVII w., z uwzględnieniem dokonań Jana Karola Chodkiewicza, ▪ potop szwedzki, z uwzględnieniem dokonań Stefana Czarnieckiego oraz roli króla Jana Kazimierza ▪ traktat welawsko-bydgoski ▪ wojna z Turcją w pierwszej połowie XVII w., z uwzględnieniem dokonań Stanisława Żółkiewskiego ▪ idea Rzeczypospolitej jako „przedmurza chrześcijaństwa”	XX. Pierwsze wolne elekcje i ich następstwa. Zakres rozszerzony. Uczeń: charakteryzuje sytuację wewnętrzną i międzynarodową Rzeczypospolitej na początku panowania Zygmunta III Wazy. XXII. Polityka wewnętrzna i zagraniczna Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) omawia konflikty wewnętrzne i zewnętrzne Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w.; 3) charakteryzuje zmiany granic Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) przedstawia przebieg wojen toczonych przez Rzeczpospolitą Obojga Narodów w XVII w., z uwzględnieniem roli wybitnych dowódców i polityków, w tym: Stanisława Żółkiewskiego, Jana Karola Chodkiewicza, Stefana Czarnieckiego [...]; 2) wyjaśnia okoliczności powstania i treść sarmackiej idei „przedmurza chrześcijaństwa”.

23. Wojny Rzeczypospolitej z Rosją i powstanie Chmielnickiego	▪ dymitriady i wojna z Rosją o tron carów, z uwzględnieniem dokonań Stanisława Żółkiewskiego ▪ problem kozacki w Rzeczypospolitej ▪ powstanie Chmielnickiego ▪ wojna z Rosją o Ukrainę	XXII. Polityka wewnętrzna i zagraniczna Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) omawia konflikty wewnętrzne i zewnętrzne Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w.; 3) charakteryzuje zmiany granic Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) przedstawia przebieg wojen toczonych przez Rzeczpospolitą Obojga Narodów w XVII w., z uwzględnieniem roli wybitnych dowódców i polityków, w tym: Stanisława Żółkiewskiego [...].
--	---	--

24. Kryzys Rzeczypospolitej w drugiej połowie XVII w.	▪ straty ludnościowe, materialne i terytorialne w wyniku wojen XVII w. ▪ załamanie gospodarcze w wyniku wojen w XVII w. ▪ kryzys demokracji szlacheckiej i anarchizacja życia politycznego ▪ <i>liberum veto</i> ▪ projekty reform Jana Kazimierza Wazy ▪ rokosz Lubomirskiego	XXII. Polityka wewnętrzna i zagraniczna Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) omawia konflikty wewnętrzne i zewnętrzne Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w.; 3) charakteryzuje zmiany granic Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w. XXIII. Ustrój, społeczeństwo i kultura Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) opisuje proces oligarchizacji życia politycznego Rzeczypospolitej Obojga Narodów, uwzględniając wpływy obce, liberum veto i rokosze; 2) wyjaśnia przyczyny kryzysów wewnętrznych oraz załamania gospodarczego Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w. Zakres rozszerzony. Uczeń: 2) opisuje i ocenia projekty wzmocnienia władzy królewskiej w Rzeczypospolitej Obojga Narodów.
25. Rzeczpospolita w czasach Jana III Sobieskiego	▪ elekcja Michała Korybuta Wiśniowieckiego ▪ wojna z Turcją za panowania Michała Korybuta Wiśniowieckiego i pokój w Buczaczu ▪ elekcja Jana III Sobieskiego ▪ polityka zagraniczna Jana III Sobieskiego ▪ wyprawa wiedeńska ▪ rola Jana III Sobieskiego w wiktorii wiedeńskiej ▪ powstanie Ligi Świętej ▪ pokój Grzymułtowski ▪ kolejna wojna z Turcją i pokój w Karłowicach	XXII. Polityka wewnętrzna i zagraniczna Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) omawia konflikty wewnętrzne i zewnętrzne Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w.; 2) ocenia znaczenie bitwy pod Wiedniem dla losów Rzeczypospolitej Obojga Narodów i Europy; 3) charakteryzuje zmiany granic Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w.

		Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) przedstawia przebieg wojen toczonych przez Rzeczpospolitą Obojga Narodów w XVII w., z uwzględnieniem roli wybitnych dowódców i polityków, w tym: [...] Jana III Sobieskiego.
Powtórzenie. Europa i Rzeczpospolita w XVII w.		
WIEK OŚWIECENIA		
27. Oświecenie – epoka przemian	▪ geneza i główne cechy oświecenia ▪ myśl filozoficzna i społeczno-polityczna oświecenia ▪ główni filozofowie oświecenia ▪ rozwój nauki i szkolnictwa ▪ literatura piękna i polityczna czasów oświecenia	XXIV. Europa w dobie oświecenia. Zakres podstawowy. Uczeń: 2) wyjaśnia główne idee oświecenia i rozpoznaje dokonania epoki w dziedzinie kultury. Zakres rozszerzony. Uczeń: 2) charakteryzuje sztukę klasycystyczną.
28. Rewolucja przemysłowa w XVIII w.	▪ zmiany demograficzne w XVIII-wiecznej Europie ▪ przemiany w rolnictwie ▪ przyczyny rozwoju gospodarczego Anglii w XVIII w. ▪ wynalazek maszyny parowej i jego zastosowanie w górnictwie, włókiennictwie, komunikacji ▪ skutki rewolucji przemysłowej ▪ procesy urbanizacyjne w XVIII w. ▪ nowe idee ekonomiczne	XXIV. Europa w dobie oświecenia. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) charakteryzuje postęp techniczny i przemiany kapitalistyczne w Europie Zachodniej. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) opisuje [...] i rewolucję przemysłową w Anglii.
29. Rywalizacja mocarstw europejskich w XVIII w.	▪ wielka wojna północna i jej wpływ na układ sił politycznych w Europie ▪ dwie wojny śląskie ▪ wojna siedmioletnia	XXIV. Europa w dobie oświecenia. Zakres rozszerzony. Uczeń: 3) charakteryzuje najważniejsze konflikty polityczne w Europie i na świecie w XVIII w.
30. Sąsiedzi Rzeczpospolitej – Rosja, Prusy i Austria	▪ absolutyzm oświecony ▪ przemiany ustrojowe, społeczno-gospodarcze i kulturowe w Rosji za panowania Piotra Wielkiego ▪ Rosja za panowania Katarzyny II Wielkiej	XXIV. Europa w dobie oświecenia. Zakres podstawowy. Uczeń: 3) charakteryzuje modernizacyjne w państwach sąsiadujących z Rzeczpospolitą Obojga Narodów.

	▪ imperialne cele polityki zagranicznej Rosji ▪ przemiany ustrojowe, społeczno-gospodarcze i kulturowe w Prusach w XVIII w. ▪ monarchia Habsburgów austriackich ▪ reformy Józefa II	
31. Powstanie Stanów Zjednoczonych	▪ sytuacja gospodarcza i społeczna w koloniach brytyjskich w Nowym Świecie w XVIII w. ▪ geneza wojny kolonii z Wielką Brytanią ▪ „bostońska herbatka” ▪ wybuch rewolucji amerykańskiej ▪ uchwalenie Deklaracji niepodległości ▪ wojna o niepodległość USA i udział Polaków w walkach zbrojnych ▪ Konstytucja Stanów Zjednoczonych Ameryki	XXV. Rewolucje XVIII w. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) wyjaśnia genezę i skutki rewolucji amerykańskiej; 2) charakteryzuje ustrój Stanów Zjednoczonych Ameryki w świetle założeń konstytucji amerykańskiej; 4) przedstawia wkład Polaków w walkę o niepodległość Stanów Zjednoczonych Ameryki. Zakres rozszerzony. Uczeń: 2) ocenia znaczenie amerykańskiej wojny o niepodległość i rewolucji francuskiej z perspektywy politycznej, gospodarczej i społecznej.
32. Rewolucja francuska	▪ Francja Ludwika XVI ▪ przyczyny wybuchu rewolucji w 1789 r. ▪ Deklaracja praw człowieka i obywatela ▪ konstytucja Francji z 1791 r. ▪ Francja republiką – przemiany polityczne, walka o władzę ▪ dyktatura jakobinów ▪ obalenie władzy Maksymiliana Robespierre’a ▪ przewrót termidoriański ▪ ocena znaczenia rewolucji francuskiej	XXV. Rewolucje XVIII w. Zakres podstawowy. Uczeń: 3) wyjaśnia przyczyny i opisuje skutki rewolucji francuskiej. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) przedstawia etapy rewolucji francuskiej prowadzące do jej radykalizacji, z uwzględnieniem przyczyn i przebiegu wojny w Wandei; 2) ocenia znaczenie amerykańskiej wojny o niepodległość i rewolucji francuskiej z perspektywy politycznej, gospodarczej i społecznej.

33. Rokoko i klasycyzm	▪ przyczyny wzrostu zainteresowania sztuką starożytną ▪ czerpanie wzorców ze sztuki antycznej ▪ sztuka klasycystyczna – przykłady dzieł i ich twórcy	XXIV. Europa w dobie oświecenia. Zakres rozszerzony. Uczeń: 2) charakteryzuje sztukę klasycystyczną.
Powtórzenie. Wiek oświecenia		
RZECZPOSPOLITA W XVIII W.		
34. Rzeczpospolita w czasach saskich	▪ elekcja Fryderyka Augusta I na króla Polski ▪ unia personalna Rzeczpospolitej z Saksonią ▪ sytuacja polityczna w Rzeczpospolitej w czasie wielkiej wojny północnej ▪ próby wzmocnienia władzy królewskiej przez Augusta II ▪ sejm niemy i jego postanowienia ▪ układ w Poczdamie ▪ podwójna elekcja po śmierci Augusta II Mocnego ▪ rządy Augusta III ▪ szkolnictwo pijarów ▪ powstanie Collegium Nobilium ▪ pierwsze projekty naprawy Rzeczypospolitej	XXVI. Rzeczpospolita w XVIII w. (od czasów saskich do Konstytucji 3 maja). Zakres podstawowy. Uczeń: 1) opisuje i ocenia sytuację wewnętrzną i międzynarodową Rzeczypospolitej w czasach saskich; 2) charakteryzuje politykę Rosji, Prus i Austrii wobec Rzeczypospolitej, ze wskazaniem przejawów osłabienia suwerenności państwa polskiego. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) charakteryzuje i ocenia projekty naprawy Rzeczypospolitej w I połowie XVIII w.
35. I rozbiór Rzeczpospolitej	▪ reformy Familli ▪ elekcja Stanisława Augusta Poniatowskiego ▪ problem równouprawnienia dysydentów w Rzeczpospolitej ▪ uchwalenie praw kardynalnych ▪ reakcja szlachty na dążenie Rosji do osłabienia suwerenności Rzeczypospolitej ▪ konfederacja barska – jej cele, przywódcy, charakter walk ▪ pierwszy rozbiór Rzeczypospolitej	XXVI. Rzeczpospolita w XVIII w. (od czasów saskich do Konstytucji 3 maja). Zakres podstawowy. Uczeń: 2) charakteryzuje politykę Rosji, Prus i Austrii wobec Rzeczypospolitej, ze wskazaniem przejawów osłabienia suwerenności państwa polskiego; 3) przedstawia reformy z pierwszych lat panowania Stanisława Augusta; 4) wyjaśnia przyczyny i przedstawia zasięg terytorialny pierwszego rozbioru Rzeczypospolitej.

	▪ sejm rozbiorowy ▪ protest Tadeusza Rejtana	Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) charakteryzuje i ocenia projekty naprawy Rzeczypospolitej w I połowie XVIII w.; 2) wyjaśnia znaczenie konfederacji barskiej.
36. Kultura oświecenia w czasach stanisławowskich	▪ czasy stanisławowskie ▪ organizacja obiadów czwartkowych ▪ literatura doby oświecenia ▪ utworzenie Szkoły Rycerskiej ▪ powstanie Biblioteki Załuskich ▪ powstanie Komisji Edukacji Narodowej i reforma oświaty ▪ mecenat artystyczny króla ▪ styl stanisławowski w architekturze	XXVIII. Kultura doby oświecenia w Rzeczypospolitej. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) rozpoznaje dokonania polskiego oświecenia w dziedzinie kultury w odniesieniu do swojego regionu; 2) omawia rolę instytucji oświeceniowych (Komisja Edukacji Narodowej, Biblioteka Załuskich). Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) wyjaśnia specyfikę oświecenia polskiego na tle europejskim; 2) omawia rolę Stanisława Augusta jako mecenasa sztuki.
37. Sejm Wielki i Konstytucja 3 maja	▪ polityczne plany Stanisława Augusta Poniatowskiego związane z wojną rosyjsko-turecką ▪ obóz reformatorski przed Sejmem Wielkim ▪ sytuacja międzynarodowa w przededniu Sejmu Wielkiego ▪ okoliczności zwołania Sejmu Czteroletniego ▪ główne stronnictwa Sejmu Czteroletniego i ich programy polityczne ▪ reforma skarbowo-wojskowa ▪ czarna procesja i walka o prawa mieszczan ▪ ustawa o sejmikach ▪ ustawa o miastach królewskich ▪ uchwalenie Konstytucji 3 maja i Zaręczenia Wzajemnego Obojga Narodów	XXVI. Rzeczpospolita w XVIII w. (od czasów saskich do Konstytucji 3 maja). Zakres podstawowy. Uczeń: 5) wyjaśnia okoliczności zwołania Sejmu Wielkiego i przedstawia jego reformy, ze szczególnym uwzględnieniem postanowień Konstytucji 3 maja. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) charakteryzuje położenie międzynarodowe i sytuację wewnętrzną Rzeczypospolitej po pierwszym rozbiórce; 2) porównuje polskie rozwiązania konstytucyjne z amerykańskimi i francuskimi.

	▪ porównanie Konstytucji 3 maja z konstytucją USA oraz Francji z okresu rewolucji ▪ przebieg wojny w obronie Konstytucji 3 maja i ustanowienie Orderu Virtuti Militari ▪ konfederacja targowicka ▪ wojna w obronie Konstytucji 3 maja ▪ rządy targowiczan ▪ II rozbiór – uczestnicy i zasięg terytorialny ▪ ostatni sejm w dziejach I Rzeczypospolitej	XXVII. Upadek Rzeczypospolitej (wojna z Rosją i powstanie kościuszkowskie). Zakres podstawowy. Uczeń: 1) wyjaśnia wpływ konfederacji targowickiej na wybuch wojny z Rosją; 3) opisuje zasięg terytorialny drugiego [...] rozbioru Rzeczypospolitej. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) przedstawia przebieg wojny w obronie Konstytucji 3 maja.
38. Insurekcja kościuszkowska i III rozbiór Rzeczypospolitej	▪ przyczyny wybuchu powstania kościuszkowskiego ▪ ogłoszenie aktu insurekcji w Krakowie przez Tadeusza Kościuszkę ▪ zwycięstwo Polaków pod Raclawicami ▪ Uniwersał połaniecki ▪ rola Tadeusza Kościuszki w wybuchu i przebiegu insurekcji ▪ wybuch insurekcji w Warszawie i w Wilnie ▪ udział Prus w tłumieniu powstania ▪ klęska pod Maciejowicami ▪ rzeź Pragi ▪ trzeci rozbiór Rzeczypospolitej ▪ abdykacja Stanisława Augusta Poniatowskiego i upadek Rzeczypospolitej	XXVII. Upadek Rzeczypospolitej (wojna z Rosją i powstanie kościuszkowskie). Zakres podstawowy. Uczeń: 2) charakteryzuje przebieg powstania kościuszkowskiego, z uwzględnieniem roli jego przywódców; 3) opisuje zasięg terytorialny [...] trzeciego rozbioru Rzeczypospolitej; 4) przedstawia przyczyny upadku Rzeczypospolitej w XVIII w. Zakres rozszerzony. Uczeń: 3) ocenia rolę Tadeusza Kościuszki w walce o zachowanie niepodległości Polski oraz jako bohatera walki „za naszą i waszą wolność”.
39. Dlaczego Rzeczpospolita upadła?	▪ przyczyny upadku Rzeczypospolitej w historiografii ▪ przyczyny wewnętrzne upadku Rzeczypospolitej ▪ przyczyny zewnętrzne upadku Rzeczypospolitej	XXVII. Upadek Rzeczypospolitej (wojna z Rosją i powstanie kościuszkowskie). Zakres rozszerzony. Uczeń: 3) charakteryzuje wewnętrzne i zewnętrzne przyczyny upadku Rzeczypospolitej; 4) charakteryzuje skutki upadku Rzeczypospolitej dla Europy.

Powtórzenie. Rzeczpospolita w XVIII w.

EPOKA NAPOLEOŃSKA

40. System napoleoński w Europie	▪ rządy dyktatoratu ▪ sytuacja międzynarodowa Francji w okresie rządów dyktatoratu ▪ przejęcie władzy we Francji przez Napoleona Bonaparte ▪ polityka wewnętrzna Napoleona Bonaparte – sukcesy i porażki ▪ walka Francji o dominację w Europie ▪ Napoleon cesarzem Francuzów ▪ reformy Napoleona ▪ system napoleoński i jego znaczenie dla losów Francji i Europy	XXIX. Epoka napoleońska. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) charakteryzuje walkę Francji o dominację w Europie. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) wyjaśnia istotę systemu napoleońskiego w Europie; 2) przedstawia sukcesy i porażki wewnętrznej polityki Napoleona.
41. Legiony Polskie we Włoszech	▪ sprawa polska po III rozbiórce Polski ▪ utworzenie Legionów Polskich we Włoszech ▪ udział Legionów w walkach w Europie ▪ rozwiązanie Legionów	XXIX. Epoka napoleońska. Zakres podstawowy. Uczeń: 3) przedstawia przykłady zaangażowania się Polaków po stronie Napoleona, z uwzględnieniem Legionów Polskich we Włoszech.
42. Księstwo Warszawskie	▪ postanowienia pokoju w Tylży ▪ nadanie konstytucji Księstwu Warszawskiemu przez Napoleona Bonaparte ▪ ustrój polityczny Księstwa Warszawskiego ▪ sytuacja społeczno-gospodarcza Księstwa Warszawskiego ▪ wojna z Austrią 1809 r. ▪ udział Polaków w wyprawie na Moskwę ▪ upadek Księstwa Warszawskiego ▪ stosunek Napoleona do sprawy polskiej	XXIX. Epoka napoleońska. Zakres podstawowy. Uczeń: 2) przedstawia przykłady zaangażowania się Polaków po stronie Napoleona [...]; 3) charakteryzuje genezę, ustrój i dzieje Księstwa Warszawskiego. Zakres rozszerzony. Uczeń: 3) ocenia stosunek Napoleona do sprawy polskiej.

43. Upadek Napoleona	▪ wyprawa na Moskwę ▪ odwrót armii napoleońskiej z wyprawy do Rosji ▪ wojna z wielką koalicją i bitwa narodów pod Lipskiem ▪ zesłanie Napoleona na Elbę ▪ sto dni Napoleona ▪ klęska Napoleona w bitwie pod Waterloo ▪ skutki ekspansji Napoleona	XXIX. Epoka napoleońska. Zakres podstawowy. Uczeń: 2) przedstawia sukcesy i porażki wewnętrznej polityki Napoleona; 3) ocenia znaczenie epoki napoleońskiej dla losów Francji i Europy.
Powtórzenie. Epoka napoleońska		
EUROPA I ŚWIAT PO KONGRESIE WIEDENSKIM		
1. Kongres wiedeński	▪ okoliczności zwołania kongresu wiedeńskiego ▪ główni uczestnicy kongresu wiedeńskiego ▪ najważniejsze decyzje kongresu wiedeńskiego ▪ powstanie Świętego Przymierza ▪ zasada równowagi europejskiej ▪ legitymizm ▪ restauracja ▪ główne zmiany terytorialne po kongresie wiedeńskim	XXX. Europa i świat po kongresie wiedeńskim. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) przedstawia decyzje kongresu wiedeńskiego w odniesieniu do Europy i świata, z uwzględnieniem podziału ziem polskich.
2. Cywilizacja przemysłowa w pierwszej połowie XIX w.	▪ przyczyny rewolucji przemysłowej ▪ rewolucja agrarna ▪ wynalazki pierwszej połowy XIX w. ▪ postęp techniczny i rozwój przemysłu ▪ rozwój przemysłu w Wielkiej Brytanii w pierwszej połowie XIX w. ▪ rozwój przemysłu we Francji, w Prusach, Niderlandach i Stanach Zjednoczonych w pierwszej połowie XIX w. ▪ rozwój transportu, rewolucja komunikacyjna ▪ urbanizacja ▪ nowe społeczeństwo jako efekt rewolucji przemysłowej	XXX. Europa i świat po kongresie wiedeńskim. Zakres podstawowy. Uczeń: 2) przedstawia przebieg rewolucji przemysłowej oraz wskazuje jej najważniejsze konsekwencje społeczno-gospodarcze.

3. Nurty ideowe i kultura w pierwszej połowie XIX w.	▪ liberalizm, konserwatyzm, socjalizm, anarchizm, komunizm ▪ kultura pod koniec XVIII i w pierwszej połowie XIX w. (klasycyzm i romantyzm)	XXX. Europa i świat po kongresie wiedeńskim. Zakres podstawowy. Uczeń: 3) omawia najważniejsze prądy kulturowe oraz nurty ideowe w I połowie XIX w.
4. Kontestacja ładu wiedeńskiego	▪ nowe idee polityczne przeciw ładowi wiedeńskiemu ▪ ruchy niepodległościowe i zjednoczeniowe w Italii i Niemczech ▪ niepodległość Grecji ▪ rewolucja lipcowa we Francji ▪ niepodległość Belgii ▪ ruch Młodej Europy ▪ działania dekabrystów w Rosji ▪ niepokoje w Wielkiej Brytanii. Czartyści	XXX. Europa i świat po kongresie wiedeńskim. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) ocenia rolę Świętego Przymierza; 2) opisuje funkcjonowanie systemu wiedeńskiego i charakteryzuje próby jego podważenia; 3) charakteryzuje ruchy społeczne i niepodległościowe w I połowie XIX w. w Europie [...].
5. Wiosna Ludów 1848–1849	▪ Europa przed wydarzeniami Wiosny Ludów ▪ przyczyny wybuchu rewolucji 1848 r. ▪ rewolucja lutowa we Francji ▪ ogłoszenie II Cesarstwa ▪ Wiosna Ludów na ziemiach niemieckich ▪ Wiosna Ludów w Austrii ▪ Wiosna Ludów na Węgrzech ▪ działania rewolucjonistów w Italii ▪ znaczenie i skutki Wiosny Ludów w Europie ▪ udział Polaków w Wiośnie Ludów we Francji, na Węgrzech, we Włoszech (Piemont, Sycylia), w Niemczech	XXX. Europa i świat po kongresie wiedeńskim. Zakres podstawowy. Uczeń: 4) wyjaśnia genezę i skutki Wiosny Ludów. Zakres rozszerzony. Uczeń: 5) charakteryzuje przebieg Wiosny Ludów w Europie, uwzględniając udział Polaków.
6. Ameryka Północna i Południowa w pierwszej połowie XIX w.	▪ Stany Zjednoczone w pierwszej połowie XIX w. ▪ wojny amerykańsko-meksykańskie ▪ proklamowanie i wyjaśnienie założeń doktryny prezydenta Stanów Zjednoczonych Jakuba Monroe ▪ Ameryka Łacińska w I połowie XIX w. ▪ sytuacja w koloniach hiszpańskich w Ameryce ▪ walki o niepodległość w Ameryce Łacińskiej	XXX. Europa i świat po kongresie wiedeńskim. Zakres rozszerzony. Uczeń: 4) charakteryzuje ruchy społeczne i niepodległościowe w I połowie XIX w. w [...] Ameryce Łacińskiej; 5) wyjaśnia założenia doktryny Monroego.

	▪ niepodległość Wenezueli ▪ niepodległość Kolumbii ▪ niepodległość Brazylii ▪ niepodległość Meksyku ▪ Skutki powstania nowych państw w Ameryce Łacińskiej	
Powtórzenie. Europa i świat po kongresie wiedeńskim		
ZIEMIE DAWNEJ RZECZPOSPOLITEJ W LATACH 1815–1848		
7. Ziemie dawnej Rzeczypospolitej w latach 1815–1830	▪ sprawa Księstwa Warszawskiego na kongresie wiedeńskim ▪ podział ziem polskich po kongresie wiedeńskim ▪ utworzenie Królestwa Polskiego ▪ utworzenie Rzeczypospolitej Krakowskiej ▪ utworzenie Królestwa Galicji i Lodomerii ▪ ziemie polskie pod panowaniem pruskim ▪ rozwój gospodarczy Królestwa Polskiego ▪ kultura i szkolnictwo w Królestwie Polskim	XXXI. Ziemie polskie i ich mieszkańcy w latach 1815–1848. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) charakteryzuje sytuację polityczną, społeczno-gospodarczą i kulturową Królestwa Polskiego, ziem zabranych, zaboru pruskiego i austriackiego.
8. Powstanie listopadowe	▪ łamanie konstytucji i ograniczanie swobód Królestwa Polskiego ▪ legalna opozycja w Królestwie Polskim ▪ spisek podchorążych ▪ wybuch powstania ▪ noc listopadowa ▪ detronizacja Mikołaja I ▪ wojna polsko-rosyjska ▪ powstanie listopadowe na arenie międzynarodowej ▪ upadek powstania ▪ represje i prześladowania po upadku powstania listopadowego ▪ likwidacja samodzielności Królestwa Polskiego	XXXI. Ziemie polskie i ich mieszkańcy w latach 1815–1848. Zakres podstawowy. Uczeń: 2) wyjaśnia genezę powstania listopadowego i opisuje jego następstwa; 3) opisuje działania władz powstańczych, charakter toczonych walk oraz międzynarodową reakcję na powstanie.

9. Wielka Emigracja	▪ emigracja po klęsce powstania listopadowego ▪ główne ugrupowania emigracyjne: Hotel Lambert, Towarzystwo Demokratyczne Polskie, Gromady Ludu Polskiego ▪ mesjanizm	XXXI. Ziemie polskie i ich mieszkańcy w latach 1815–1848. Zakres podstawowy. Uczeń: 2) wyjaśnia genezę powstania listopadowego i opisuje jego następstwa; 5) rozpoznaje i charakteryzuje dorobek kultury polskiej w I połowie XIX w., z uwzględnieniem romantycznego mesjanizmu. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) porównuje programy głównych obozów Wielkiej Emigracji i rozpoznaje ich przedstawicieli.
10. Powstanie krakowskie. Wiosna Ludów na ziemiach polskich	▪ rabacja galicyjska ▪ walka władz austriackich z ruchem chłopskim ▪ powstanie krakowskie 1846 r. ▪ konsekwencje Wiosny Ludów na ziemiach polskich ▪ emigracja po Wiośnie Ludów ▪ Odrodzenie narodowe na Śląsku ▪ Ożywienie narodowe na Pomorzu ▪ Odrodzenie narodowe na Śląsku Cieszyńskim	XXXI. Ziemie polskie i ich mieszkańcy w latach 1815–1848. Zakres podstawowy. Uczeń: 4) wyjaśnia okoliczności w jakich doszło do rabacji galicyjskiej. Zakres rozszerzony. Uczeń: 2) wyjaśnia okoliczności wybuchu powstania krakowskiego i opisuje jego skutki; 3) opisuje następstwa Wiosny Ludów na ziemiach polskich. XXXV. Ziemie polskie pod zaborami w II połowie XIX w. i na początku XX w. Zakres rozszerzony. Uczeń: 4) rozpoznaje przejawy odradzania się polskości na Górnym Śląsku, Warmii i Mazurach.
11. Społeczeństwo i gospodarka na ziemiach	▪ społeczeństwo i gospodarka na terenie Królestwa Polskiego ▪ uwłaszczenie chłopów na terenie zaboru pruskiego	XXXI. Ziemie polskie i ich mieszkańcy w latach 1815–1848.

polskich w pierwszej połowie XIX w.	▪ społeczeństwo i gospodarka Wielkiego Księstwa Poznańskiego (Ziemiaństwo Kredytowe, Bazar) ▪ praca organiczna ▪ społeczeństwo i gospodarka w Galicji	Zakres podstawowy. Uczeń: 1) charakteryzuje sytuację polityczną, społeczno-gospodarczą i kulturową Królestwa Polskiego, ziem zabranych, zaboru pruskiego i austriackiego.
12. Kultura na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej w pierwszej połowie XIX w.	▪ instytucje polskiej kultury pod zaborami ▪ klasycyzm ▪ romantyzm ▪ literatura okresu romantyzmu ▪ malarstwo i muzyka	XXXI. Ziemie polskie i ich mieszkańcy w latach 1815–1848. Zakres podstawowy. Uczeń: 5) rozpoznaje i charakteryzuje dorobek kultury polskiej w I połowie XIX w., ze szczególnym uwzględnieniem romantycznego mesjanizmu.
Powtórzenie. Ziemie dawnej Rzeczypospolitej w latach 1815–1848		
EUROPA I ŚWIAT W DRUGIEJ POŁOWIE XIX I NA POCZĄTKU XX W.		
13. Wojna krymska	▪ Rosja w czasach panowania Mikołaja I ▪ koncepcja pansławizmu ▪ wojna krymska ▪ pokój paryski ▪ osłabienie absolutyzmu carskiego, odwilż posewastopolska ▪ sprawa polska w czasie wojny krymskiej ▪ kryzys wewnętrzny w Rosji	XXX. Europa i świat po kongresie wiedeńskim. Zakres podstawowy. Uczeń: 5) wyjaśnia znaczenie wojny krymskiej.
14. Wojna secesyjna	▪ dualizm społeczno-gospodarczy Stanów Zjednoczonych ▪ sprzeciw wobec niewolnictwa, stowarzyszenia antyniewolnicze ▪ wojna secesyjna ▪ skutki wojny secesyjnej ▪ zniesienie niewolnictwa ▪ los rdzennej ludności Ameryki ▪ problem Alaski ▪ złoty wiek Ameryki	XXXIII. Europa i świat w II połowie XIX i na początku XX w. Zakres podstawowy. Uczeń: 2) wyjaśnia przyczyny i skutki wojny secesyjnej w Stanach Zjednoczonych Ameryki.

15. Zjednoczenie Włoch	▪ Włochy po rewolucji 1848 r. ▪ koncepcje zjednoczenia Włoch ▪ reformy wewnętrzne w Królestwie Sardynii ▪ polityka Camilla Cavoura wobec Austrii i Francji ▪ wyprawa tysiąca czerwonych koszul ▪ zjednoczenie Włoch	XXXIII. Europa i świat w II połowie XIX i na początku XX w. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) porównuje procesy zjednoczeniowe Włoch i Niemiec w XIX w.
16. Zjednoczenie Niemiec. Powstanie Austro-Węgier	▪ rywalizacja pomiędzy Prusami a Austrią o przewodnictwo w krajach niemieckich ▪ wojna duńska ▪ wojna prusko-austriacka ▪ wojna francusko-pruska ▪ zjednoczenie Niemiec i powstanie II Rzeszy ▪ polityka wewnętrzna II Rzeszy ▪ powstanie Austro-Węgier	XXXIII. Europa i świat w II połowie XIX i na początku XX w. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) porównuje procesy zjednoczeniowe Włoch i Niemiec w XIX w. Zakres rozszerzony. Uczeń: 2) przedstawia reformy wewnętrzne w państwach zaborczych w II połowie XIX w. i na początku XX w.
17. Kolonializm w drugiej połowie XIX w.	▪ stare i nowe mocarstwa kolonialne ▪ przyczyny kolonializmu w XIX w. ▪ podboje kolonialne w Afryce ▪ konflikty kolonialne w Afryce ▪ wojny burskie ▪ polityka kolonialna w Azji ▪ imperium kolonialne Anglii i Francji ▪ konsekwencje kolonializmu	XXXIII. Europa i świat w II połowie XIX i na początku XX w. Zakres podstawowy. Uczeń: 3) omawia przyczyny, zasięg i następstwa ekspansji kolonialnej państw europejskich [...].
18. Nowe mocarstwa kolonialne i rywalizacja na Dalekim Wschodzie	▪ stare i nowe państwa kolonialne na Wschodzie ▪ ekspansjonizm Stanów Zjednoczonych ▪ „rozdarcie Chin” ▪ wzrost znaczenia Japonii na Dalekim Wschodzie ▪ modernizacja Japonii ▪ konflikt rosyjsko-japoński	XXXIII. Europa i świat w II połowie XIX i na początku XX w. Zakres podstawowy. Uczeń: 4) omawia przyczyny, zasięg i następstwa ekspansji kolonialnej państw europejskich, Stanów Zjednoczonych Ameryki i Japonii. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) charakteryzuje podział polityczny świata u schyłku XIX w.; 3) charakteryzuje proces modernizacji Japonii.

19. Przemiany gospodarcze i społeczne w drugiej połowie XIX i na początku XX w.	▪ wynalazki i postęp technologiczny ▪ postęp w medycynie i poprawa warunków życia ▪ przemiany w rolnictwie ▪ nowe źródła energii ▪ zmiany w transporcie i komunikacji ▪ migracje (wewnętrzne i międzykontynentalne)	XXXIV. Przemiany gospodarcze i społeczne. Nowe prądy ideowe. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) przedstawia przemiany gospodarcze w Europie i na świecie, wymienia najważniejsze odkrycia naukowe i dokonania techniczne; charakteryzuje procesy migracyjne.
20. Prądy kulturowe i ideowe w drugiej połowie XIX i na początku XX w.	▪ pozytywizm, naturalizm, modernizm ▪ upowszechnienie się oświaty ▪ narodziny kultury masowej ▪ wzrost zainteresowania obywateli sprawami politycznymi ▪ upowszechnienie systemów demokratycznych ▪ rozwój partii politycznych ▪ socjalizm i socjaldemokracja ▪ nauka społeczna Kościołów i chrześcijańska demokracja ▪ nacjonalizm i narodowa demokracja ▪ emancypacja kobiet	XXXIV. Przemiany gospodarcze i społeczne. Nowe prądy ideowe. Zakres podstawowy. Uczeń: 2) charakteryzuje nowe prądy ideowe (nacjonalizm, socjalizm, ruch chrześcijańsko-społeczny) i kulturowe, emancypację kobiet, przemiany obyczajowe i początki kultury masowej; 3) wyjaśnia procesy demokratyzacji ustrojów państw Europy Zachodniej; 5) charakteryzuje różne formy zorganizowanej działalności robotników. Zakres rozszerzony. Uczeń: 2) wyjaśnia związki ideologii z ruchami narodowowyzwoleńczymi i zjednoczeniowymi, z działalnością partii politycznych oraz związków zawodowych; 3) charakteryzuje kulturowe i polityczne skutki laicyzacji („wojny kulturowe”).
Powtórzenie. Europa i świat w drugiej połowie XIX i na początku XX w.		
Klasa 4		

Temat	Zagadnienia	Odniesienia do podstawy programowej
ZIEMIE POLSKIE W DRUGIEJ POŁOWIE XIX I NA POCZĄTKU XX W.		
21. Powstanie styczniowe	▪ stosunki w Królestwie Polskim przed powstaniem styczniowym ▪ manifestacje warszawskie ▪ reformy Aleksandra Wielopolskiego ▪ Biali i Czerwoni ▪ branka ▪ wybuch powstania styczniowego ▪ organizacja i charakterystyka władz powstańczych ▪ przebieg powstania styczniowego ▪ stanowisko mocarstw wobec powstania styczniowego ▪ pomoc dla powstania ▪ uwłaszczenie chłopów ▪ skutki powstania ▪ bilans powstania ▪ znaczenie powstania dla narodu polskiego ▪ ocena szans powodzenia powstania styczniowego ▪ działalność Polaków w czasie zesłania na Syberii	XXXII. Powstanie styczniowe i jego następstwa. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) wyjaśnia genezę powstania styczniowego i opisuje jego następstwa; 2) opisuje działania władz powstańczych, charakter toczonych walk oraz międzynarodową reakcję na powstanie (postawa Francji i Prus); 3) charakteryzuje organizację polskiego państwa podziemnego w okresie powstania styczniowego oraz rolę jego przywódców; 4) przedstawia problem uwłaszczenia chłopów w zaborze rosyjskim oraz porównuje go z procesem uwłaszczeniowym w pozostałych zaborach. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) ocenia znaczenie powstania styczniowego dla kształtowania się nowoczesnego narodu polskiego; 2) opisuje przykłady działalności Polaków w czasie zesłania na Syberii.
22. Królestwo Polskie i ziemie zabrane po powstaniu styczniowym	▪ represje po upadku powstania styczniowego ▪ rusyfikacja Królestwa Polskiego po upadku powstania styczniowego ▪ prześladowanie Kościoła katolickiego ▪ postawy Polaków wobec rusyfikacji ▪ walka Polaków z rusyfikacją	XXXV. Ziemie polskie pod zaborami w II połowie XIX i na początku XX w. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) wyjaśnia cele i porównuje metody polityki zaborców wobec mieszkańców ziem dawnej Rzeczypospolitej (w tym ziem zabranych) – rusyfikacja [...]; 3) charakteryzuje postawy społeczeństwa polskiego

		w stosunku do zaborców; 4) charakteryzuje proces formowania się nowoczesnej świadomości narodowej Polaków i innych grup narodowych zamieszkujących tereny dawnej Rzeczypospolitej.
23. Ziemie zaborów austriackiego i pruskiego po powstaniu styczniowym	▪ federalizacja i liberalizacja Austrii ▪ autonomia galicyjska w ramach monarchii austro-węgierskiej ▪ system polityczny Galicji w czasach autonomii ▪ polonizacja aparatu państwowego ▪ polityka Niemiec wobec Polaków ▪ utrata autonomii przez Wielkie Księstwo Poznańskie ▪ Kulturkampf w zaborze pruskim ▪ polityka germanizacyjna ▪ Hakata ▪ Komisja Kolonizacyjna ▪ postawy Polaków wobec polityki germanizacyjnej ▪ rozwój działalności chłopskiej w zaborze pruskim	XXXV. Ziemie polskie pod zaborami w II połowie XIX i na początku XX w. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) wyjaśnia cele i porównuje metody polityki zaborców wobec mieszkańców ziem dawnej Rzeczypospolitej [...], germanizacja, autonomia galicyjska; 3) charakteryzuje postawy społeczeństwa polskiego w stosunku do zaborców; 4) charakteryzuje proces formowania się nowoczesnej świadomości narodowej Polaków i innych grup narodowych zamieszkujących tereny dawnej Rzeczypospolitej.
24. Przemiany gospodarcze i społeczne na ziemiach polskich w drugiej połowie XIX w.	▪ industrializacja w zaborze rosyjskim ▪ przemysł w zaborze pruskim ▪ przemysł w Galicji ▪ urbanizacja i powstanie społeczeństwa industrialnego na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej pod zaborami ▪ powstanie nowych klas i warstw społecznych ▪ przemiany w rolnictwie w Królestwie Polskim i na Kresach ▪ kultura rolna i wieś w zaborze pruskim ▪ przemiany na wsi w Galicji	XXXV. Ziemie polskie pod zaborami w II połowie XIX i na początku XX w. Zakres podstawowy. Uczeń: 2) porównuje zmiany zachodzące w sytuacji społeczno-gospodarczej w trzech zaborach. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) charakteryzuje rozwój przemysłowy ziem polskich, z uwzględnieniem dokończenia procesów uwłaszczeniowych oraz urbanizacji; 2) charakteryzuje nowe klasy i warstwy społeczne.
25. Ruchy	▪ konserwatyści, liberałowie i socjaliści na ziemiach polskich	XXXV. Ziemie polskie pod zaborami w II połowie XIX i na początku XX w.

polityczne na ziemiach polskich w drugiej połowie XIX i na początku XX w.	▪ powstanie partii masowych ▪ początki socjaldemokracji na ziemiach polskich, m.in. w Galicji i na Śląsku ▪ początki ruchu ludowego ▪ początki ruchu narodowego ▪ początki ruchu chrześcijańsko-społecznego ▪ przedstawiciele nowoczesnych ruchów politycznych ▪ porównuje programy nowoczesnych ruchów politycznych na ziemiach polskich ▪ dokonania Wincentego Witosa, Ignacego Daszyńskiego, Romana Dmowskiego, Józefa Piłsudskiego i Wojciecha Korfańtego	Zakres podstawowy. Uczeń: 5) przedstawia genezę nowoczesnych ruchów politycznych (socjalizm, ruch ludowy, ruch narodowy), z uwzględnieniem ich przedstawicieli, w tym: Wincentego Witosa, Ignacego Daszyńskiego, Romana Dmowskiego, Józefa Piłsudskiego i Wojciecha Korfańtego. Zakres rozszerzony. Uczeń: 4) porównuje programy nowoczesnych ruchów politycznych, charakteryzuje dokonania najważniejszych przedstawicieli tych ruchów.
26. Rewolucja 1905–1907 i polskie organizacje niepodległościowe	▪ wybuch rewolucji w Rosji ▪ przebieg i skutki rewolucji w Rosji ▪ postawa Polaków wobec rewolucji w Rosji ▪ przyczyny rewolucji w Królestwie Polskim ▪ rewolucja na ziemiach polskich ▪ skutki rewolucji w Królestwie Polskim ▪ odrodzenie nastrojów niepodległościowych ▪ polskie organizacje niepodległościowe działające w Galicji (Polskie Drużyny Strzeleckie, Drużyny Bartoszone, Tymczasowa Komisja Skonfederowanych Stronnictw Niepodległościowych) ▪ podobieństwa i różnice w przyczynach i przebiegu rewolucji w latach 1905-1907 w Rosji i Królestwie Polskim ▪ znaczenie wystąpień rewolucyjnych dla dalszych losów Polaków w Królestwie Polskim	XXXV. Ziemie polskie pod zaborami w II połowie XIX i na początku XX w. Zakres podstawowy. Uczeń: 3) charakteryzuje postawy społeczeństwa polskiego w stosunku do zaborców; 6) wyjaśnia genezę, charakter i skutki rewolucji w latach 1905–1907 w Królestwie Polskim. Zakres rozszerzony. Uczeń: 5) porównuje przyczyny i przebieg rewolucji w latach 1905–1907 w Rosji i Królestwie Polskim; 6) przedstawia rezultaty wystąpień rewolucyjnych i ocenia ich znaczenie.
27. Kultura i nauka na ziemiach polskich	▪ kultura polska w II połowie XIX w. ▪ twórcy polskiego pozytywizmu ▪ kultura Młodej Polski	XXXVI. Kultura i nauka polska w II połowie XIX i na początku XX w.

w drugiej połowie XIX i na początku XX w.	▪ szkolnictwo wyższe i nauka ▪ najwybitniejsi przedstawiciele polskiej nauki w II połowie XIX i na początku XX w. ▪ polskie szkoły historyczne ▪ kultura masowa	Zakres podstawowy. Uczeń: 1) wyjaśnia specyfikę polskiego pozytywizmu. 2) rozpoznaje dorobek kultury polskiej doby pozytywizmu i Młodej Polski; 3) rozpoznaje najważniejszych ludzi nauki oraz omawia ich dokonania. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) charakteryzuje podstawy ideowe i program polskiego pozytywizmu; 2) charakteryzuje różne nurty w sztuce na przełomie XIX i XX w.; 3) ocenia rolę kultury polskiej w dziele zachowania tożsamości narodowej przez Polaków w dobie rusyfikacji i germanizacji; 4) charakteryzuje przejawy ożywienia religijnego w społeczeństwie polskim.
---	--	--

Powtórzenie. Ziemie polskie w drugiej połowie XIX i na początku XX w.

WIELKA WOJNA I OKRES MIĘDZYWOJENNY

28. O dominację w Europie i na świecie	▪ sojusz trzech cesarzy ▪ wojna rosyjsko-turecka i jej następstwa ▪ trójprzymierze i trójporozumienie ▪ Kryzysy marokańskie ▪ kocioł bałkański ▪ wojny bałkańskie	XXXIII. Europa i świat w II połowie XIX i na początku XX w. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) charakteryzuje podział polityczny świata u schyłku XIX w. XXXVII. I wojna światowa. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) wyjaśnia pośrednie i bezpośrednie przyczyny wybuchu wojny. Zakres rozszerzony. Uczeń:
--	--	--

		1) omawia najważniejsze konflikty polityczne i militarne poprzedzające I wojnę światową, z uwzględnieniem sytuacji na Bałkanach.
29. Wielka Wojna 1914–1918	▪ zamach w Sarajewie i początek wojny ▪ charakter działań wojennych ▪ nowinki technologiczne w służbie wojny (gazy bojowe, czołgi) ▪ przebieg działań wojennych na froncie zachodnim, wschodnim i włoskim ▪ nieograniczona wojna podmorska ▪ przystąpienie Stanów Zjednoczonych do wojny ▪ zakończenie walk ▪ klęska państw centralnych i Rosji ▪ rozejm w Compiègne ▪ straty wojenne ▪ sytuacja ludności cywilnej podczas wojny ▪ ludobójstwo Ormian	XXXVII. I wojna światowa. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) wyjaśnia pośrednie i bezpośrednie przyczyny wybuchu wojny; 2) opisuje charakter działań wojennych na różnych frontach; 3) wyjaśnia okoliczności przystąpienia Stanów Zjednoczonych Ameryki do wojny i ich rolę w konflikcie; 4) wyjaśnia przyczyny klęski państw centralnych i Rosji. Zakres rozszerzony. Uczeń: 2) przedstawia przebieg działań wojennych na najważniejszych frontach, dostrzegając zależności między nimi; 3) charakteryzuje sytuację ludności cywilnej, z uwzględnieniem jej eksterminacji.
30. Rewolucje rosyjskie	▪ rozkład państwa rosyjskiego ▪ przyczyny rewolucji lutowej i październikowej w Rosji ▪ ugrupowania polityczne czasu rewolucji rosyjskich ▪ pokój brzeski ▪ skutki rewolucji lutowej i październikowej w Rosji	XXXVII. I wojna światowa. Zakres podstawowy. Uczeń: 4) przedstawia przyczyny i skutki rewolucji lutowej i październikowej w Rosji; 5) wyjaśnia przyczyny klęski państw centralnych i Rosji.
31. Polacy w czasie Wielkiej Wojny	▪ zaborcy wobec sprawy polskiej na początku wojny ▪ działania polityczne Polaków na rzecz aliantów ▪ Polska Organizacja Wojskowa – działalność Józefa Piłsudskiego, koncepcja zjednoczenia ziem polskich ▪ utworzenie Legiony Polskie i ich walka na rzecz	XXXVIII. Sprawa polska w przededniu i podczas I wojny światowej. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) omawia stosunek państw zaborczych do sprawy polskiej w przededniu i po wybuchu wojny,

	- państw centralnych przeciwko Rosji - akt 5 listopada 1916 r. - kryzys przysięgowy i wojsko polskie u boku ententy - I wojna światowa na ziemiach polskich - działania Komitetu Narodowego Polskiego w Paryżu - stanowisko aliantów w sprawie polskiej - straty wojenne na ziemiach polskich - skala zniszczeń wojennych na ziemiach polskich - sytuacja ludności cywilnej podczas I wojny	z uwzględnieniem poboru polskich rekrutów do walczących ze sobą armii; - przedstawia koncepcje polskich ugrupowań politycznych wobec nadciągającego konfliktu światowego; - analizuje umiędzynarodowienie sprawy polskiej; - charakteryzuje przykłady zaangażowania militarnego Polaków podczas wojny, ze szczególnym uwzględnieniem losów Legionów. Zakres rozszerzony. Uczeń: - opisuje polskie przedsięwzięcia polityczne po stronie państw centralnych i ententy; - charakteryzuje skalę zniszczeń wojennych na ziemiach polskich.
32. Koniec wojny i ład wersalski	- społeczne i gospodarcze następstwa I wojny światowej - cywilizacyjne i kulturowe następstwa I wojny światowej - konferencja paryska i postanowienia traktatu wersalskiego - mały traktat wersalski - Liga Narodów – powstanie i funkcjonowanie - traktaty pokojowe z innymi państwami centralnymi - postanowienia układów z Rapallo i Locarno i ich znaczenie dla ładu europejskiego - Konferencja waszyngtońska	XXXIX. Europa i świat po I wojnie światowej. Zakres podstawowy. Uczeń: - charakteryzuje polityczne, społeczne i kulturowe następstwa I wojny światowej ocenia straty wojenne; - przedstawia postanowienia traktatu wersalskiego; wskazuje słabe strony ładu wersalskiego; - wyjaśnia znaczenie układów z Rapallo i Locarno dla ładu międzynarodowego. Zakres rozszerzony. Uczeń: - przedstawia postanowienia traktatów pokojowych podpisanych z sojusznikami Niemiec; - ocenia funkcjonowanie Ligi Narodów i skutki amerykańskiego izolacjonizmu.
33. Gospodarka	- ekonomiczne konsekwencje Wielkiej Wojny - gospodarka amerykańska po I wojnie światowej	XXXIX. Europa i świat po I wojnie światowej. Zakres podstawowy. Uczeń:

w dwudziestoleciu międzywojennym	▪ czarny czwartek i wielki kryzys w USA ▪ wielki kryzys gospodarczy na świecie 1929–1935 ▪ skutki społeczne wielkiego kryzysu ▪ polityka Nowego Ładu i jego skuteczność w walce z kryzysem	4) charakteryzuje wielki kryzys gospodarczy. Zakres rozszerzony. Uczeń: 3) wyjaśnia przyczyny wielkiego kryzysu gospodarczego i ocenia skuteczność metod jego zwalczania na świecie.
34. Faszyzm we Włoszech	▪ przyczyny i przejawy kryzysu demokracji w okresie międzywojennym ▪ kryzys demokracji i rządy autorytarne ▪ skutki I wojny światowej we Włoszech ▪ narodziny faszyzmu włoskiego ▪ marsz czarnych koszul, marsz na Rzym ▪ rządy faszystów we Włoszech – dyktatura Benita Mussoliniego i kult jednostki ▪ cechy charakterystyczne włoskiego totalitaryzmu	XL. Narodziny i rozwój totalitaryzmów w okresie międzywojennym. Zakres podstawowy. Uczeń: 3) wyjaśnia genezę faszyzmu i charakteryzuje faszystowskie Włochy. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) wyjaśnia zjawisko totalitaryzmu; porównuje systemy charakteryzując ich imperialne cele; 2) wyjaśnia rolę ideologii w systemach totalitarnych i zjawisko kultu jednostki; 3) wyjaśnia przyczyny i opisuje przejawy kryzysu demokracji parlamentarnej w okresie międzywojennym; 4) charakteryzuje państwa autorytarne [...]; wyjaśnia różnicę między totalitaryzmem a autorytaryzmem.
35. Nazizm. Niemcy Hitlera	▪ powstanie Republiki Weimarskiej ▪ sytuacja polityczna i społeczno-gospodarcza w Niemczech w latach 20. XX w. ▪ wpływ sytuacji w Republice Weimarskiej w latach 20. na dalsze losy Niemiec ▪ powstanie NSDAP i jej próby obalenia legalnej władzy ▪ droga Adolfa Hitlera do władzy ▪ utworzenie III Rzeszy	XXXIX. Europa i świat po I wojnie światowej Zakres rozszerzony. Uczeń: 4) ocenia sytuację Niemiec w latach 20. XL. Narodziny i rozwój totalitaryzmów w okresie międzywojennym. Zakres podstawowy. Uczeń: 3) charakteryzuje genezę i główne idee niemieckiego

	▪ funkcjonowanie nazistowskiego państwa totalitarnego ▪ polityka gospodarcza i kultura III Rzeszy ▪ propaganda i kult Hitlera w III Rzeszy ▪ polityka nazistów wobec Żydów ▪ znaczenie ideologii i propagandy w procesie budowania „tysiąc letniej Rzeszy”	narodowego socjalizmu oraz drogę Hitlera do władzy w Niemczech; 4) charakteryzuje politykę wewnętrzną i zagraniczną III Rzeszy Niemieckiej w latach 30. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) wyjaśnia zjawisko totalitaryzmu; porównuje systemy charakteryzując ich imperialne cele; 2) wyjaśnia rolę ideologii w systemach totalitarnych i zjawisko kultu jednostki.
36. Komunizm w ZSRS	▪ dyktatura bolszewików ▪ powstanie państwa sowieckiego ▪ przejęcie władzy i rządu Józefa Stalina ▪ założenia gospodarki komunistycznej ▪ industrializacja, kolektywizacja wsi oraz Wielki Głód na Ukrainie ▪ NEP ▪ cechy charakterystyczne systemu totalitarnego w ZSRS ▪ terror (represje, Gułag) ▪ skala represji komunistów w latach 30. (w tym operacji polskiej) ▪ polityka zagraniczna ZSRS w okresie międzywojennym ▪ kult jednostki ▪ porównuje aparatu terroru w ZSRS i III Rzeszy Niemieckiej ▪ porównanie totalitarnych systemów faszystowskiego, nazistowskiego oraz sowieckiego	XL. Narodziny i rozwój totalitaryzmów w okresie międzywojennym. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) wyjaśnia genezę państwa sowieckiego i charakteryzuje jego politykę wewnętrzną i zagraniczną w okresie międzywojennym; 5) porównuje funkcjonowanie aparatu terroru w ZSRS i III Rzeszy Niemieckiej. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) wyjaśnia zjawisko totalitaryzmu; porównuje systemy charakteryzując ich imperialne cele; 2) wyjaśnia rolę ideologii w systemach totalitarnych i zjawisko kultu jednostki; 5) ukazuje skalę wewnętrznych represji w ZSRS w latach 30. (w tym tzw. operację polską NKWD 1937–1938).
37. Na drodze do II wojny światowej	▪ Japońskie podboje w Chinach ▪ włoska próba podboju Etiopii ▪ militaryzacja Niemiec ▪ rewizja postanowień traktatu wersalskiego przez	XL. Narodziny i rozwój totalitaryzmów w okresie międzywojennym. Zakres podstawowy. Uczeń:

	Niemcy ▪ rozwój niemieckiego militarizmu ▪ Wojna domowa w Hiszpanii ▪ Anschluss Austrii ▪ kryzys sudecki ▪ układ monachijski i rozbiór Czechosłowacji ▪ wystąpienie Japonii, III Rzeszy, Włoch z Ligi narodów ▪ kształtowanie osi Berlin–Rzym–Tokio ▪ polityka <i>appeasementu</i> ▪ pakt Ribbentrop–Mołotow i jego postanowienia ▪ upadek systemu wersalskiego	4) charakteryzuje politykę [...] zagraniczną III Rzeszy Niemieckiej w latach 30. XLV. Świat na drodze do II wojny światowej. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) przedstawia ideologiczne, polityczne i gospodarcze przyczyny wybuchu II wojny światowej; 2) wyjaśnia wpływ polityki hitlerowskich Niemiec oraz Związku Sowieckiego na rozbijanie systemu wersalskiego; 3) charakteryzuje politykę <i>appeasementu</i>; 4) wyjaśnia genezę paktu Ribbentrop–Mołotow i przedstawia jego postanowienia. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) charakteryzuje proces marginalizowania Ligi Narodów; 2) charakteryzuje i ocenia ekspansję Włoch oraz wojnę domową w Hiszpanii i jej uwarunkowania wewnętrzne i zewnętrzne.
38. Nauka i kultura w dwudziestoleciu międzywojennym	▪ doświadczenia wojny i kryzysów ▪ rozwój nauki i techniki ▪ postęp w medycynie ▪ rozwój kultury masowej ▪ początki telewizji ▪ rozwój sztuki filmowej ▪ sztuka, muzyka, literatura i architektura okresu międzywojennego ▪ moda okresu międzywojennego ▪ szybkie tempo i wielowymiarowość przemian cywilizacyjnych	XXXIX. Europa i świat po I wojnie światowej. Zakres podstawowy. Uczeń: 5) rozpoznaje dorobek okresu międzywojennego w dziedzinie kultury i nauki. Zakres rozszerzony. Uczeń: 5) charakteryzuje przemiany cywilizacyjne na świecie w okresie międzywojennym.
Powtórzenie. Wielka Wojna i okres międzywojenny		

II RZECZPOSPOLITA

39. Odrodzenie się Polski w 1918 r.	▪ ojcowie i matki niepodległości ▪ tworzenie się lokalnych ośrodków polskiej władzy i towarzyszące temu walki, m.in. polsko-ukraińskiego o Lwów, rozbrajanie zaborców na terenie Galicji i Śląska Cieszyńskiego ▪ pierwszy tymczasowy rząd polski i odzyskanie niepodległości 11 listopada 1918 r. ▪ pierwszy centralny ośrodek władzy odrodzonej Polski – rząd premiera Ignacego Jana Paderewskiego ▪ powstanie wielkopolskie ▪ międzynarodowe uwarunkowania odzyskania niepodległości przez Polskę ▪ wpływ powstania wielkopolskiego na postanowienia terytorialne traktatu wersalskiego oraz odzyskanie niepodległości przez Polskę ▪ znaczenie upamiętniania powstańców wielkopolskich oraz Orląt Lwowskich	XLI. Walka o odrodzenie państwa polskiego po I wojnie światowej. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) analizuje proces formowania się centralnego ośrodka władzy państwowej; 3) charakteryzuje proces kształtowania się granicy z Niemcami, z uwzględnieniem powstania wielkopolskiego [...]; 4) charakteryzuje proces kształtowania się granicy wschodniej [...]. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) wyjaśnia wewnętrzne i międzynarodowe uwarunkowania odzyskania niepodległości przez Polskę; 2) wyjaśnia genezę powstania wielkopolskiego 1918–1919 i ocenia jego znaczenie dla przebiegu walk o granice i niepodległość Polski; 5) charakteryzuje proces formowania się granic z Czechosłowacją [...]; 6) omawia sposoby upamiętnienia heroizmu Polaków na przykładzie Grobu Nieznanego Żołnierza [...] Cmentarza Obrońców Lwowa, [...] Muzeum Powstania Wielkopolskiego 1918–1919.
40. Kształtowanie się północno-zachodniej i południowej granicy Polski	▪ postanowienia konferencji pokojowej w Paryżu dotyczące Polski ▪ przyłączenie Wielkopolski i Pomorza Gdańskiego do Polski ▪ plebiscyt na Warmii, Mazurach i Powiślu ▪ powstania śląskie i plebiscyt na Śląsku	XLI. Walka o odrodzenie państwa polskiego po I wojnie światowej. Zakres podstawowy. Uczeń: 2) przedstawia postanowienia konferencji pokojowej w Paryżu dotyczące Polski; 3) charakteryzuje proces kształtowania się granicy z

	▪ wpływ powstań śląskich na przyłączenie Śląska do Polski ▪ kwestie granicy z Czechosłowacją ▪ znaczenie międzynarodowej konferencji w Spa dla kształtu granicy Polski z Czechosłowacją ▪ znaczenie upamiętniania powstańców śląskich	Niemcami, z uwzględnieniem [...] powstań śląskich i plebiscytów. Zakres rozszerzony. Uczeń: 5) charakteryzuje proces formowania się granic z Czechosłowacją [...]; 6) omawia sposoby upamiętnienia heroizmu Polaków na przykładzie Grobu Nieznanego Żołnierza [...] Muzeum Powstań Śląskich [...].
41. Walka o wschodnią granicę Polski	▪ koncepcje odbudowy państwa polskiego Józefa Piłsudskiego i Romana Dmowskiego ▪ kwestia ukraińska i geneza wojny polsko-bolszewickiej ▪ wojna polsko-bolszewicka i pokój ryski ▪ znaczenie bitwy warszawskiej dla niepodległości historii Polski oraz dalszych losów Europy ▪ „bunt” Żeligowskiego ▪ terytorium II Rzeczypospolitej i jego porównanie z obszarem I Rzeczypospolitej	XLI. Walka o odrodzenie państwa polskiego po I wojnie światowej. Zakres podstawowy. Uczeń: 4) charakteryzuje proces kształtowania się polskiej granicy wschodniej, ze szczególnym uwzględnieniem wojny polsko-bolszewickiej; 5) porównuje kształt terytorialny I i II Rzeczypospolitej. Zakres rozszerzony. Uczeń: 3) opisuje genezę i przebieg wojny polsko-bolszewickiej oraz jej powiązanie z kwestią ukraińską; 4) ocenia znaczenie bitwy warszawskiej; 5) charakteryzuje proces formowania się granic z [...] Litwą. XLII. Dzieje polityczne II Rzeczypospolitej. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) omawia wpływ Józefa Piłsudskiego, Romana Dmowskiego oraz innych polityków na powstanie i kształt II Rzeczypospolitej; porównuje ich wizje.
42. Kształtowanie się	▪ pierwsze wybory parlamentarne i mała konstytucja	XLII. Dzieje polityczne II Rzeczypospolitej.

ustroju II Rzeczypospolitej	▪ konstytucja marcowa – Polska republika ▪ polska scena polityczna ▪ wybory parlamentarne 1922 ▪ wybory prezydenckie i zabójstwo Gabriela Narutowicza ▪ narastanie kryzysu gospodarczego oraz kryzysu młodej polskiej demokracji ▪ wpływ Józefa Piłsudskiego, Romana Dmowskiego, Ignacego Daszyńskiego, Ignacego Paderewskiego czy pierwszych posłanek na kształt odrodzonej Polski	Zakres podstawowy. Uczeń: 1) charakteryzuje ustrój polityczny II Rzeczypospolitej na podstawie konstytucji marcowej z 1921 r.. Zakres rozszerzony. Uczeń: 3) ocenia wpływ Józefa Piłsudskiego, Romana Dmowskiego oraz innych polityków na kształt II Rzeczypospolitej; porównuje ich wizje Polski.
43. Przewrót majowy 1926 r. i rządy sanacji	▪ przyczyny kryzysów rządów parlamentarnych ▪ przewrót majowy – przyczyny, przebieg i skutki ▪ nowela sierpniowa ▪ konstytucja kwietniowa ▪ wybory prezydenckie Ignacego Mościckiego ▪ rządy sanacyjne ▪ Centrolew ▪ stosunek obozu sanacji do opozycji ▪ wybory i proces brzeski ▪ obóz sanacji po śmierci Józefa Piłsudskiego ▪ wpływ Józefa Piłsudskiego, Stanisława Wojciechowskiego i Wincentego Witosa na sytuację polityczną Polski	XLII. Dzieje polityczne II Rzeczypospolitej. Zakres podstawowy. Uczeń: 2) wyjaśnia przyczyny przewrotu majowego, charakteryzuje jego przebieg oraz ocenia skutki ustrojowe (nowela sierpniowa, konstytucja kwietniowa z 1935 r.); 5) charakteryzuje życie polityczne w Polsce w czasie rządów sanacyjnych. Zakres rozszerzony. Uczeń: 3) ocenia wpływ Józefa Piłsudskiego, Romana Dmowskiego oraz innych polityków na kształt II Rzeczypospolitej; porównuje ich wizje Polski.
44. Polska polityka zagraniczna	▪ sytuacja międzynarodowa II Rzeczypospolitej ▪ sojusz z Francją w latach 20. ▪ koncepcja miedzymorza ▪ stosunki z ZSRS ▪ stosunki z Niemcami i niemieckie roszczenia wobec Polski ▪ polityka zagraniczna Józefa Becka ▪ relacje z Czechosłowacją	XLII. Dzieje polityczne II Rzeczypospolitej. Zakres rozszerzony. Uczeń: 2) charakteryzuje politykę zagraniczną II Rzeczypospolitej.
45. Gospodarka	▪ dziedzictwo zaborów i problem unifikacji kraju	XLIII. Społeczeństwo i gospodarka II Rzeczypospo-

i społeczeństwo II Rzeczypospolitej	▪ skutki I wojny światowej ▪ struktura społeczeństwa II Rzeczypospolitej ▪ reformy walutowa i skarbowa Władysława Grabskiego ▪ Rzeczypospolita rolniczo-przemysłowa ▪ reforma rolna ▪ budowa portu w Gdyni oraz rozwój infrastruktury drogowej i kolejowej ▪ wielki kryzys gospodarczy na świecie a sytuacja gospodarcza II Rzeczypospolitej ▪ budowa Centralnego Okręgu Przemysłowego ▪ poziom urbanizacji ▪ wielonarodowa i wielokulturowa Rzeczypospolita ▪ problemy i konflikty związane z wielonarodowością i wielokulturowością ▪ gospodarka II Rzeczypospolitej – między odbudową, stabilizacją, kryzysem i widmem wojny	litej. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) charakteryzuje skalę i skutki wojennych zniszczeń oraz „dziedzictwo” zaborowe; 2) charakteryzuje strukturę społeczeństwa II Rzeczypospolitej, uwzględniając jego wielonarodowy, wielokulturowy i wieloreligijny charakter; 3) omawia skutki światowego kryzysu gospodarczego na ziemiach polskich; 4) charakteryzuje i ocenia osiągnięcia gospodarcze II Rzeczypospolitej. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) charakteryzuje przemiany społeczne i gospodarcze w II Rzeczypospolitej, z uwzględnieniem problemu reformy rolnej; 2) analizuje stosunki narodowościowe i religijne na obszarze II Rzeczypospolitej; 3) ocenia politykę gospodarczą i społeczną władz II Rzeczypospolitej.
46. Nauka i kultura II Rzeczypospolitej	▪ walka z analfabetyzmem ▪ reformy i rozwój szkolnictwa ▪ badania i osiągnięcia naukowe ▪ osiągnięcia i twórcy w dziedzinie muzyki, sztuki i literatury oraz teatru ▪ sztuka i architektura II RP ▪ rozwój kultury masowej	XLIV. Kultura i nauka w okresie II Rzeczypospolitej. Zakres podstawowy. Uczeń: rozpoznaje osiągnięcia w dziedzinie kultury i nauki z okresu II Rzeczypospolitej oraz ich twórców. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) opisuje proces upowszechnienia oświaty w II Rzeczypospolitej; 2) charakteryzuje przejawy kultury masowej w Polsce międzywojennej.
Powtórzenie. II Rzeczypospolita		
Temat	Zagadnienia	Odniesienia do podstawy programowej

II WOJNA ŚWIATOWA

1. Wybuch II wojny światowej i kampania polska 1939 r.	▪ położenie międzynarodowe Polski w przededniu wybuchu II wojny światowej ▪ pakt Ribbentrop-Mołotow i niemieckie żądania pod adresem Polski ▪ sojusz Polski z Francją i Wielką Brytanią ▪ agresja III Rzeszy i obrona Westerplatte ▪ główne etapy kampanii polskiej 1939 r. ▪ stosunek sił Polski i agresorów ▪ przebieg działań wojennych ▪ przykłady bohaterstwa polskich żołnierzy podczas wojny obronnej oraz cywilów, z uwzględnieniem historii lokalnej ▪ agresja ZSRS na Polskę ▪ opuszczenie Polski przez rząd, prezydenta i naczelnego wodza ▪ obrona i kapitulacja Warszawy ▪ ostatnie walki i opuszczanie kraju przez żołnierzy ▪ podział ziem polskich przez III Rzeszę i ZSRS, początek okupacji ▪ niemieckie i sowieckie zbrodnie w czasie kampanii polskiej ▪ skutki przegranej wojny obronnej ▪ bilans walk wojny obronnej ▪ alianci i sąsiedzi wobec agresji na Polskę ▪ ocena działań i postawy dowódców, władz oraz naczelnego wodza w czasie agresji	XLVI. Wojna obronna Polski w 1939 r. Agresja Niemiec (1 września) i Związku Sowieckiego (17 września). Zakres podstawowy. Uczeń: 1) charakteryzuje położenie międzynarodowe Polski w przededniu wybuchu II wojny światowej; 2) wyjaśnia cele wojenne hitlerowskich Niemiec i ZSRS; charakteryzuje niemieckie i sowieckie uzasadnienie agresji na Polskę; 3) charakteryzuje etapy wojny obronnej, podaje przykłady bohaterstwa obrońców, uwzględniając żołnierzy i ludność cywilną oraz zbrodnie wojennych dokonanych przez agresorów, z uwzględnieniem własnego regionu; 4) przedstawia podział ziem polskich między okupantów; 5) wyjaśnia znaczenie powołania polskich władz państwowych i sił zbrojnych na uchodźstwie; 6) wyjaśnia przyczyny przegranej przez Polskę wojny obronnej. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) porównuje potencjał walczących stron; 2) ocenia zachowanie dowódców wojskowych i władz cywilnych podczas wojny obronnej w 1939 r.; 3) przedstawia i ocenia zachowania innych państw wobec agresji hitlerowskich Niemiec i agresji sowieckiej; 4) wskazuje przykłady współpracy między okupantami.
2. Działania zbrojne	▪ dziwna wojna ▪ ekspansja ZSRS i wojna zimowa	XLVII. II wojna światowa i jej etapy. Zakres podstawowy. Uczeń:

w latach 1939–1941	▪ Aneksja państw bałtyckich przez ZSRS i rozbiór Rumunii ▪ napaść III Rzeszy na Danię, Holandię, Luksemburg oraz Norwegię ▪ napaść III Rzeszy na Francję ▪ bitwa o Wielką Brytanię ▪ rozbudowa bloku państw osi ▪ kampania na Bałkanach (1940–1941) ▪ wojna w Afryce (1940–1941) ▪ walki na morzach (bitwa o Atlantyk) ▪ atak Niemiec na ZSRS – plan Barbarossa ▪ los jeńców sowieckich w czasie agresji niemieckiej ▪ los cywilów w oblężonym Leningradzie ▪ atak Japonii na Pearl Harbor i przystąpienie Stanów Zjednoczonych do II wojny światowej	1) charakteryzuje etapy agresji i aneksji obu totalitarnych mocarstw; 2) sytuje w czasie i przestrzeni przełomowe wydarzenia II wojny światowej (polityczne i militarne). Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) omawia współpracę hitlerowskich Niemiec i ZSRS w latach 1939-1941; 4) charakteryzuje sytuację ludności cywilnej oraz jeńców wojennych, z uwzględnieniem przykładów eksterminacji.
--------------------	--	--

3. Europa pod okupacją	▪ różne formy okupacji niemieckiej w Europie Zachodniej oraz Wschodniej ▪ Sytuacja mieszkańców krajów okupowanych ▪ współpraca i kolaboracja rządów z III Rzeszą i państwami osi ▪ kolaboracja polityczna ▪ kolaboracja wojskowa ▪ ruch oporu na terenach okupowanej Europy ▪ przykłady zbrodni hitlerowskie na terenach okupowanych	XLVII. II wojna światowa i jej etapy. Zakres podstawowy. Uczeń: 3) charakteryzuje politykę hitlerowskich Niemiec na terenach okupowanej Europy, z uwzględnieniem różnic w modelach polityki okupacyjnej realizowanej przez Niemcy na wschodzie i na zachodzie. Zakres rozszerzony. Uczeń: 4) charakteryzuje sytuację ludności cywilnej oraz jeńców wojennych, z uwzględnieniem przykładów eksterminacji.
4. Holokaust	▪ ideologiczne podstawy eksterminacji Żydów w czasie II wojny światowej ▪ prześladowania Żydów w okupowanej Europie, różnice w sytuacji pomiędzy Polską a Europą Zachodnią ▪ masowe mordy na Żydach na Wschodzie (Babi Jar, Lwów, Jedwabne) ▪ „ostateczne rozwiązanie kwestii żydowskiej” i budowa obozów zagłady ▪ powstanie w getcie warszawskim ▪ postawy wobec Holokaustu i Żydów w czasie wojny (Strach, obojętność i szmalcownictwo, pomoc) ▪ Polacy ratujący Żydów ▪ Pomoc Żydom udzielana przez Kościół w okupowanej Polsce ▪ Polskie władze wobec Holokaustu ▪ Zagłada Romów i Sinti (Cyganów)	XLIX. Niemiecka polityka eksterminacji. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) przedstawia ideologiczne podstawy eksterminacji Żydów oraz innych grup etnicznych i społecznych przez Niemcy hitlerowskie; 2) charakteryzuje etapy eksterminacji Żydów (dyskryminacja, stygmatyzacja, izolacja, zagłada); 3) opisuje położenie ludności żydowskiej oraz formy oporu, na przykładzie powstania w getcie warszawskim; 4) charakteryzuje postawy społeczeństwa polskiego i społeczności międzynarodowej wobec Holokaustu, z uwzględnieniem Sprawiedliwych, na przykładzie Ireny Sendlerowej, Antoniny i Jana Żabińskich oraz rodziny Ulmów. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) wyjaśnia religijne, kulturowe i polityczne korzenie rasizmu i antysemityzmu oraz ich związek z hasłami naukowości, nowoczesności i postępu; 2) przedstawia i omawia działania rządu Rzeczypospolitej Polskiej wobec tragedii Zagłady.

5. Przełom na frontach i koniec II wojny światowej	▪ niemieckie ofensywy i porażki na frontach wschodnim oraz w Afryce w latach 1942–1943 ▪ początek sowieckiej ofensywy na froncie wschodnim od 1943 r. ▪ walki na froncie włoskim w latach 1943–1945 ▪ lądowanie aliantów w Normandii ▪ klęska III Rzeszy i koniec wojny w Europie ▪ przyczyny klęski państw osi ▪ ofensywa Stanów Zjednoczonych na Dalekim Wschodzie ▪ atak Stanów Zjednoczonych na Hiroszimę i Nagasaki ▪ kapitulacja Japonii i koniec wojny na Dalekim Wschodzie ▪ los cywilów pod okupacją japońską ▪ straty ludnościowe w czasie II wojny światowej	XLVII. II wojna światowa i jej etapy. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) charakteryzuje etapy agresji i aneksji obu totalitarnych mocarstw; 2) sytuuje w czasie i przestrzeni przełomowe wydarzenia II wojny światowej (polityczne i militarne). Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) omawia współpracę hitlerowskich Niemiec i ZSRS w latach 1939-1941; 4) charakteryzuje sytuację ludności cywilnej oraz jeńców wojennych, z uwzględnieniem przykładów eksterminacji.
6. Konferencje Wielkiej Trójki	▪ geneza Wielkiej Koalicji ▪ powstanie Wielkiej Koalicji ▪ Deklaracja Narodów Zjednoczonych ▪ działalność polityczna członków Wielkiej Koalicji ▪ Konferencje Wielkiej Trójki w Teheranie, Jałcie, Poczdamie ▪ Wielka Trójka a sprawa polska	XLVII. II wojna światowa i jej etapy. Zakres podstawowy. Uczeń: 3) sytuuje w czasie i przestrzeni przełomowe wydarzenia II wojny światowej (polityczne i militarne); 5) opisuje uwarunkowania militarne i polityczne konferencji Wielkiej Trójki (Teheran, Jałta, Poczdam) oraz przedstawia ich ustalenia. Zakres rozszerzony. Uczeń: 3) omawia narodziny i działalność Wielkiej Koalicji.
Powtórzenie. II wojna światowa		
POLSKA I POLACY W CZASIE II WOJNY ŚWIATOWEJ		
7. Polska i Polacy pod okupacją niemiecką	▪ współpraca niemiecko-radziecka od IX 1939 r. ▪ sytuacja Polaków na ziemiach wcielonych do III Rzeszy ▪ polityka III Rzeszy wobec społeczeństwa polskiego	XLVIII. Polska pod okupacją niemiecką i sowiecką. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) przedstawia realia życia codziennego w okupowanej Polsce;

	(eksterminacja elit, wysiedlenia, wywózki na roboty przymusowe do Niemiec) na terenie Generalnego Gubernatorstwa ▪ zbrodnie niemieckie wobec narodu polskiego: Palmiry, Auschwitz, Piaśnica, Ponary; ▪ terror hitlerowski (represje, obozy koncentracyjne i obozy zagłady, obóz dla dzieci w Łodzi, pacyfikacja Zamojszczyzny) ▪ niszczenie polskiej kultury ▪ prześladowanie Kościołów katolickiego i ewangelickiego ▪ polityka Niemców w stosunku do mniejszości narodowych ▪ sposoby upamiętniania zbrodni okupantów i heroizmu Polaków	2) wymienia i charakteryzuje przykłady zbrodni niemieckich i sowieckich zarówno tych o wymiarze ogólnokrajowym (np. [...] Auschwitz-Birkenau), jak i regionalnym (np. Palmiry, Piaśnica, Ponary); 3) porównuje system sowieckich i niemieckich obozów pracy, obozów koncentracyjnych oraz obozów zagłady; omawia kwestie deportacji i wysiedleń ludności polskiej. 7) omawia sposoby upamiętnienia zbrodni obu okupantów oraz heroizmu Polaków na przykładzie: • Muzeum Powstania Warszawskiego, • Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu, • Polskiego Cmentarza Wojennego w Katyniu. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) przedstawia decyzje władz okupacyjnych dotyczące terytorium Rzeczypospolitej i jej ludności; 3) porównuje oraz ocenia założenia i metody polityki III Rzeszy Niemieckiej i Związku Sowieckiego w okupowanej Polsce.
8. Polska i Polacy pod okupacją sowiecką	▪ ziemie polskie włączone do ZSRS ▪ polityka ZSRS wobec Polaków ▪ deportacje ludności polskiej w głąb ZSRS ▪ zbrodnie sowieckie: Katyń, Miednoje, Charków ▪ ludobójstwo ludności polskiej na Wołyniu i w Małopolsce Wschodniej ▪ postawy społeczeństwa polskiego wobec polityki okupantów ▪ sposoby upamiętniania zbrodni okupantów i heroizmu Polaków	XLVIII. Polska pod okupacją niemiecką i sowiecką. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) przedstawia realia życia codziennego w okupowanej Polsce; 2) wymienia i charakteryzuje przykłady zbrodni niemieckich i sowieckich – zarówno tych o wymiarze ogólnokrajowym (np. zbrodnia katyńska, [...]); 3) porównuje system sowieckich i niemieckich obozów pracy, obozów koncentracyjnych oraz obozów zagłady; omawia kwestie deportacji i wysiedleń ludności polskiej;

		4) wyjaśnia przyczyny i znaczenie konfliktu polsko-ukraińskiego, w tym ludobójstwa ludności polskiej na Wołyniu i w Małopolsce Wschodniej; 7) omawia sposoby upamiętnienia zbrodni obu okupantów oraz heroizmu Polaków na przykładzie: • Muzeum Powstania Warszawskiego, • Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu, • Polskiego Cmentarza Wojennego w Katyniu. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) przedstawia decyzje władz okupacyjnych dotyczące terytorium Rzeczypospolitej i jej ludności; 2) wyjaśnia rolę okupantów w zaognianiu trudnych relacji polsko-litewskich i polsko-ukraińskich; 3) porównuje oraz ocenia założenia i metody polityki III Rzeszy Niemieckiej i Związku Sowieckiego w okupowanej Polsce.
9. Rząd RP na uchodźstwie i Polskie Siły Zbrojne na obczyźnie	▪ utworzenie rządu polskiego na uchodźstwie ▪ tworzenie Polskich Sił Zbrojnych u boku aliantów ▪ udział Polaków w walkach w latach 1940–1941 ▪ działalność rządu polskiego na uchodźstwie ▪ nawiązanie stosunków dyplomatycznych z ZSRS i układ Sikorski–Majski ▪ utworzenie Armii Andersa w ZSRS ▪ sprawa zbrodni w Katyniu i zerwanie stosunków z polskim rządem londyńskim przez ZSRS ▪ ewakuacja Armii Andersa z ZSRS i dalsze jej losy ▪ Polskie Siły Zbrojne na frontach w latach 1942–1945 ▪ Polski rząd na uchodźstwie w latach 1943–1944 ▪ stosunek mocarstw do rządu polskiego na uchodźstwie	L. Działalność władz Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie i w okupowanym kraju. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) omawia działalność rządu Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie; 2) ocenia znaczenie układu Sikorski–Majski dla obywateli polskich, znajdujących się pod okupacją sowiecką; 3) przedstawia przykłady bohaterstwa żołnierzy polskich na frontach II wojny światowej; 4) analizuje politykę mocarstw wobec sprawy polskiej w czasie II wojny światowej.

		Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) opisuje położenie rządu Rzeczypospolitej Polskiej na arenie międzynarodowej; 2) charakteryzuje losy armii gen. Władysława Andersa; 3) charakteryzuje działania polskich formacji wojskowych na różnych frontach II wojny światowej.
10. Polskie Państwo Podziemne	▪ początki ruchu oporu i pierwsze organizacje zbrojne w okupowanej Polsce ▪ organizacja i cele Polskiego Państwa Podziemnego ▪ powstanie Armii Krajowej, jej polityczna i militarna działalność ▪ cywilne struktury PPP ▪ formy oporu wobec okupantów ▪ polityczna i militarna działalność Narodowych Sił Zbrojnych ▪ polityczna i militarna działalność Batalionów Chłopskich	L. Działalność władz Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie i w okupowanym kraju. Zakres podstawowy. Uczeń: 5) charakteryzuje organizację i cele Polskiego Państwa Podziemnego; 6) charakteryzuje polityczną i militarną działalność Armii Krajowej oraz Narodowych Sił Zbrojnych i Batalionów Chłopskich; wskazuje różne formy oporu wobec okupantów.
11. Akcja „Burza” i powstanie warszawskie	▪ akcja „Burza”, uwarunkowania polityczne ▪ geneza powstania warszawskiego ▪ wybuch powstania warszawskiego ▪ przebieg walk i sytuacja ludności cywilnej ▪ rzeź Woli ▪ następstwa powstania warszawskiego ▪ postawa aliantów i ZSRS wobec powstania warszawskiego ▪ upadek powstania warszawskiego ▪ bilans powstania warszawskiego ▪ sposób traktowania jeńców i ludności cywilnej	L. Działalność władz Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie i w okupowanym kraju. Zakres podstawowy. Uczeń: 7) omawia uwarunkowania i cele akcji „Burza”; 8) charakteryzuje powstanie warszawskie (uwarunkowania polityczne, przebieg walk, położenie ludności cywilnej, ludobójstwo na Woli, następstwa powstania, postawę aliantów i Związku Sowieckiego).
12. Początki Polski podporządkowanej ZSRS	▪ tworzenie komunistycznych władz Polski ▪ organizacje zbrojne utworzone przez komunistów ▪ armia Berlinga ▪ powstanie PKWN i jego manifest	LV. Proces przejmowania władzy przez komunistów w Polsce (1944–1948). Zakres podstawowy. Uczeń:

	▪ szlak bojowy „ludowego” Wojska Polskiego ▪ postanowienia dotyczące Polski na konferencji w Jałcie ▪ początki rządów komunistów w Polsce „lubelskiej” ▪ proces szesnastu	2) charakteryzuje okoliczności i etapy przejmowania władzy w Polsce przez komunistów.
Powtórzenie. Polska i Polacy w czasie II wojny światowej		
20. Polska po zakończeniu II wojny światowej	▪ straty demograficzne w Polsce po II wojnie światowej ▪ straty gospodarcze w Polsce po II wojnie światowej ▪ straty kulturowe w Polsce po II wojnie światowej ▪ ustalenie nowych granic państwa polskiego po II wojnie światowej, straty terytorialne ▪ przesiedlenia i migracje ludności ▪ emigracja powojenna	LV. Proces przejmowania władzy przez komunistów w Polsce (1944–1948). Zakres podstawowy. Uczeń: 1) opisuje straty demograficzne, terytorialne, gospodarcze i kulturowe po II wojnie światowej. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) ocenia następstwa społeczno-gospodarcze zmiany granic państwa polskiego; 2) omawia sytuację polskiej emigracji politycznej.
21. Kształtowanie się systemu komunistycznego w Polsce	▪ początki władzy komunistów w powojennej Polsce ▪ kształtowanie się i działania aparatu bezpieczeństwa w czasie kształtowania się systemu komunistycznego w Polsce ▪ reforma rolna ▪ nacjonalizacja przemysłu i handlu ▪ „bitwa o handel” ▪ gospodarka planowana ▪ legalna opozycja i jej zwalczanie ▪ referendum ludowe 1946 r. ▪ sfalszowane wybory do sejmu 1947 r. i uchwalenie małej konstytucji	LV. Proces przejmowania władzy przez komunistów w Polsce (1944–1948). Zakres podstawowy. Uczeń: 2) charakteryzuje okoliczności i etapy przejmowania władzy w Polsce przez komunistów; 3) omawia przejawy oporu społecznego wobec komunizmu, w tym działalność opozycji legalnej [...]; 4) charakteryzuje okres odbudowy oraz ocenia projekt i realizację reformy rolnej i nacjonalizacji przemysłu oraz handlu.
22. Polskie podziemie niepodległościowe i opór społeczny	▪ geneza powstania podziemia antykomunistycznego ▪ Zrzeszenie Wolność i Niezawisłość ▪ Narodowe Zjednoczenie Wojskowe ▪ wojna partyzancka podziemia z komunistami	LV. Proces przejmowania władzy przez komunistów w Polsce (1944–1948). Zakres podstawowy. Uczeń: 3) omawia przejawy oporu społecznego wobec

	▪ represje i działania aparatu bezpieczeństwa wobec polskiego podziemia niepodległościowego ▪ opór społeczny ▪ Kościół katolicki wobec władzy komunistycznej	komunizmu, w tym działalność opozycji legalnej oraz podziemia niepodległościowego.
23. Czasy stalinowskie	▪ Unifikacja i powstanie PZPR ▪ pozorny pluralizm ▪ sowietyzacja państwa ▪ konstytucja PRL z 1952 r. i zwięźczenie zmian ustroju politycznego ▪ plan sześcioletni i jego konsekwencje gospodarcze i społeczne ▪ próba kolektywizacji rolnictwa ▪ ocena przemian politycznych, gospodarczych i społecznych w Polsce w okresie stalinowskim ▪ rewolucja kulturowa ▪ walka z Kościołem ▪ terror stalinowski	LVI. Stalinizm w Polsce i jego erozja. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) charakteryzuje proces sowietyzacji na płaszczyźnie ustrojowej, społeczno-gospodarczej i kulturowej; 2) charakteryzuje terror stalinowski; 3) opisuje relacje państwo – Kościół w okresie stalinizmu. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) wyjaśnia założenia propagandy komunistycznej i charakteryzuje cechy sztuki socrealizmu; 2) ocenia efekty społeczne i gospodarcze planu sześcioletniego.
24. Polski Październik i czasy gomułkowskie	▪ PRL po śmierci Józefa Stalina ▪ pośrednie i bezpośrednie przyczyny Poznański Czerwca w 1956 r. ▪ Poznański Czerwiec ▪ objęcie funkcji I sekretarza KC PZPR przez Władysława Gomułkę ▪ polski Październik i popaździernikowa liberalizacja ▪ charakterystyka odwilży popaździernikowej. ▪ Milenium Chrztu Polski kontra Tysiąclecie Państwa Polskiego ▪ obchody milenijne, spór Gomułki z Kościołem katolickim ▪ orędzie biskupów polskich do biskupów niemieckich ▪ siermiężny socjalizm i kryzysy społeczne w latach 60. ▪ Marzec 1968 r.	LVI. Stalinizm w Polsce i jego erozja. Zakres podstawowy. Uczeń: 3) wyjaśnia przyczyny, postulaty i następstwa poznańskiego czerwca oraz znaczenie wydarzeń październikowych 1956 r. Zakres rozszerzony. Uczeń: 3) charakteryzuje przejawy odwilży popaździernikowej. LVII. Polska w latach 1957–1981. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) charakteryzuje system władzy w latach 60. [...] w PRL i stopień uzależnienia od ZSRS; 3) wyjaśnia genezę i następstwa kryzysów społecznych w latach 1968 [...]; 4) wyjaśnia społeczno-polityczną rolę Kościoła katolic-

		kiego, z uwzględnieniem roli prymasa Stefana Wyszyńskiego [...]. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) opisuje postawy społeczne wobec władzy komunistycznej (od negacji i oporu po przystosowanie i współpracę).
25. Polska w latach 70.	▪ rewolta grudniowa 1970 r. i odsunięcie od władzy Władysława Gomułki ▪ polityka wewnętrzna i zagraniczna Edwarda Gierka ▪ geneza i następstwa kryzysów społecznych lat 70. ▪ nowelizacja konstytucji ▪ protesty robotnicze w czerwcu 1976 r. ▪ narodziny opozycji demokratycznej w latach 1976–1980 ▪ rozwój struktur opozycyjnych ▪ wybór Karola Wojtyły na papieża ▪ rola papieża Jana Pawła II i jego wpływ na przemiany w Polsce i krajach sąsiednich	LVII. Polska w latach 1957–1981. Zakres podstawowy. Uczeń: 2) charakteryzuje system władzy w latach 60. i 70. w PRL i stopień uzależnienia od ZSRS; 3) wyjaśnia genezę i następstwa kryzysów społecznych w latach [...] 1970 i 1976; 4) wyjaśnia społeczno-polityczną rolę Kościoła katolickiego, ze szczególnym uwzględnieniem roli prymasa Stefana Wyszyńskiego oraz papieża Jana Pawła II i jego wpływu na przemiany w Polsce; 5) charakteryzuje i ocenia działalność opozycji politycznej w latach 1976–1980. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) opisuje postawy społeczne wobec władzy komunistycznej (od negacji i oporu po przystosowanie i współpracę).
26. Rewolucja „Solidarności” (1980–1981)	▪ przyczyny strajków w 1980 r. ▪ strajki i porozumienie sierpniowe ▪ powstanie NSZZ „Solidarność” ▪ wpływ „Solidarności” na przemiany społeczno-polityczne w Polsce i w Europie ▪ kryzys bydgoski ▪ stosunek władz PRL do NSZZ „Solidarność” ▪ sylwetki ikonicznych postaci Solidarności: Lecha	LVII. Polska w latach 1957–1981. Zakres podstawowy. Uczeń: 6) wyjaśnia przyczyny i następstwa strajków w 1980 r.; 7) charakteryzuje ruch społeczny „Solidarność” i ocenia jego wpływ na przemiany społeczno-polityczne w Polsce i w Europie. Zakres rozszerzony. Uczeń:

	Wałęsy, Anny Walentynowicz ▪ skutki strajków 1980 r. ▪ przyczyny stanu wojennego	2) przedstawia najważniejsze postacie „Solidarności” (z perspektywy ogólnopolskiej i lokalnej).
27. Stan wojenny (1981–1983)	▪ wprowadzenie stanu wojennego i internowanie opozycji ▪ Wojskowa Rada Ocalenia Narodowego ▪ charakterystyka stanu wojennego ▪ protesty społeczne i pacyfikacja kopalni „Wujek” ▪ postawy Polaków wobec stanu wojennego ▪ formy oporu społecznego wobec stanu wojennego ▪ delegalizacja „Solidarności” ▪ międzynarodowe reakcja na wprowadzenie stanu wojennego ▪ międzynarodowe wsparcie dla „Solidarności” ▪ rola ks. Jerzego Popiełuszki i okoliczności jego śmierci ▪ wzrost znaczenia Kościoła ▪ zniesienie stanu wojennego ▪ gospodarka i realia życia w latach 80. ▪ skutki stanu wojennego, pozorowanie dialogu	LVIII. Dekada 1981–1989. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) wyjaśnia przyczyny i skutki wprowadzenia stanu wojennego oraz formy oporu społecznego. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) ocenia międzynarodową reakcję na wprowadzenie stanu wojennego w Polsce; 2) opisuje relacje państwo – Kościół w latach 80., z uwzględnieniem postaci ks. Jerzego Popiełuszki; 3) opisuje znaczenie Kościoła katolickiego dla samoorganizacji Polaków po 13 grudnia 1981 r.; 4) charakteryzuje realia życia codziennego w PRL lat 80.
28. Przełom polityczny 1989 r.	▪ geneza kryzysu systemu komunistycznego w PRL ▪ początek dialogu komunistów z opozycją ▪ obrady i postanowienia Okrągłego Stołu w 1989 r. ▪ skutki zawarcia porozumienia Okrągłego Stołu ▪ wybory czerwcowe 1989 r. ▪ wybór Wojciecha Jaruzelskiego na prezydenta PRL ▪ powstanie i reformy rządu Tadeusza Mazowieckiego	LVIII. Dekada 1981–1989. Zakres podstawowy. Uczeń: 2) wyjaśnia przyczyny zawarcia porozumienia Okrągłego Stołu, opisuje i ocenia jego skutki.
29. Kultura w epoce PRL	▪ brak swobód twórczych ▪ osiągnięcia polskich twórców kultury w dziedzinie literatury, filmu i teatru, w kraju i na emigracji ▪ telewizja i kultura masowa ▪ muzyka	LVIII. Dekada 1981–1989. Zakres podstawowy. Uczeń: 3) rozpoznaje największe powojenne polskie osiągnięcia w dziedzinie kultury i nauki, z uwzględnieniem twórczości emigracyjnej.

Powtórzenie. Komunistyczna Polska i jej upadek		
Klasa 5		
Temat	Zagadnienia	Odniesienia do podstawy programowej
ŚWIAT PO 1945 R.		
13. Powojenna rzeczywistość	▪ polityczne, społeczne, gospodarcze i kulturowe skutki II wojny światowej ▪ konferencja w Poczdamie ▪ traktaty pokojowe w Paryżu ▪ rozliczenia zbrodniarzy wojennych ▪ powstanie i działalność Organizacji Narodów Zjednoczonych	LI. Świat po II wojnie światowej. Początek zimnej wojny. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) charakteryzuje polityczne, społeczne, gospodarcze i kulturowe skutki II wojny światowej. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) charakteryzuje zagadnienia związane z osądzeniem zbrodni wojennych popełnionych podczas II wojny światowej; 2) ocenia działalność Organizacji Narodów Zjednoczonych w powojennym świecie.
14. Powstanie dwubiegunowej Europy	▪ geneza zimnej wojny ▪ żelazna kurtyna ▪ plan Marshalla ▪ narodziny RWPG ▪ powstanie NATO i Układu Warszawskiego ▪ powojenna polityka mocarstw wobec Niemiec ▪ blokada Berlina Zachodniego ▪ powstanie NRD i RFN ▪ powstanie berlińskie 1953 r. ▪ budowa muru berlińskiego	LI. Świat po II wojnie światowej. Początek zimnej wojny. Zakres podstawowy. Uczeń: 2) wyjaśnia genezę zimnej wojny i wskazuje najpoważniejsze punkty zapalne w pierwszej jej fazie ([...], problem niemiecki); 3) wyjaśnia genezę NATO i Układu Warszawskiego; 4) omawia proces sowyetyzacji państw Europy Środkowo-Wschodniej i opór wobec komunizmu (Berlin – 1953 r. [...]).

15. Sowietyzacja państw Europy Środkowo-Wschodniej	▪ sowietyzacja państw Europy Środkowo-Wschodniej ▪ utworzenie Kominformu ▪ totalitaryzm w państwach bloku wschodniego ▪ zmiany w ZSRS po śmierci Stalina ▪ kryzys władzy w ZSRS po śmierci Stalina ▪ XX Zjazd KPZR i tajny raport Nikity Chruszczowa ▪ powstanie węgierskie 1956 r. ▪ Praska Wiosna 1968 r.	LI. Świat po II wojnie światowej. Początek zimnej wojny. Zakres podstawowy. Uczeń: 4) omawia proces sowietyzacji państw Europy Środkowo-Wschodniej i opór wobec komunizmu (Berlin – 1953 r., Węgry – 1956 r., Czechosłowacja – 1968 r.).
16. Konflikty okresu zimnej wojny i dekolonizacja	▪ wojna domowa w Chinach i skutki przejęcia władzy przez komunistów ▪ Wielki Skok Naprzód i rewolucja kulturalna w Chinach, system maoistowski ▪ relacje sowiecko-chińskie ▪ powstanie dwóch państw koreańskich ▪ wojna koreańska ▪ wojna w Indochinach ▪ wojna w Wietnamie ▪ kryzys kubański ▪ geneza procesów dekolonizacji ▪ dekolonizacja w Azji i Afryce ▪ skutki dekolonizacji i problemy krajów Trzeciego Świata	LI. Świat po II wojnie światowej. Początek zimnej wojny. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) charakteryzuje polityczne, społeczne, gospodarcze i kulturowe skutki II wojny światowej; 2) wyjaśnia genezę zimnej wojny i wskazuje najpoważniejsze punkty zapalne w pierwszej jej fazie (wojna w Korei, problem niemiecki); 5) charakteryzuje skutki przejęcia władzy w Chinach przez komunistów. Zakres rozszerzony. Uczeń: 4) omawia przemiany w Chinach po II wojnie światowej; charakteryzuje system maoistowski. LII. Dekolonizacja, integracja i nowe konflikty. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) wyjaśnia genezę i skutki procesów dekolonizacyjnych w Azji i Afryce; 2) wyjaśnia przyczyny i przedstawia skutki konfliktów zimnowojennych, w tym: wojny w Wietnamie, kryzysu kubańskiego oraz wojny w Afganistanie. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) charakteryzuje tzw. rok Afryki.

17. Konflikty na Bliskim Wschodzie	▪ powstanie państwa Izrael ▪ geneza konfliktu arabsko-izraelskiego ▪ wojna o niepodległość Izraela ▪ kryzys sueski ▪ wojna sześciodniowa ▪ wojna Jom Kippur ▪ Organizacja Wyzwolenia Palestyny ▪ działalność Jasera Arafat i Autonomia Palestyńska ▪ wojna w Libanie ▪ powstanie Państwa Palestyńskiego ▪ rola mocarstw światowych w konflikcie bliskowschodnim (rewolucja islamska w Iranie, wojna iracko-irańska oraz pierwsza wojna w Zatoce Perskiej)	LI. Świat po II wojnie światowej. Początek zimnej wojny. Zakres rozszerzony. Uczeń: 3) wyjaśnia okoliczności utworzenia państwa Izrael i genezę konfliktu arabsko-izraelskiego. LII. Dekolonizacja, integracja i nowe konflikty. Zakres podstawowy. Uczeń: 3) wyjaśnia charakter konfliktów na Bliskim Wschodzie, ze szczególnym uwzględnieniem konfliktu arabsko-izraelskiego.
18. Ku wspólnej Europie	▪ geneza integracji europejskiej ▪ ojcowie zjednoczonej Europy ▪ Europejska Wspólnota Węgla i Stali ▪ Europejska Wspólnota Gospodarcza ▪ Rozszerzanie i zacieśnianie Wspólnoty Europejskiej ▪ traktat z Maastricht ▪ powstanie Unii Europejskiej ▪ instytucje Unii Europejskiej	LII. Dekolonizacja, integracja i nowe konflikty. Zakres podstawowy. Uczeń: 3) charakteryzuje genezę i etapy integracji europejskiej. LIV. Świat na przełomie tysiącleci. Zakres podstawowy. Uczeń: 2) charakteryzuje procesy integracyjne [...] w Europie.
19. Przemiany cywilizacyjne na świecie w drugiej połowie XX w.	▪ trzecia rewolucja przemysłowa ▪ podbój kosmosu ▪ rozwój kultury masowej ▪ ruchy feministyczne i równouprawnienie kobiet ▪ walka z rasizmem ▪ kryzys religijności i sobór watykański II ▪ rewolta studencka 1968 r. ▪ subkultury młodzieżowe ▪ rewolucja obyczajowa ▪ organizacje terrorystyczne i ich działalność	LI. Świat po II wojnie światowej. Początek zimnej wojny. Zakres rozszerzony. Uczeń: 5) przedstawia przemiany kulturowe i cywilizacyjne na świecie w latach zimnej wojny. LII. Dekolonizacja, integracja i nowe konflikty. Zakres rozszerzony. Uczeń: 2) wyjaśnia przyczyny i uwarunkowania rozwoju terroryzmu w Europie i na świecie. LIII. Przemiany cywilizacyjne na świecie. Zakres podstawowy. Uczeń:

		1) analizuje najważniejsze przemiany kulturowe i społeczne po II wojnie światowej; 2) charakteryzuje tło kulturowe oraz konsekwencje rewolty studenckiej i rewolucji seksualnej przełomu lat 60. i 70. Zakres rozszerzony. Uczeń: 2) wyjaśnia znaczenie Soboru Watykańskiego II oraz tzw. reform posoborowych dla działalności Kościoła katolickiego w świecie i idei ekumenizmu; 3) wyjaśnia przyczyny wzrostu znaczenia islamu we współczesnym świecie, z uwzględnieniem rozwoju ruchów fundamentalistycznych; 4) charakteryzuje rolę kultury masowej i sportu we współczesnym świecie.
Powtórzenie. Świat po 1945 r.		
POLSKA I ŚWIAT W XX–XXI W.		
30. Jesień Narodów i rozpad ZSRS	▪ reformy Michaiła Gorbaczowa w ZSRS, pierestrojka ▪ sytuacja w państwach bloku wschodniego po upadku ZSRS ▪ Jesień Narodów zapoczątkowany przemianami w Polsce ▪ koniec komunizmu na Węgrzech ▪ koniec komunizmu w NRD i zjednoczenie Niemiec ▪ koniec komunizmu w Czechosłowacji ▪ koniec komunizmu w Rumunii ▪ koniec komunizmu w Bułgarii ▪ kryzys polityczny w ZSRS ▪ rozpad ZSRS i jego skutki	LIV. Świat na przełomie tysiącleci. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) charakteryzuje przemiany społeczno-polityczne w Europie Środkowej i Wschodniej w latach 1989–1991; 2) charakteryzuje procesy integracyjne i dezintegracyjne w Europie. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) porównuje proces obalania komunizmu w krajach Europy Środkowo-Wschodniej i transformacji ustrojowej tych państw.

	▪ problemy społeczne państw postkomunistycznych ▪ problemy polityczne państw postkomunistycznych ▪ podział Czechosłowacji ▪ podobieństwa i różnice w procesie obalania komunizmu w krajach Europy Środkowo-Wschodniej	
31. Współczesne konflikty zbrojne i zagrożenia dla świata	▪ polityczny układ sił na świecie pod koniec XX w. ▪ gospodarczy układ sił na świecie pod koniec XX w. ▪ konflikty na terenie byłej Jugosławii ▪ rozpad Jugosławii ▪ atak terrorystyczny z 11 września 2001 r. ▪ wojna w Afganistanie ▪ druga wojna w Iraku ▪ Światowy kryzys finansowy i arabska wiosna ▪ Wojna domowa w Syrii ▪ Ekspansja Rosji pod rządami Putina ▪ Chiny – nowe supermocarstwo	LIII. Przemiany cywilizacyjne na świecie. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) wyjaśnia przyczyny wzrostu znaczenia islamu we współczesnym świecie z uwzględnieniem rozwoju ruchów fundamentalistycznych. LIV. Świat na przełomie tysiącleci. Zakres podstawowy. Uczeń: 5) charakteryzuje procesy integracyjne oraz dezintegracyjne w Europie. Zakres rozszerzony. Uczeń: 2) wyjaśnia przyczyny rosnącego znaczenia Chin w świecie współczesnym; 6) charakteryzuje nowe zagrożenia dla ładu międzynarodowego.
32. Transformacja ustrojowa i III Rzeczpospolita	▪ wybory prezydenckie w 1990 r. i prezydentura Lecha Wałęsy ▪ pierwsze wolne wybory do sejmu ▪ rząd Jana Olszewskiego i kontrowersje wokół lustracji ▪ rząd Hanny Suchockiej i mała konstytucja ▪ rządy koalicji SLD–PSL ▪ prezydentura Aleksandra Kwaśniewskiego ▪ Konstytucja RP z 1997 r. ▪ rządy AWS i ich reformy ▪ drugie rządy lewicy ▪ pierwsze rządy PiS	LIX. Narodziny III Rzeczypospolitej i jej miejsce w świecie na przełomie XX i XXI w. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) opisuje kluczowe przemiany ustrojowe w latach 1989–1997 i wyjaśnia ich międzynarodowe uwarunkowania; 2) ocenia proces transformacji ustrojowej i gospodarczej. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) wyjaśnia kontrowersje wokół problemu dekomunizacji

	▪ koalicja PO–PSL ▪ polityczne spory dotyczące lustracji, dekomunizacji i reformy gospodarczej w latach 90. ▪ ocena społecznych kosztów transformacji gospodarczej	i lustracji; 3) charakteryzuje polityczne spory o kształt wolnej Polski; 4) ocenia społeczne koszty transformacji.
33. Polska droga do NATO i Unii Europejskiej	▪ podstawy nowej polityki zagranicznej III Rzeczypospolitej ▪ stosunki polsko-niemieckie ▪ Grupa Wyszehradzka ▪ Polska droga do NATO ▪ Polska droga do Unii Europejskiej ▪ przystąpienie do NATO ▪ przystąpienie do Unii Europejskiej ▪ zacieśnianie sojuszu z USA ▪ polska polityka wschodnia	LIX. Narodziny III Rzeczypospolitej i jej miejsce w świecie na przełomie XX i XXI w. Zakres podstawowy. Uczeń: 3) charakteryzuje i ocenia polską politykę zagraniczną, w tym przystąpienie Polski do NATO i do Unii Europejskiej. Zakres rozszerzony. Uczeń: 5) charakteryzuje stosunki Polski z państwami sąsiednimi.
Powtórzenie. Polska i świat w XX–XXI w.		

5. Procedury osiągania szczegółowych celów edukacyjnych

W pracy nauczyciela osiąganie zakładanych celów edukacyjnych wymaga odpowiedniego doboru metod, technik i środków dydaktycznych, które w dużej mierze zależą od indywidualnych możliwości i potrzeb uczniów. Nauczyciel powinien pamiętać, że mając swobodę w doborze metod i środków dydaktycznych świadomie decyduje o jakości nauczania i wynikających zeń efektów. Osiąganie celów edukacyjnych powinno być także dostosowane do możliwości organizacyjnych szkoły.

Do najczęściej stosowanych i zalecanych metod nauczania historii należą:

- wykład,
- rozmowa nauczająca,
- praca z mapą,
- praca z tekstem źródłowym,
- praca z dokumentami audiowizualnymi,
- praca z ikonografią,
- analiza SWOT,
- burza mózgów,
- mapa mentalna,
- metaplan,
- dyskusja,
- debata „za” i „przeciw”,
- debata oksfordzka,
- drzewo decyzyjne,
- drama,
- kula śniegowa,
- gry dydaktyczne,
- projekt edukacyjny,
- portfolio.

Wybór właściwej metody i jej zastosowanie mają na celu nie tylko przekazywanie wiedzy, lecz także doskonalenie u uczniów umiejętności ponadprzedmiotowych, takich jak:

- myślenie – rozumiane jako złożony proces umysłowy, polegający na formułowaniu wniosków, abstrahowaniu, rozumowaniu, rozwiązywaniu problemów, wyrażaniu sądów;
- rozwijanie myślenia: analitycznego, syntetycznego, logicznego, komputacyjnego, przyczynowo-skutkowego, kreatywnego, abstrakcyjnego;
- czytanie – rozumiane jako umiejętność łącząca zarówno rozumienie sensów, jak i znaczeń symbolicznych wypowiedzi;
- komunikowanie się w języku ojczystym;
- kreatywne rozwiązywanie problemów z różnych dziedzin;
- sprawne posługiwanie się nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi;
- samodzielne docieranie do informacji, dokonywanie ich selekcji, syntezy oraz wartościowania, rzetelnego wykorzystywania źródeł;
- systematyczne uczenie się, porządkowanie i pogłębianie zdobytej wiedzy;
- współpraca w grupie;
- podejmowanie działań indywidualnych.

Nauczyciel powinien w miarę możliwości zachęcać uczniów do aktywności pozaszkolnej i pozalekcyjnej, tj. organizować wycieczki do miejsc pamięci i muzeów, w tym: Muzeum Powstania Warszawskiego, Muzeum II Wojny Światowej w Gdańsku, Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu, Polskiego Cmentarza Wojennego w Katyniu, Muzeum Polaków Ratujących Żydów podczas II wojny światowej im. Rodziny Ulmów w Markowej, Cmentarza Powązkowskiego w Warszawie, Cmentarza Obrońców Lwowa oraz wszystkich innych miejsc upamiętniających kluczowe wydarzenia historyczne.

Oprócz wycieczek do miejsc pamięci i muzeów ciekawą formą aktywności pozalekcyjnej edukacji historycznej, do której warto zachęcać uczniów, są:

- wymiany młodzieżowe,
- pobyty studyjne,
- projekty,
- konkursy,
- olimpiady,
- akademie szkolne,
- uroczystości rocznicowe,
- rekonstrukcje historyczne,
- multimedialne wystawy muzealne.

5.1 Przykładowy scenariusz zajęć w miejscu pamięci

Przybyszu! Z jakiegokolwiek kraju przychodzisz, zwróć uwagę na pozostałości tego obozu. Zastanów się i uczynь wszystko, by twoja pielgrzymka nie była daremna, jak nie była daremna nasza śmierć...

Dla ciebie i twoich dzieci popioły Auschwitz stanowią ostrzeżenie. Czyn tak, by okropny owoc nienawiści, której ślady widziałeś tutaj, nie wydał nowego nasienia ani jutro, ani nigdy.

Primo Levi, *Czy to jest człowiek*, Kraków 2008.

Oczekiwane osiągnięcia

Uczeń:

- zna daty założenia i wyzwolenia obozu;
- zna biografie: Reichsführera SS Heinricha Himmlera, SS-Gruppenführera Ericha von dem Bach-Zelewskiego, SS-Obersturmführera Rudolfa Hößa, SS-Obersturmbannführera Arthura Liebehenschela, SS-Sturmbannführera Richarda Baera, dr. Josefa Mengele, rotmistrza Witolda Pileckiego, Władysława Bartoszewskiego, Tadeusza Borowskiego, Augusta Kowalczyka, Edith Stein;
- rozumie pojęcia i terminy: obóz zagłady, obóz koncentracyjny, podobóz, fabryka śmierci, Szoah, Holokaust, ludobójstwo, eksterminacja, Sonderkommando, krematorium, komora gazowa, kapo, karczer, łaźnia, marsze śmierci, Ściana Śmierci, „ostateczne rozwiązanie kwestii żydowskiej”, SS-man;
- potrafi wskazać na mapie Europy miejscowości, w których znajdowały się obozy zagłady i obozy koncentracyjne;
- potrafi opisać plan obozu Auschwitz I, Auschwitz II (Birkenau);
- potrafi wyjaśnić przyczyny negowania Holokaustu (kłamstwo oświęcimskie);
- potrafi wskazać zagrożenia płynące z braku pielęgnacji pamięci narodowej.

Metody i forma zajęć

Praca w grupie, wykład, rozmowa nauczająca, dyskusja, praca z mapą, praca ze źródłami.

Przygotowanie uczniów przed zaplanowanym wyjazdem

Przed wyjazdem nauczyciel dzieli uczestników na grupy, którym przydziela określone zadania. Następnie na lekcji grupy dzielą się zdobytymi informacjami.

Grupa I

Przedstawia informacje na temat obozu Auschwitz I, Auschwitz II (Birkenau) – założenie, rozwój obozów, wyzwolenie.

Grupa II

Wyjaśnia terminy: obóz zagłady, obóz koncentracyjny; wskazuje na mapie Europy miejscowości, w których znajdowały się obozy zagłady i obozy koncentracyjne, opisuje plan obozów: Auschwitz I, Auschwitz II (Birkenau).

Grupa III

Wyjaśnia pojęcia: podobóz, Holokaust, Szoah, fabryka śmierci, ludobójstwo, eksterminacja, Sonderkommando, krematorium, komora gazowa, kapo, łaźnia, karcer, Ściana Śmierci, marsze śmierci, „ostateczne rozwiązanie kwestii żydowskiej”, SS-man.

Grupa IV

Przedstawia informacje o: Reichsführerze SS Heinrichu Himmlerze, SS-Gruppenführerze Erichu von dem Bach-Zelewskim, SS-Hauptsturmführerze Rudolfie Hössie, SS-Obersturmbannführerze Arthurze Liebehenschelu, SS-Sturmbannführerze Richardzie Baerze, dr. Josefie Mengele.

Grupa V

Przedstawia informacje o więźniach obozu: rotmistrzu Witoldzie Pileckim, Władysławie Bartoszewskim, Tadeuszu Borowskim, Auguście Kowalczyku, Edith Stein.

Zwiedzanie obozu

Podczas zwiedzania z przewodnikiem uczniowie robią notatki, fotografie, zadają pytania przewodnikowi lub nauczycielowi.

Aby uczcić pamięć wszystkich więźniów zamordowanych w obozie, uczniowie składają pamiątkową wiązaną kwiatów i zapalają znicze pod Ścianą Śmierci – miejscem rozstrzeliwania więźniów.

Podsumowanie wyjazdu do miejsca pamięci

Po powrocie z wyjazdu należy uporządkować zdobyte wiadomości i przeprowadzić zajęcia je utrwalające. Notatki i fotografie, można wykorzystać w trakcie składania gazetki szkolnej lub umieścić na stronie internetowej szkoły.

Po powrocie uczeń powinien:

- umieć wykorzystać zdobytą wiedzę podczas wizyty w byłym obozie Auschwitz I, Auschwitz II (Birkenau),
- uświadomić sobie i próbować zrozumieć istotę tragedii Żydów europejskich w Auschwitz I, Auschwitz II (Birkenau),
- uświadomić sobie skalę zbrodni nazistowskich na terenie Auschwitz I, Auschwitz II

(Birkenau),

- uświadomić sobie wyjątkowość miejsca pamięci, jakim jest Auschwitz I, Auschwitz II (Birkenau),
- uwrażliwić się na kwestię zagłady Żydów,
- uświadomić sobie rolę, jaką dziś pełni Muzeum w Europie i na świecie.

Ćwiczenie podsumowujące

Dyskusja na temat:

Czym jest dla nas Auschwitz i czym powinno być dla przyszłych pokoleń?

Nauczyciel kieruje prośbę do uczniów, aby w dyskusji wykorzystali motto zajęć.

Praca domowa

Napisz reportaż z wizyty w Miejsu Pamięci i Muzeum Auschwitz-Birkenau.

6. Zakładane osiągnięcia uczniów

Podstawa programowa kształcenia ogólnego historii dla czteroletniego liceum ogólnokształcącego i pięcioletniego technikum określa przewidywane osiągnięcia uczniów w sposób następujący:

W zakresie rozumienia wydarzeń i procesów historycznych. Uczeń:

- rozumie związki przyczynowo-skutkowe zachodzące pomiędzy wydarzeniami i procesami historycznymi,
- rozumie ideę wolności,
- świadomie i odpowiedzialnie współtworzy europejską wspólnotę wartości,
- dostrzega różnorodność kulturową współczesnego świata,
- dostrzega zachodzące związki pomiędzy historią regionu, Polski i świata,
- w podstawowy sposób ocenia zjawiska historyczne oraz zachodzące na przestrzeni wieków procesy społeczno-kulturowe i polityczno-gospodarcze
- rozumie i wyjaśnia podstawowe pojęcia historyczne,
- dzięki wiedzy o wydarzeniach z dziejów narodu polskiego i dziejów powszechnych, krytycznie odnosi się do przeszłości, lepiej rozumie teraźniejszość,
- ocenia rolę jednostek, np. Ireny Sendlerowej, w kreowaniu wydarzeń oraz procesów historycznych,
- rozumie znaczenie symboli narodowych,
- dostrzega szczególną rolę miejsc pamięci i muzeów.

W zakresie umiejętności. Uczeń:

- porządkuje i synchronizuje wydarzenia z historii powszechnej oraz dziejów ojczystych,
- dostrzega zmienność i dynamikę wydarzeń w dziejach oraz ciągłość procesów historycznych i cywilizacyjnych,
- analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok,
- dostrzega zależność pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego,
- analizuje i rozpoznaje rodzaje źródeł, ocenia przydatność źródła do wyjaśnienia problemu historycznego,

- kształtuje umiejętność krytycznej analizy źródeł historycznych,
- dostrzega mnogość perspektyw badawczych oraz różnorakie interpretacje historii i ich przyczyny,
- ugruntowuje potrzebę poznawania przeszłości dla rozumienia współczesnych mechanizmów społecznych i kulturowych,
- tworzy narrację historyczną w ujęciu przekrojowym, jak i problemowym,
- dostrzega problem i buduje argumentację, uwzględniając różne aspekty procesu historycznego,
- dokonuje selekcji i hierarchizacji oraz integruje informacje pozyskane z różnych źródeł wiedzy.

7. Liczba godzin przeznaczonych na realizację podstawy programowej

W podstawie programowej treści nauczania obejmują 59 działów tematycznych, w których znajdują się wymagania zarówno z zakresu podstawowego, jak i z zakresu rozszerzonego. Realizacja poszczególnych działów tematycznych w danej klasie, z uwzględnieniem podstawowego i rozszerzonego zakresu kształcenia, w liceum przedstawia się w sposób następujący:

- 1) klasa 1 – starożytność – średniowiecze;
- 2) klasa 2 – do 1815 r.;
- 3) klasa 3 – do 1939 r.;
- 4) klasa 4 liceum ogólnokształcącego – po 1939 r.

Liczba godzin przewidziana na realizację podstawy programowej w czteroletnim liceum ogólnokształcącym:

Klasa	Zakres podstawowy	Zakres rozszerzony
1.	2 h	6 h
2.	2 h	
3.	2 h	
4.	1 h	
Łącznie	7 h	6 h

Realizacja poszczególnych działów tematycznych w danej klasie, z uwzględnieniem podstawowego i rozszerzonego zakresu kształcenia, w technikum przedstawia się w sposób następujący:

- 1) klasa 1 – starożytność – średniowiecze;
- 2) klasa 2 – średniowiecze w Polsce, Polska i Europa w XVI w.;
- 3) klasa 3 – Rzeczpospolita i Europa w XVII, XVIII oraz 1. poł. XIX w. oraz Europa w 2. poł. XIX w.;

4) klasa 4 – Polska w 2. poł. XIX w. oraz Polska i świat w czasie I wojny światowej, dwudziestolecie międzywojennym, w czasie II wojny światowej, oraz Polska po II wojnie światowej do 1989 r.

5) klasa 5 – świat po II wojnie światowej oraz Polska i świat na przełomie XX i XXI w.

Liczba godzin przewidziana na realizację podstawy programowej w pięcioletnim technikum:

Klasa	Zakres podstawowy	Zakres rozszerzony
1.	1 h	6 h
2.	1 h	
3.	2 h	
4.	2 h	
5.	1 h	
Łącznie	7 h	6 h

8. Propozycje oceniania postępów ucznia

Ocenianie osiągnięć edukacyjnych polega na rozpoznawaniu przez nauczyciela poziomu i postępów w opanowaniu przez ucznia wiadomości i umiejętności, a także na odnotowywaniu jego aktywności. Nauczyciel formułuje ocenę w odniesieniu do wymagań edukacyjnych wynikających z przyjętego programu nauczania.

Ocenianie bieżące z zajęć edukacyjnych ma na celu monitorowanie pracy ucznia oraz przekazywanie uczniowi informacji o jego osiągnięciach edukacyjnych poprzez wskazanie, co uczeń robi dobrze, co wymaga poprawy oraz jak powinien dalej się uczyć.

Uczeń powinien być oceniany przez nauczyciela za wszystkie znaczące osiągnięcia związane z realizowanym programem z uwzględnieniem wysiłku włożonego w realizację poszczególnych celów.

Zasady, którymi powinien kierować się nauczyciel w procesie edukacyjnym:

1. Zasady pierwszorzędne:

- ocena ucznia jest rzetelną informacją zwrotną o efektywności uczenia się i postawie, tj. zaangażowaniu na lekcji, samodzielności, pomysłowości, aktywności;
- ocena opiera się na znanych uczniowi wymaganiach programowych;
- uczeń dobrze zna kryteria oceniania;
- oceniane jest to, co uczeń umie, a nie to, czego nie potrafi;
- ocenianie ucznia jest systematyczne.

2. Zasady drugorzędne:

- w ocenianiu są wykorzystywane różnorodne sposoby zbierania informacji o osiągnięciach ucznia;

- b) ocena pomaga uczniowi podejmować decyzje dotyczące jego przyszłości;
- c) w ocenianiu stwarzane są sytuacje problemowe wymagające łączenia wiedzy z różnych działów i przedmiotów;
- d) ocena motywuje ucznia do dalszej pracy.

Przedmiotem oceny są:

- wypowiedzi ustne na określony temat,
- prace domowe (wypracowania, prezentacje multimedialne, plakaty itp.),
- sprawdziany (kartkówki, testy, prace klasowe),
- prace na lekcji (np. praca w grupie),
- praca z mapą,
- praca ze źródłami,
- teczki portfolio,
- referaty,
- aktywny udział w zajęciach,
- umiejętność korzystania z różnych źródeł informacji,
- udział w konkursach przedmiotowych, debatach, projektach itp.

8.1 Propozycje kryteriów wymagań ogólnych na poszczególne oceny z historii

w klasach 1–5

Ocenę niedostateczną otrzymuje uczeń, który:

- nie opanował treści zawartych w podstawie programowej,
- nie posiada umiejętności umiejscawiania wydarzeń w czasie i przestrzeni,
- nie opanował w najmniejszym stopniu umiejętności związanych z myśleniem historycznym i stosowaniem treści historycznych,
- w sposób błędny i niedojrzały formułuje oceny i wysuwa wnioski,
- nie posługuje się terminologią historyczną,
- nie rozumie i nie potrafi wykonać prostych zadań nawet przy pomocy nauczyciela,
- nie potrafi odtworzyć istotnych elementów materiału opracowywanego na lekcjach,
- nie potrafi zbudować prostej wypowiedzi na zadany temat (jego język jest ubogi i niekomunikatywny).

Ocenę dopuszczającą otrzymuje uczeń, który:

- w minimalnym stopniu opanował wiedzę określoną w podstawie programowej,
- sytuuje najważniejsze wydarzenia w czasie i przestrzeni,
- przy pomocy nauczyciela rozpoznaje związki przyczynowo-skutkowe,
- przy pomocy nauczyciela potrafi określić rodzaj źródła, odszukuje najważniejsze informacje w źródle pisanym,
- kojarzy główne postacie historyczne,
- w stopniu minimalnym i wybiórczo posługuje się terminologią historyczną,
- zna daty roczne przełomowych wydarzeń,

- przedstawia przy pomocy nauczyciela wyniki swojej pracy w formie ustnej i pisemnej,
- wykonuje proste zadania teoretyczne i praktyczne o minimalnym stopniu trudności,
- ma trudności ze zbudowaniem prostej wypowiedzi na zadany temat,
- rzadko bierze aktywny udział w lekcji.

Ocenę dostateczną otrzymuje uczeń, który posiadał kompetencje określone na ocenę dopuszczającą, a ponadto:

- opanował minimum wiadomości i umiejętności przewidzianych w podstawie programowej,
- dostrzega podstawowe związki przyczynowo-skutkowe pomiędzy faktami historycznymi,
- dokonuje selekcji podstawowych faktów,
- w sposób podstawowy posługuje się terminologią historyczną,
- odnajduje najważniejsze informacje w źródłach pisanych oraz dokonuje ich analizy,
- wyciąga proste wnioski z otrzymanych informacji ze źródeł,
- pod kierunkiem nauczyciela wykorzystuje otrzymane informacje z różnych źródeł,
- poprawnie umiejscawia wydarzenia w czasie i przestrzeni,
- sprawnie posługuje się mapą,
- podejmuje próby wykonania powierzonych zadań,
- wykonuje proste zadania pisemne,
- formułuje krótkie i proste wypowiedzi na zadany temat, stara się budować krótką narrację historyczną,
- odróżnia fakty od opinii,
- wykazuje niewielką aktywność na lekcjach.

Ocenę dobrą otrzymuje uczeń, który posiadał kompetencje określone na oceny dopuszczającą i dostateczną, a ponadto:

- opanował wiedzę i umiejętności historyczne określone w podstawie programowej,
- dostrzega złożoność związków przyczynowo-skutkowych między wydarzeniami,
- potrafi samodzielnie wyciągać ogólne wnioski,
- poprawnie umiejscawia w czasie i przestrzeni wydarzenia i procesy historyczne,
- analizuje i porównuje informacje zawarte w różnych typach źródeł,
- samodzielnie gromadzi, porządkuje i wykorzystuje informacje z różnych źródeł,
- prawidłowo posługuje się terminologią historyczną,
- prawidłowo posługuje się mapą,
- identyfikuje i charakteryzuje dokonania najważniejszych postaci historycznych,
- wykonuje wszystkie rodzaje ćwiczeń związane z orientacją w czasie i przestrzeni,
- inspirowany przez nauczyciela potrafi samodzielnie rozwiązywać zadania o pewnym stopniu trudności,
- poprawnie i swobodnie wypowiada się na wybrane tematy,
- poprawnie formułuje i uzasadnia własne poglądy i opinie,
- pracuje systematycznie,
- pracuje w grupie,
- aktywnie uczestniczy w lekcjach.

Ocenę bardzo dobrą otrzymuje uczeń, który posiadał kompetencje określone na oceny dopuszczającą, dostateczną i dobrą, a ponadto:

- opanował w niemal pełnym stopniu wiadomości i umiejętności ujęte w podstawie programowej,
- ma wiedzę i umiejętności historyczne określone w podstawie programowej i potrafi się nimi posłużyć przy różnych sytuacjach,
- samodzielnie analizuje i porównuje dane z różnych źródeł historycznych oraz dokonuje ich interpretacji,
- zauważa różnorodność interpretacji wydarzeń i procesów historycznych,
- potrafi swobodnie wypowiadać się na temat przyczyn, przebiegu i skutków wydarzeń oraz zjawisk historycznych i społecznych,
- samodzielnie wyciąga złożone wnioski,
- samodzielnie dokonuje oceny postaci historycznych,
- łączy wiedzę z różnych przedmiotów i źródeł różnego typu,
- samodzielnie analizuje i interpretuje teksty źródłowe,
- bierze udział w konkursach historycznych,
- uczestniczy w realizacji zadań dodatkowych,
- odnosi pewne sukcesy w konkursach przedmiotowych.

Ocenę celującą otrzymuje uczeń, który posiadał kompetencje określone na oceny dopuszczającą, dostateczną, dobrą i bardzo dobrą, a ponadto:

- bardzo dobrze opanował materiał podstawy programowej,
- ma wiedzę i umiejętności wykraczające poza podstawę programową,
- stale poszerza swoją wiedzę o wiadomości wykraczające poza podstawę programową, czyta książki, czasopisma, artykuły o treści historycznej,
- wykazuje szczególne zainteresowanie przedmiotem,
- zna literaturę popularnonaukową i specjalistyczną zgodną z omawianym tematem,
- potrafi zastosować zdobytą wiedzę w różnych sytuacjach problemowych,
- samodzielnie formułuje i rozwiązuje problemy historyczne,
- jest krytyczny w stosunku do różnego rodzaju źródeł historycznych,
- samodzielnie selekcionuje i hierarchizuje zdobytą wiedzę,
- samodzielnie wykonuje zadania o wysokim i bardzo wysokim stopniu trudności, nie popełniając przy tym żadnych błędów merytorycznych,
- wnosi twórczy wkład do pracy na lekcji,
- potrafi podczas dyskusji udowodnić swoje zdanie, odpowiednio je argumentując,
- potrafi samodzielnie planować i organizować własną pracę,
- wykazuje stałą aktywność na lekcjach,
- wypowiedzi ustne i pisemne charakteryzują się nienaganną polszczyzną,
- samodzielnie rozwija swoje zainteresowania, odnosi sukcesy w konkursach i olimpiadach przedmiotowych.

9. Sposoby ewaluacji programu

9.1. Ewaluacja

W procesie nauczania nauczyciel powinien podejmować wszelkie działania, na podstawie których pozyska informacje o skuteczności realizacji programu nauczania. Działania powinny

mieć charakter ogólny i uniwersalny. Dzięki nim nauczyciel będzie w stanie jednoznacznie ustalić, czy oczekiwania i przyjęte założenia wobec programu nauczania zostały spełnione, czy planowane i osiągnięte rezultaty są tożsame, wreszcie, czy trud włożony w realizację niniejszego programu został zrównoważony zadawalającymi osiągnięciami uczniów.

Z tego powodu w trakcie procesu nauczania nauczyciel powinien na bieżąco kontrolować:

- sposób realizacji treści programowych,
- skuteczność doboru metod, technik i środków dydaktycznych.

Uzyskane w wyniku podjętych działań informacje nauczyciel powinien wykorzystać do ewentualnej modyfikacji pracy.

9.2. Cele ewaluacji

- Sprawdzenie, czy cele zakładane w programie nauczania przedmiotu historia zostały osiągnięte.
- Systematyczne kontrolowanie sposobu realizacji treści programowych i metod prowadzenia zajęć.
- Ustalenie stopnia efektywności nauczania.
- Dostosowanie programu do indywidualnych potrzeb i oczekiwań uczniów.
- Określenie czynników, które wpływają na osiągnięcia uczniów.
- Zebranie niezbędnych informacji do modyfikacji programu.

9.3. Kryteria ewaluacji

- Powyżej 90% pozytywnych opinii – cele zostały osiągnięte w stopniu bardzo wysokim.
- Powyżej 75% pozytywnych opinii – cele zostały osiągnięte w stopniu wysokim.
- Powyżej 60% pozytywnych opinii – cele zostały osiągnięte w stopniu średnim.
- Powyżej 50% pozytywnych opinii – cele zostały osiągnięte w stopniu zadowalającym.
- Poniżej 50% pozytywnych opinii – cele zostały osiągnięte w minimalnym stopniu.

9.4. Pytania kluczowe

- Jak przebiega proces nauczania przedmiotu historia?
- Czy wszystkie cele zawarte w programie zostały zrealizowane?
- Jakie czynniki miały wpływ na osiągnięcie celów?
- Jakie czynniki utrudniały realizację celów?
- W jaki sposób zastosowane przez nauczyciela metody i formy pracy oraz środki dydaktyczne wyzwały u uczniów aktywność na zajęciach?
- Jakie czynniki wpłynęły na wzrost motywacji uczniów do nauki?
- Czy i w jakim stopniu spełniane są potrzeby i oczekiwania uczniów?
- Czy i w jakim stopniu wiedza i umiejętności, zdobyte podczas nauczania, są im przydatne?

9.5. Metody zbierania danych

- Ankiety i opinie uczniów.
- Pomiar dydaktyczny wyników kształcenia.

9.6. Przykładowa ankieta dla uczniów

Drogi Uczniu!

Głównym celem ankiety jest zebranie opinii uczniów na temat lekcji historii oraz wyciągnięcie wniosków dotyczących potrzeb uczniów w celu zwiększenia atrakcyjności prowadzonych zajęć.

Ankieta jest anonimowa.

Wskazane odpowiedzi zakreśl kółkiem.

1. Czy lekcje historii w twojej szkole prowadzone są ciekawie i wyczerpują ich tematykę?

- tak
- raczej tak
- nie
- raczej nie

2. Lekcje historii są dla ciebie (możesz wybrać kilka odpowiedzi):

- wartościowe
- ciekawe
- nudne
- stresujące
- zbieżne z twoimi oczekiwaniami
- przystępnie i komunikatywnie prowadzone
- bogate w ćwiczenia
- ubogie w ćwiczenia
- zrozumiałe
- niezrozumiałe

3. Jaka jest efektywność prowadzenia zajęć? Oceń ją w skali od 1 (źle) do 6 (bardzo dobrze).

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6

4. Którą z poniższych metod pracy oceniasz jako najbardziej efektywną? (Możesz zaznaczyć kilka odpowiedzi).

- wykład
- rozmowa nauczająca
- praca z mapą
- praca z tekstem źródłowym
- praca z dokumentami audiowizualnymi /prezentacja multimedialna
- praca z ikonografią
- praca w grupie
- analiza SWOT
- burza mózgów

- dyskusja
- debata „za” i „przeciw”
- debata oksfordzka
- drzewo decyzyjne
- drama
- gry dydaktyczne
- projekt edukacyjny

5. Czy zagadnienia trudne, wymagające dodatkowego pochylenia się nad nimi, są wyjaśniane przez nauczyciela?

- zawsze
- zdecydowanie tak
- raczej tak
- zdecydowanie nie
- raczej nie
- nigdy

6. Czy sposób przekazywania wiedzy przez nauczyciela motywuje cię do samodzielnej, systematycznej nauki i poszerzania wiedzy o dodatkowe treści?

- zdecydowanie tak
- raczej tak
- czasem
- raczej nie
- zdecydowanie nie

7. Czy znasz kryteria wymagań na poszczególne oceny?

- zdecydowanie tak
- raczej tak
- raczej nie
- zdecydowanie nie

8. Czy uważasz, że nauczyciel ocenia cię sprawiedliwie?

- zdecydowanie tak
- raczej tak
- raczej nie
- zdecydowanie nie
- czasem

Dziękuję za czas poświęcony na wypełnienie ankiety!